

SALA
DE
LECTURA

Luceafărul

Săptăminal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Scris nouă • miercuri 26 septembrie 1990

35

Etape

Este evident pentru orice om de bun simț că România va parcurge vrînd-nevrînd cîteva etape. După entuziasmul răscoalei din decembrie era inevitabil să intrăm într-o perioadă dificilă. Cei mai buni fii ai partidului comunist ne-au propus o mișcare lentă, fără distorsiuni, spre Europa. Românii au votat parcă cu gîndul în altă parte, așteptînd inertial desfășurarea faptelor. Guvernul, prin cîteva legi aparent democratice, a dat liber unor supape, cea mai importantă fiind cea a privatizării de suprafață, un fel de experiment post-leninist. Rezultatele sînt explozia prețurilor și îmbogățirea rapidă a cîtorva indivizi. Se așteaptă zîmbind reacția cumpărătorului, reacție evident negativă. „Producele” oferite de primii întreprinzători depășesc de departe posibilitățile celor ce muncesc. (O sticlă de coca-cola costă 85 de lei, aproape salariul mediu pe zi al unui muncitor). Statul român ar putea oferi aceste produse, dar guvernul, pornit cît de cît pe calea privatizării, nu vrea s-o facă, pîrînd hotărît să ne arate ce înseamnă piața liberă. În fața unor asemenea exemple se obțin două lucruri: calmarea birocrăției, a imenșii birocrății moșenită de la statul proprietar absolut, care opunîndu-se adevăratei privatizări, vede lucrurile amîinate pentru multă vreme, și, deci, populația este reorganizată ca un scut fractar la schimbarea rapidă, programul partidului cîștigător în alegeri fiind astfel respectat.

În realitate, mulți dintre cei care astăzi ne conduc nu doresc vreo schimbare serioasă, orice schimbare eliminîndu-i din viața politică a țării. S-a ajuns practic într-o situație absurdă: declarațiile-program ale guvernului sînt frîmate prin modul lent de aplicare, ajungîndu-se practic la oprirea aproape totală a schimbărilor, cîteva dintre ele dorite chiar de guvernanți. Parcă simțînd aceste lucruri, muncitorii muncesc din ce în ce mai puțin, și se poate spune că întreaga țară a intrat într-o grevă generală a așteptării, atunci cînd grevele nu sînt declarate pe față și vizînd greșeli foarte noi ale conducerii. O situație de inerție mohorîtă, pe fundalul unor eforturi minime pentru a schimba ceva, făcute de guvern, pare să caracterizeze etapa prin care trecem. O neîncredere mocnită s-a instalat la nivelul întregii țări și apelurile președintelui I. Iliescu par să nu mai folosească la nimic. Este o perioadă de stagnare totală prevestind parcă furtuna. Cei de la putere par să nu mai aibă încredere în alegătorii lor, alegătorii, sătui de minciunile inghitite timp de 45 de ani, vîd peste tot numai minciuni. Un vîl al tăcerii separă puterea de restul populației. În spatele acestui vîl, dacă ar fi numai să-l credem pe mister Brucan, se duce o luptă înclestată pentru putere. În așteptarea unui eventual cîștigător, alegătorii din mai, fie ei F.S.N.-iști sau nu, așteaptă deocamdată răbdători. Cei mai slabi de înger dintre noi spun deja că poporul român este blestemat să piară, în loc să creadă, așa cum ar fi mai firesc, că niciodată un popor nu este blestemat, ci conducerii lui. Avem zeci de exemple, ultimul își doarme somnul de veci învelit în paltonul îmblănit pentru vremuri mai grele decît cele pe care și le inchipuia.

Ștefan Agopian

Veghe și clipă

Te veghez, clipă, te veghez și nu știu
Cum să fac să nu cred că e doar o părere
Această ruptură de lume, plutirea
Aceasta ce-mi părea o cădere.

Și de-ar fi doar părere ceea ce vîd
Și de-ar fi doar o biată mințire de sine

Chiar fugară de este, eu eternă o cred,
Nebunește-o atrag către mine.

Și în raiul ei aspru și palid mă pierd
Ca-n pădurea visată,
Acum, cînd m-apropii de marginea ei
Și mă dărui ei, toată.

Ioana Diaconescu

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Vida Geza

Dialog cu Radu Tudoran

PE SCAUNUL DE FIER AL ROMANULUI

pag. 8-9

chenar

Lăsați copiii!

după 15 iunie, mi-am autodeclarat imunitatea la barbarie. De-acuma, imi spuneam, n-are să mă mai mire nimic mi s-au tocit senzorii, gata, nici dacă l-aș întâlni pe stradă pe Ceaușescu, nici un cutremur de gradul nouă, nici dacă s-ar vinde-n talcioc o mie de cămăși ale lui Isus, fabricate de „Braiconfi”, nimic n-o să-mi mai stîrnească mirarea, consternarea, revolta, scrișnetul de neputință. Ei bine n-a fost să fie. Secvențele televizate la deschiderea anului școlar m-au demoralizat, nu știu de ce, mai rău decît un măcel. O clasă întreagă de copii făcîndu-și semnul crucii, automat uluți și timorați, la ferma comandă „dopească venită cădelnită de la catedră. Preotul în prezidiu, omnipotent ca deunăzi secretarul cu propagandă. Și, dintr-o dată, mi s-a derulat în minte filmul de mine: azi, religia e obiect facultativ, după cum aud. Inșă agenții ei vor ști s-o facă obligatorie. Va aduna diriginta copiii, duminica, la biserică, pe convocator, cum îi hărținea anul trecut la tot felul de „acțiuni” ca măturatul frunzelor, și de „manifestări” stupide și deformate? Ți se va scădea nota la purtare, dacă nu știi „tatăl nostru”? Se vor colecta bani pentru luminări, ca ieri pentru sticle, borcane și fier vechi? Vor fi copiii mabritati, stanțați cu altă dogmă? Va cumula biserica poeziile idiotizante ale soimilor patriei, santajul cravatei de pionier și servituțile UTC-ului? Va fi turnată efigia lui Cristos în ramele golite de Ceaușescu? E imposibil ca, într-o clasă de 40 de elevi, toți, la comandă, să-și facă, pripit, speriat, dar mai ales constient, semnul crucii. Stim bine că, în halul în care am fost aduși, „facultativul”, „opționalul” devin repede mofturi și că tot ce-i azi „simplă îndrumare” mine va fi obligatie atroce. Nu, copiii noștri (contaminați, cei mai mult, de psihozele refulării, utopiile și farișeismul nostru) nu merită acest nou sclavaj. N-o merită, într-alt fel, nici biserica. Știu, cunosc și eu preoți care-au plătit greu cîntea și lupta lor pentru credința adevărată, care-au reparat biserici pe banii lor fără autorizație, au plătit amenzi, au fost închisi. Inșă ansamblul breslei lor e blestemat, la noi, pentru ani buni de-acum înainte. Industria feroce a inormintărilor, a nunțiilor și botezurilor, care-a viciat ultima fibră de religiozitate la români, pactul semnat de mij de preoți cu securitatea, chipul slujitorului Domnului ce rivaliza, la sate și-n mahalale, cu cel al sectoristului și activistului de „Cîntarea României”, prostia lor agresivă, cupiditatea, afacerile, fata puhavă de beție și cite altele au desfigurat pînă și bruma de respect a bătrînilor. Istoria religiei la facultățile de filologie și filosofie — da, fără indoială. În liceu, poate. Dar religie pur și simplu la clasele primare, asta nu, e tot ce poate fi mai fals, mai chinuitor. A pune pe bănci anafură în locul calculatoarelor, a da cu tîmăie în locul manualelor, a impune smerenie în fata foamei, a cere să se bată mătînia în locul terenurilor de sport, a face case parohiale în locul parcurilor de joacă, etc., ce altceva este (va fi) dacă nu alt absolutism? Ii stim foarte bine: azi iau un deget, mine toată mina, cu „dati Cezarului” și „săbie și foc vă aduc”. Facem „Daciada” în jurul Mitropoliei și concursuri „cine știe cîștigă” cu tema „viata sf. apostoli”? „Lăsați copiii să vină la mine”, e una. Dacă ei vor. Nicidecum: aduceți copiii la noi. Nu. Lăsați copiii virstei lor. O mascaradă ne-a ajuns!

Dan C. Mihăilescu

primim

Basarabia! Un semnal de alarmă

Pe cit de insolită poate fi o sărbătoare națională a unei limbi materne, pe atît de pîndită de primejdie poate fi din toate părțile. Și cu atît mai trist este cu cit primejdia cea mai mare vine tocmai din interiorul țării care dă ca pecete de „maternă” limba pe care cetățenii ei o vorbesc. Nu știu dacă a mai existat vreun popor în lume, în tot decursul istoriei, care să-și sărbătorească limba în care vorbește ca pe obținerea unei independențe după lupte grele și îndelungate, așa cum au făcut-o românii de peste Prut la sfîrșitul lunii august, mai exact pe 31 august, cînd se împlinea un an de la obținerea alfabetului latin și a limbii române ca limbă oficială pe teritoriul dintre Prut și Nistru, denumit samavolnic Republică Sovietică Socialistă de jumătate de secol încoace. Un astfel de act insolit prin aspectul lui național și aniversar nu definește altceva decît obținerea celei mai pașnice și de efect arme de luptă, care este limba maternă, națională, confiscată, după tipic comunist, de către capii celui mai distrugător imperiu, din punct de vedere etnic și moral, din cîte au existat de-a lungul istoriei. Luată de pe gurile românilor prutonistrieni și-nlocuită cu un hibrid îninteligibil și urît, limba română a fost deportată, ca și celelalte elemente naționale și de specific românesc, în uitatele siberii ale groazei, în speranța că ea va muri și pe spațiul ei tradițional se va instala limba cu care imperialismul comunisti au propovăduit cea mai urîtă utopie a omenirii — comunismul — „pachete” de minciuni puse în slujba dezatrului uman. Dar n-a fost să fie așa. Din cenușa arderii ei (care s-a sperat să fie de tot), limba română a reînviat ca pasărea phoenix și și-a găsit sufletul poporului ei integru, acasa, cum a spus Nichita Stănescu, din care ea nu putea fi izgonită. Incă o dovadă că unde s-a născut românul și unde vorba lui a tremurat frunza în doinirea adierii vîntului, nimic altceva nu poate înlocui dulceața și profunzimile ei sufletesti, de spirit, și cu atît mai mult nimeni nu poate veni să se substituie românului, inflexiunii limbii lui, cu toate eforturile pe care le-ar pune. Și nu s-ar putea nega faptul că imperiul sovietic n-a folosit toate mijloacele de exterminare a limbii române pe teritoriul dintre Prut și Nistru în răstimpul de cincizeci de ani și chiar mai mult de subjugare politico-economico-administrativo-culturală și nu numai. Nu-i cazul să le enumerăm acum și aici. Istoria le-a consemnat și le va da pe toate în vileag. Ceea ce ne îngrijorează ne noi acum este faptul enunțat la începutul acestui articol și anume pericolul care amenință din interiorul țării, din România, în consolidarea unei victorii obținute cu atîta greutate de moldovenii obișnuiți de ruși. Și anume, de la „revoluție” in-

coace, primii care au sărit Prutul în ajutorul moldovenilor prutonistrieni n-au fost alții decît cei care s-au pătat aici din toate punctele de vedere, orientîndu-și camelonismul lor spre un sentiment patriotic de o rară noblețe cum este reintregirea în cuget și simțiri a românilor de o parte și de alta a Prutului. Metoda este cunoscută și face parte din scenariul general de confiscare a ceea ce se cucerește prin luptă deschisă și cîștită; exemplul cel mai concludent l-am văzut în primele zile ale „revoluției” și apoi ale urmărilor ei. Și cum? În cazul nostru, vorbind. Prin înființare de societăți care mai de care mai pompoase, mai culturale și mai naționale, tradiționale și reînvierte, și mai puțin tradiționale dar interesate în rapt, cum ar fi Pro-Bucovina, Pro-Basarabia, Liga culturală a românilor de pretutindeni și altele, aceasta din urmă urmînd pasămite tradiția Ligii culturale, care împlinesc anul acesta o sută de ani și care a avut la președinție și pe Nicolae Iorga. N-ar deranja cu nimic aceste societăți și ligi, dacă ele n-ar fi confiscate de persoane care n-au urmărit, prin metoda escrocheriei sentimentalo-patriotice, nimic altceva decît interese meschine, acoperite de masca unor servicii de ajutoare benevole, frățușii. Și, desigur, numai caracterele josnice pot exploata astfel un timp istoric. Profitînd de sufletul mare și bun al moldoveanului, de bunul simț și, de ce nu, de naivitatea lui în ceea ce privește cunoașterea caracterului uman, discernămintului atunci cînd ai în față un frate, așa-zișii „salvatori” ai neamului au trecut iute Prutul și le-au oferit pe tavă cele mai „ingenioase” și rapide idei culturale în schimbul unor daruri care încet s-au transformat în cereri, ca la teighea, pe care biet-moldoveanul nu le mai poate onora cu ușurință. Dar pentru a nu se face de rușine, face tot ce-i stă în putință (timp în care înghite orice) mulțumindu-i pe salvatori, care, vorba comunistului, puțini au fost, mulți au rămas. Așa se face că s-a ajuns să se spună la Chișinău că pînă acum Basarabia a fost ocupată de două ori: o dată de ruși și a doua oară de Victor Crăciun. Deci, ați înțeles acum despre cine este vorba. Președinte ales de sine și ad-hoc al societăților culturale, V.C. a monopolizat totul din punctul de vedere al relațiilor culturale dintre România și Chișinău. „Nabab” din buzunarele altora, V.C. declară, pe posturile de radio și televiziune, că face cadou, din partea Ligii culturale..., ce cu onor o conduce, statuia lui Al. Mateevici, executată în bronz și dezvelită pe 27 august 1990 la Zaim în Basarabia, în timp ce de fapt această statuie a fost plătită, printr-o înțelegere, de către Fondul Culturii din Moldova, unor sculptori din București cu suma de 60 000 de ruble. Și asta în plin

Chișinău și în plină sărbătoare, sub ochii și în urechile celor care știu foarte bine totul și care depuseseră un efort de nedescris pentru a realiza această statuie. Dar vorba românului, nu, unul aleargă și altul gîfîie. Asta a fost picătura care a umplut paharul. Iar moldoveanul rabdă și se vaită să se audă numai el. Dar pînă cînd?! Inșă V.C. mai are și alte metode de strângere a sentimentelor pure și patriotice ale moldovenilor: vine la Chișinău cu o întreagă „liotă culturală”, alcătuită numai din foști secretari de partid și propagandiști ai fostului regim, că cine se aseamănă se adună, „salvatori” care au adulat și susținut cu sufletul la gură ideologia comunisto-ceaușistă apărînd-o cu mijloacele foarte bine cunoscute acum ale societății. Numărul mare al acestor persoane, membri (și rude) ai societății și ligii culturale, adus de fiecare dată la Chișinău, secătuieste vistieria cu care moldovenii ar realiza cele atît de trebuitoare unități spirituale (și nu numai) a românilor. Ajutorul pe care-l vor de la noi, de la românii de dincoace de Prut, nu este așa ci cu totul altul, pe care Ministerul Culturii îl știe și-ar trebui să-l aplice, supraveghînd mai îndeaproape ce fel de reprezentanți trec Prutul sub pretextul marelui lor ajutor. Altfel nu se face decît serviciul unor manevre de culise, care nu vor altceva decît compromiterea unui act pe care istoria actuală îl cere cit mai grabnic și la nivelul patriotismului adevărat trăit de românii basarabeni. Nici într-un caz V.C. și Adrian Păunescu, chiar dacă ultimul este idolul fiecărui basarabean sentimental, sint cei care trebuie să facă acest lucru. Nici n-au cum; posibilitățile lor culturale și de cultură sint reduse, dar ei sint primii acolo și dau cu dohot slovele reînvierte ale limbii române. Sufletul mare al unui Grigore Vieru, simbol al moldoveanului de dincolo de Prut și stindard al luptei adevărate pentru re-cîștigarea alfabetului latin și a limbii române, ia de bună oferta așa-zis dezinteresată a astfel de indivizi și odată cu el și ceilalți moldoveni, în așa măsură încît atunci cînd se trage linia unei acțiuni culturale pregătitoare marii uniri, zic cu toții: iartă-l, Doamne, că-i de-îl nostru, și tot iertîndu-l, ba pe Ivan (care s-a suiat pe divan și nu s-a mai dat jos!) și pe Victor care a găsit calea unei căpătuieli mai ușoare, pe bază de sentiment patriotic ieșit din comun, se trezește moldoveanul cu inima lui bună în bandaj și sufletul mîhnit că ce vrea el nu e înțeles cum trebuie și de fratele său. Și stă atunci și se-ntreabă ce-i de făcut. Totul sună a semnal de alarmă și mi-am îngăduit eu să pun mina pe minerul de alarmă și să trag cu riscul de a-l supăra pe tov. președinte al ligii culturale a românilor de pretutindeni și chiar, poate, pe fața lui rozalie și apărea pata roșie a rușinii, și mai ales că în apropierea minerului erau foarte multe mîini de dincolo dar se sfiau s-o facă, se gîndeau să nu care cumva să-l supere pe tov. V.C., care a trecut Prutul de atîtea ori de la „revoluție” încoace cit nici Stefan cel Mare n-a reușit în cei patruzeci și șapte de ani de domnie întru izgonirea cotoptitorilor și obișduitorilor. Dar interesul poată fesul. Nu-i de glumit. Basarabia vrea ajutorul românilor, îl cere, iar oportunități i-l oferă la un preț care ne va costa destul de scump.

Boțoșani, 12 septembrie 1990.

Gellu Dorian

momos

Două observații și o explicație

● Iată ce scrie d. Novăceanu în ziarul independent Adevărul: (vineri 14 sept.): „În general, în lumea serioasă, acolo unde toate merg bine și corect, cînd o persoană primește o funcție înaltă sau o demnitate, primele documente pe care trebuie să le pună pe masă sint cazierul și declarațiile de avere”. Articolul sus-numitului domn

(Bani aruncați pe fereastră) se referă la citeva partide fantomă. Pe cînd frumoasa declarație program a directorului cotidianului Adevărul se va aplica și membrilor Parlamentului țării?

● Domnul Eugen Simion, critic român vizionar, a pățit rușinea de a fi dat afară din Societatea de miine și, după cum înțelegem din comunicatul dat în România liberă (nr. 216 serie nouă), a fost dat afară și din frumosul sediu din Bd. Aviatorilor nr. 86. Asta s-a întîmplat la ora 18, ține să precizeze comunicatul dat de domnul prof. dr. Petre Anghel, secretar executiv al asociației.

Că Societatea de miine era născută

moartă, eu personal nu aveam nici o îndoială, dar totuși nu poți să nu rămîi surprins cit de repede a fost și îngropată. Ne pare sincer rău de criticul Eugen Simion care va trebui să-și mute viziunile asupra bieteii literaturi române.

● Pentru cei care nu știu, Momos înseamnă (cf. Victor Kernbach — Dicționar de mitologie generală): dispret, glumă, batjocură. Zeul grec al ironiei, zeflemelei și birfei. „Momos nu are prea mult de pierdut dacă rămîne neglorificat, fiindcă nu a fost din cei cărora li s-au adus onoruri, nici chiar în vremurile bune”.

Ștefan Agopian

Spectacol de reviste

● Multe reviste dau acum buzna la nume de români celebri. Cea mai des înțilnită este triplata Cioran-Eliade-Noica, personalități cu care ne înghesuim, acum, să ne declarăm contemporani. În reviste, ca și în conversații, pomenirea celor trei „dă bine”, intelectualizează. Din prea multă și (deseori) neîndeminatică întrebuințare, aceste nume se transformă într-un fard cu care ne astupăm ridurile ignoranței și superficialității.

Una din revistele care a reușit să se apropie, cu decența și pertinența cuvenite, de aceste personalități este CRITERION (Revista de arte, litere și filosofie — redactor șef: Gabriel Stănescu). Numărul 4/1990, ieșit de curînd de sub tipar este o demonstrație a celor mai sus afirmate. Față de numele anterioare, semnalăm o mai mare preocupare a revistei pentru problemele de acum și aici ale societății românești. În acest sens, remarcăm articolele: „Cenzura în România comunistă și supraviețuirile sale în postcomunism” de Liviu Antonesei și „Iluziile democrației” de Gabriel Stănescu. Bine docu-

mentate și la fel de bine argumentate, textele pomenite au o remarcabilă ținută morală.

● Ultimul număr care a ajuns la noi din CRONICA (nr. 35/1990) ne propune proză, poezie, cronici (de film, carte, plastică, t.v., sport). Revista face un slalom reușit printre chestiunile arzătoare la ordinea zilei, reușind o coborîre frumoasă, fără a atinge (măcar „en passant”) jaloarele actualității. Doar pe linia de sosire, la pagina a 8-a, deci, prezentul se face simțit (dar nu prezentul nostru, ci al altora) în interviul cu scriitorul german Stefan Heym, intitulat „Nu reunificării”.

Notăm și un text mai vioi semnat de Cătălin Ciocla: „Semnătorii de vînt”. Nu știu dacă omniprezentul nostru crai-nic comentator George Marinescu, personajul principal al articolului menționat l-a citit. Dacă nu, îi sugerăm s-o facă. Nu înainte inșă de a lua o doză dublă de Rudotel.

● Ne mai poposește din cînd în cînd pe masă DIMINEATA. Puși în fața faptului împlinit, ce să-i facem, o citim. Nr. 171/1990 are o pagină de umor unde ne atrage atenția un dialog consemnat de N. Grigore Mărășanu cu scriitorul catrenist Al. Clenciu. Iată ce părere are domnia sa despre barba criticului Mircea Iorgulescu: „podoabă capilară ce face parte integrantă din personalitatea sa literară (s.n.)”.

Și ridem, și ridem... Tot aici găsim reprodusă epigrama „Barbopletosul” pe care o cităm pentru că se potrivește ca o mînușă pe spiritul celor întîmplate în 14—15 iunie a.c.: „Cînd îl zăresc ducînd de zgardă / Cățelu-i înecat în pâr / Nu știu la care cap de coardă / Se află javra într-adevăr”. În această poezică, autorul ne comunică nouă sentimentele sale de repulsie față de purtătorii de barbă, autentice javre care se plimbă pe străzi și de care dumnealui se desolidarizează cu nedismulată sîrbă (analiză literară).

● CONTRAPUNCT publică în numărul 37/1990, partea a XII-a din lungul comentariu al lui Liviu Ioan Stoiciu: „A fost o conspirație legală: nu mă prostiți voi pe mine” și o întrebare ne stăruie în minte: cit o mai putea omul așa poet și român să zgîndăre în propria rană? „Jurnalul” său este, indiscutabil un gest extrem de „incomod” și dureros, perfect vertical din punct de vedere moral, un gest. Din nou, desenele lui Dan Perjovski, atît de bune și de adevărate, încît ni se pare că le-am fi putut noi, înșine face (doar ni se pare). Mai semnalăm eseul „Plozii profanului: Democrația și Demagogia” de Dan Stanca, un text scris cu bila realității bine legată de gîznea.

Au prezentat
Daniel Bănuțescu
Lucian Vasilescu

Memorii

Fecurg și azi la tăcere ca la una dintre cele mai verificate forme de supraviețuire.

Să ne gândim.

Un animal nu scoate sînetul ce-i este propriu cînd simte de aproape prezența mai puternicului său adversar. Prin tăcere la viață? Mă rog, prin tăcere la viață. Nu sună bine, dar acesta este adevărul. Taci — adică nu trimiți adversarul pe urmele tale. Ungherul care te ocrotește, numele care te particularizează sînt tainele tale. Cînd te ascunzi, nimeni nu spune că minți. Pentru că, în general, nu se cade să spunem că minciuna este bună. Dacă te adăpostești într-o temniță și dacă acolo ai scăpat de cei ce te caută, parcă nu-ți vine prea ușor să spui că temnița e bună și că ți-a priit: un om cu prea multă imaginație ar fi în stare să te acuze că faci apologia detenției. Așadar, minți și supraviețuiești. Asta nu sună bine deloc — iar despre ființa ce ia naștere astfel, din necesitățile supraviețuirii, ar fi mai bine pentru noi să păstrăm tăcere, cel puțin pînă ce vom izbuti să formulăm o justificare cit de cit onorabilă obligației de a viețui.

Așadar: nu te folosești nici de darul vorbirii, nici de învățul cu scrierea. Taci cînd ar trebui să deschizi gura, nu te atingi de condei cînd ar trebui să produci mărturia. În timp ce evenimentele desfășoară sub ochii tăi, concurînd ficțiunea, amuțirea, lepădarea de foloasele, pentru viitor, ale obișnuinței cu scrisul, de ce-ar cădea ele, totuși, sub incidența disprețului?

Să ne gândim. Asta înseamnă: să ne aducem aminte.

Orașul miroase a cadavre. Moartea umblă din casă în casă. Astăzi auzi de o crimă, miine de căderea unui cap. Veștile despre moartea copiilor te ajung de pretutindeni și tot mai numeroase, oricît de bine te-ai zăvorî în casă, oricît de priceput ai fi să te abatei din calea purtătorilor de vești rele. Mai rău este că oamenii vorbesc cu jumătate de gură, temători de speca din ce în ce mai spornică a delatorilor.

Dacă este istoric și dacă s-a întîmplat să-și fi obișnuit mîna cu scrisul, omul își dă peste mină și se ridică de la masa de scris. Dacă e limbut din fire, are

grijă să nu fie prea multă lume în jur cînd articulează prima silabă, doar nu mai e copil, a aflat și el ce înseamnă un proces și cum se transformă cel de al treilea într-un martor al acuzării...

Încet, trăgînd cu ochiul în preajma lui, omul a început să vorbească. Abia se aude ce spune — dar vorbește, nu vrea să rămînă cu vorba în el. Bunăoară azi: a aflat că unui copil nu i se mai eliberează certificatul de naștere la citeva zile după venirea lui pe lume, ca odinioară, ci mai tirziu, peste o lună, cînd doctorii încep să se convingă că va avea norocul să treacă prin proba frigului din maternitate, peste puținătatea laptelui cu care este hrănit. Și dacă moare pînă într-o lună, adaugă el, e ca și cum nu s-ar fi născut niciodată. Surplusul lui de informație nu e mare — dar nu-l lasă să doarmă; cu atît mai greu îi este să-și țină gura, cu cit simte mai clar că dincolo de istoria asta mijeste un înțeles sălbatic, dar care odată formulat l-ar ajuta să coboare încă un pas spre cauza propriei suferințe.

Să ne gândim.

O femeie duce în pîntecele ei, vreme de nouă luni, o ființă omenească. Și dacă ființa aceasta se întîmplă să piară după citeva zile sau săptămîni, se cheamă că femeia nici n-a purtat sarcina, nici n-a născut, de vreme ce nimeni nu-i dă dovada în scris că pentru un număr de zile a fost mamă. Am avut un copil, își face ea socoteala în gînd, a fost greu, am lehzit de pe urma lui — dar tace, ca și cînd toate acestea nu s-ar fi petrecut. Și dacă, totuși, îndrăznește să nu-i pese de lipsa dovezii și să-și rostească gîndul cu glas tare, oricine poate s-o intrerupă spunîndu-i: Hei, pe cine plîngi tu, acolo, femeie? Imi plîng copilul, răspunde ea, ieri încă îl mai țineam în brațe, jur că eu l-am născut și că era viu. Despre ce copil vorbești tu, femeie? n-ai avut nici un copil! Ba l-am avut, viața cu care a venit pe pămînt i-ar fi ajuns să trăiască și un veac. Ia vezi-ți de treburile. Dacă ai fi născut, ți s-ar fi dat o hirtie cu numele aceluia copil; noi știm mai bine decît tine dacă ai născut sau nu. Femeia se uită buimăcat în jur, nimeni nu poate să-i vină în ajutor și s-o scoată de sub osînda ce se cuvine denigratorilor. Căci nu e ea o fiică a minciunilor și o denigratoare de rînd, dacă afirmă că a născut, fără să arate și măr-

turia scrisă cu ziua și ceasul întîmplării? Și nu înseamnă că vorbind despre un copil fără să-l țină și în brațe, ar vrea să spună că nu știi cine i-a răpit dreptul de-a fi stăpîna propriilor ei suferințe și gemete? Nu răspunde ea știrea că în cea mai bună dintre lumi copiii mor înainte de-a ști cum se preschimbă scîncetul în cuvînt?

Să ne gândim.

Orașul miroase a cadavre. Frigul și foamea lucrează împreună cu mult mai mult spor decît un măcelar nebun lăsat să intre cu satirul într-o turmă de vite. Frica a coborît peste oameni — frica de moarte, dar mai cu seamă frica de-a nu muri inuțil. Cine are o măsură de carne mai mult decît vecinul său poate să se socotească un privilegiat și are, de aceea, un motiv de spaimă mai mult decît vecinul său — ferească-l Dumnezeu pe cel ce-ar îndrăzni să se atingă de bucățica lui. Dacă plouă, omul umblă cu privirea în noroi, și cu privirea în praf dacă e secetă. Stă încrunțat și gata din te miri ce să-și sară dintr-ale sale. Unul nu este care să nu aibă ceva de pierdut — nu, nu pentru că ar avea mult de apărut, ci pentru că este amenințat în toate punctele existenței sale zilnice, chiar și în cele mai mărunte. Nenorocirea se ivește din nimic. Așa se întîmplă că și fericirea lui tot din nimic izvorăște. Femeia se întoarce acasă de la lucru și, pentru că în zorii zilei n-a intrat la timp pe poarta fabricii, se uită cu o neplăcere aproape dușmănoasă la bărbatul ei. Ca să-l iubești pe celălalt, trebuie intrucitva să te prețuiești pe tine însuți, iar bărbatul nici nu știe că a ajuns să privească la sine însuși ca la o nimica și că nici stă cauza începutului său de slăbiciune trupească, precum și a urii moenite față de femeia lui. Din nimic trăiești tu, din nimic a ajuns să te stingherască și viața celui de aproape. De cel de departe nu-ți mai aduci aminte; dacă ai auzit cumva de moartea lui, ridică din umeri — nu din nepăsare, să ne înțelegem, dar cum să tresară sufletul la năpastele altuia cînd și pe ale lui e gata să și le ocilească nepăsător? Celălalt simțămînt au amorțit. Trează peste tine e numai frica. Spui că-ți iubești fiul, dar dacă stai să te gîndești, ajungi să recunoști pînă la urmă că ți-e frică pentru viața lui. Omul se uită în propriul lăuntru și descoperă că nu mai are suflet nici cit să-și urască dușmanul. De acolo, din străfundurile saurine ale creierului, frica îi dictează comportamentul. Ea îl scoate din casă la muncă; ea îl învață cum să stea față în față cu mai marele său; ea îl trimite să cotrobăiască după hrană prin ungherele orașului; ea îi șoptește cînd e potrivit să tacă și cînd să vorbească, cînd e nimerit să se arate și cînd să se ascundă.

Omul trăiește ca în urmarea unui măcel. O nenorocire mai mare ca asta nu i s-ar fi putut înimpla: să-i fie frică fără să fi văzut cu ochii lui sînge. Moartea vine de peste tot, iar vărsarea de sînge — iată ce află el cu partea cea

mută a făpturii lui! este mai puțin decît moartea.

Bintuie sabia străină, cumva, prin oraș? Nicidecum. Și, totuși, în trecere de la o casă la alta, te stringi în hainele tale și tremuri; cînd noaptea te prinde în oraș, de asemenea. La capătul zilei, o undă de infiorare te străbate din creștet pînă în tălpi, ca și cînd intunericul s-ar pregăti să te prindă într-un oricîș căzut în mina unor necunoscuți veniți de departe.

Limbă Lungă tace. Dar cel ce se pricepe să țină condeiul de ce nu scrie despre toate acestea? Și el e sub vreme? Da, și el e sub vreme, umblă și el în căutarea unei ore de liniște și dacă o găsește cumva, adoarme înainte de-a o folosi. Și numai ca să le contempli, nefericirile de peste zi îți cheilteie întreaga putere. Din puterea pusă deoparte pentru consemnarea lor a mai rămas, poate, și tocmai la margine, doar gîndul zădărnici. Să îți sub vreme înseamnă să trăiești dedesubt, în infern, chiar în bolgia unde stau suferinzi de neputința preschimbării în cuvinte, pentru necesitățile viitorului, a întîmplărilor de peste zi. Tu nu rîvnești la liniștea nesfîrșitei sîs-te a traiului bun, vorbești, ci la confortul minim ce-l presupune ofatul de ușurare înainte de așternerea întîiului rînd pe o pagină albă. N-am liniște, spui.

Nu e adevărat. Ceea ce te împiedică să scrii e rușinea. În toiul desfășurării tragice, tocmai acum te-ai găsit să pui mîna pe condei? — și cînd auzi dojana aceeaș-ta dinăuntru, fapta consemnării ți se arată ca o frivolitate săvîrșită în momentul cel mai nepotrivit cu frivolitatea. Ar fi ca o nuntire cu mortul pe masă — dacă nu uiți că a scrie înseamnă, dincolo de orice, un mod incontrollabil de-a fi fericit. Să așteptăm, îți spui. Poate vor veni și vremuri mai bune. Prețul acestei aminări este că nu mă scrii despre lucrurile pe care le trăiești, ci despre lucrurile despre care îți aduci aminte; că ești pedopsit să nu produci documente, ci memorii. Ca să produci un document, ca să scrii: curge sînge — în timp ce vezi sîngele curgînd, e asta o faptă de cinism? Așa simți în ceasul cînd mîna îți cade neputincioasă alături de condei și cînd ai vrea să dai crezare părerii că tot îndemnul de-a fi crezător s-a risipit pe seama trăirii de peste zi.

În tavan s-a ivit o pată de sînge. Te grăbești să scrii despre ea, cu ochii la ea, urmărind încetineala sigură cu care cucereste spațiu. N-ar fi mîri bine, totuși, s-o lași pe miine, și, în loc să scrii, să urci treptele pînă la celălalt etaj, să vezi al cui e sîngele? În pofida tuturor acestor bune sfaturi ale cugetului, rămîi pe loc și, cu mîna pe condei, concentrat, nu lași să-ți scape nimic pe marginea textului din ceea ce vezi petrecîndu-se pe tavan. Esti cinic. Adică porți o încredere nețărîmuită stelei tale. Adică te indoești că miine se va mai găsi altcineva care să scrie despre toate acestea — nimeni, și nici chiar tu, care urăști ziua de ieri numai pentru faptul că a trecut.

Mircea Ciobanu

minimax

S-a sfîrșit vacanța mare

Educația trebuie să fie în primul rînd umană și numai după aceea profesională.

(John Dewey)

Într-o zi ca aceasta, a speranțelor și sfiiciunii, pentru că îndeobște așa se intră poate cel mai firesc într-un lăcaș de cunoaștere: cu speranță și cu sfiiciune, deci astăzi (ce-ar fi să nu mai folosim o vreme azi?) cînd începe Școala, întrebările care neliniștesc gîndul sînt atît de multe încît a-nevoie pot fi alese cele convenindu-li-se mai cu seamă căutarea răspunsurilor. Necazurile, pentru a folosi un cuvînt cit se poate de inofensiv, sînt multe și de toate felurile, căci puține dintre lucrările vechii (dar cit de veche?) rînduieși sociale au fost atît de temeinic făcute ca aceea a distrugerii Școlii. Drept urmare, încă din anul școlar trecut, a început un proces, i-am spus de renovare, cele întreprinse deocamdată fiind vizibile, în marea lor majoritate, cumva **colaborare esenței fenomenului educațional** într-o societate care aspiră... **La ce aspiră?** Și a-jungem astfel în preajma unui cerc vicios, totdeodată, barem în ce ne privește, avînd mereu viu în minte avertismentul celebrului raport UNESCO al „Comisiei Faure“ care, la începutul anilor '70 (!), prevedea posibilitatea „botomiei omenirii, „a genului uman care s-ar împărți în grupuri superioare și inferioare, în stăpîni și sclavi, în supraomeni și omini“. * De bună seamă, tocmai fiindcă decalajul față de societățile dezvoltate este imens și pentru că „acolo“ chiar domeniul educației este încă supus căutărilor, conceperea unei strategii de restructurare a sistemului educațional presupusă fi-

ind competența celor antrenați în această întreprindere, cere, nu doar fonduri, ci și timp, așa că dacă începem învățămîntului preuniversitar stă în bună măsură sub semnul improvizatiei și al „reparațiilor“ parțiale, această situație nu trebuie apreciată într-o reă nerăbdare ca fiind inadmisibilă și scandalosă. Ba dimpotrivă! Ținînd cont și de toate seismele social-politice care ne-au zgîlțit, este cumva chiar îmbucurător faptul că nu există încă „pe piață“ ori pe vreoa masă oficială proiectul sau, aferim!, chiar de-cretul unei reforme a învățămîntului. Slavă Domnului că nu s-a dat nici o indicație prețioasă ca pînă la data cîntare reforma să fie gata, și proiectată și aplicată căci ar fi existat neîndoielnic destule cadre de bază care să execute ordinul!

În același timp însă luînd în considerare: 1) sensul măsurilor (apropro de limbajul de lemn!) luate deocamdată, chiar dacă sînt ele relativ superficiale și deci puțin relevante și 2) criticile, analizele, aprecierile ș.a.m.d. care s-au vehiculat în presă, îndeosebi cele aparținînd specialiștilor: așteptările cu privire la **reforma învățămîntului** (și trebuie mult așteptat de la această reformă, poate mai mult decît de la oricare alta) nu sînt ferite de o îndreptățită, credem, îngrijorare.

Simplificînd destul de mult forma de exprimare dar nu și „miezul problemei“, se poate aprecia că în fața sistemului educațional există două mari variante, opțiunea pentru un anumit fagaș, opțiune politică majoră, urmînd să determine apoi și complexul transformărilor specifice adevărate.

O variantă este aceea potrivit căreia, **în ultimă instanță, rostul sistemului**

educational, al educației, va fi de a **forma forță de muncă**, ori, altfel spus, spre a evita formularea din fostele documente de partid, de a asigura din punct de vedere cantitativ și calitativ pregătirea tinerelor generații corespunzător cerințelor din toate domeniile de activitate. Nuanțarea operată de „în ultimă instanță“ este necesară deoarece această politică educațională nu exclude celelalte dimensiuni educative (politică, civică, morală, estetică chiar și eventual religioasă) toate fiind însă axate pe dimensiunea profesională, pe o **anumită** profesiune. Viziunea economic-utilitaristă subiacentă acestui sistem este lesne de sesizată la fel după cum și asumarea unui risc care odată cu accelerarea progresului se amplifică, anume acela al **inadecvării în viitor**, de unde necesitatea diferitelor forme de re-calificare sau alte re-uri printre care și așa-numitul învățămînt recurent căutînd să asigure permanențizarea posibilității de instruire de-a lungul întregii vieți active. Poate mai greu de sesizat este că acest sistem, implicînd o severă selecție pe baza performanțelor, contribuie la permanentizarea stratificării sociale dat fiind că (așa cum a fost riguros demonstrat experimental, inclusiv prin cercetări sociologice longitudinale) mediul socio-cultural familial are o influență hotărîtoare asupra dezvoltării intelectuale a individului. Sigur, există și academicieni, academicieni autentici, proveniți din familii nevoiașe dar, **gîndite social, statistic**, aceste excepții nu au altă valoare decît să alimenteze mituri propagandistice.

Cealaltă variantă de sistem educațional, în ultimă instanță, are ca finalitate **emanciparea plenară a personalității individului potrivit disponibilităților sale, contracarîndu-se handicapul social** și, pe cit posibil, chiar cel biologic. Diferența de viziune socio-umană față de cealaltă variantă este, neîndoielnic, mare și numai prejudecări datorate răului bun simț o plasează sub semnul utopiei, prejudecăți accentuate și de politica educațională de pînă acum căreia i se reproșează în genere doar curențe ce țin de particu-

lar și nu însăși opțiunea educațională fundamentală practică.

A mai menționa cum poate fi raportată fiecare dintre cele două variante la idealurile libertății, democrației și demnității individului este bineînțeles superfluu. Poate nu însă și faptul că prima variantă schițată este constituență unui sistem meritocratic, aparent mai eficient social dar și foarte aproape de dictatură, ce-i drept nu o dictatură a „ciocănarilor“, ci a unei elite eficiente de specialiști, de așa-zisi tehnocrați, păstrarea instituțiilor politice democratice tradiționale fiind perfect posibilă, nu însă și funcționarea lor în spiritul democrației. De unde și îngrijorarea de care pomeneam la un moment dat. Căci, desi radicală opusă unei concepții de factură social-democrată, adică celei afișate de F.S.N., prima variantă de politică educațională are, cum pare să se arate, mulți sortii de izbîndă, fiind mult mai lesne de înfăptuit din considerente ce țin atît de resursele financiare, de probleme economice și tehnologice acute, dar și de mentalități.

Și pentru a încheia pe un ton optimist, vom remarcă începutul noului an de învățămînt la Academia de Poliție unde, spre deosebire de alte componente ale sistemului educațional, „sînt asigurate toate condițiile pentru o cit mai bună pregătire“ a cum li s-a spus, studenților, cei care reprezintă „speranța de azi și certitudinea de miine pentru apărarea legalității și drepturilor cetățenești, pentru înălțarea noii Români“**. Cu Dumnezeu înainte!

17 septembrie 1990

Șerban Lancescu

* — Faure, E., **A învăța să fii**. Ed. didactică și pedagogică. București, 1974, p. 23.

** — **Adevărul**, Anul I Nr. 223, Duminică, 16 septembrie 1990, Ediția I, 4 pagini 2 lei, Director: Darie Novăceanu.

Cercetări de romanistică în Austria

Inițiată acum zece ani, cu o cercetare a profesorului Felix Karlinger dedicată literaturii religioase românești din perioada interbelică, seria de *Studien zur rumänischen Sprache und Literatur* editată de „Centrul de studii de limbă și literatură română” de pe lângă Institutul de romanistică al Universității din Salzburg a ajuns la al zecelea volum: și nu e de ce să fim surprinși că acesta este tot o carte a profesorului Karlinger, *Rumänische Legenden aus der mündlichen Tradition — fragmentarische Skizzen und exemplarische Texte* (Legende românești din tradiția orală — schițe fragmentare și exemplificări de texte), pentru că toată, sau aproape toată activitatea, alături de bogată și de eficientă care s-a desfășurat în ultimele două decenii în acest vechi și cunoscut centru universitar austriac în domeniul studiilor și răspândirii limbii și culturii noastre, se leagă în chip nemăsurat de figura profesorului Karlinger, de competența sa deosebită și de neobosită sa putere de muncă. Distins folclorist, istoric al culturii și al literaturii române, vechi și moderne, domnia sa a îmbogățit bibliografia acestui vast câmp de cercetare printr-un șir de lucrări fundamentale între care, în afara celor menționate mai sus se pot cita *Einführung in die rumänische Volksliteratur* (1969), *Rumänische Volksbücher* (1978), *Aromunische Studien* (1981), *Rumänische Märchen außerhalb Rumäniens* (1982), *Gesammelte Aufsätze zur rumänischen Literatur — und Kulturgeschichte* (1985), *Legendenforschung — Aufgaben und Ergebnisse* (1986), *Zauberschlaf und Entrückung. Zur Problematik des Motivs der Jenseitszeit in der Volkserzählung* (1986), *Auf Märchensuche im Balkan* (1987), *Heilige Ereignisse — Heilige Zeiten* (despre povestirile de Crăciun, 1988) și multe altele în care specificul și valorile literaturii noastre sînt plasa-

te într-un larg context comparativ, european; căci profesorul Karlinger este un eminent romanist, specialist în literatura medievală italiană, spaniolă și portugheză, care și-a îndreptat treptat atenția și pasiunea spre literatura română în afara oricărei motivații personale, de familie sau măcar de orgoliu, căci nici o recompensă și nici o distincție, academică sau culturală, n-au venit să stimuleze sau să recompenseze din partea oficialității române ceea ce, de fapt, nici nu poate fi recompensat: o activitate prodigioasă și o deschidere fără rezerve spre cultura noastră de care, în schimb numeroși specialiști români au putut profita în decursul anilor, participând la rodnicele întâlniri științifice organizate de Seminarul de română al Universității din Salzburg, de Societatea pentru studiul cărților populare românești (societate înființată și activând la Salzburg, nu la București), de Cercul de studii de limbă și literatură română sau chiar de profesorul Karlinger personal. Retras de mai mulți ani la pensie, profesorul Karlinger — care a împlinit în martie șaptezeci de primăveri — n-a lăsat în urma sa un loc gol, căci un grup de foști elevi, tineri și mai puțin tineri acum, îi continuă apostolatul didactic precum și cercetările, mai ales pe linia cărților populare: Irmgard Lackner, pe care colegii de la filologia bucureșteană de acum trei decenii și-o reamintesc poate sub numele de Irmgard Maurer, autoarea unei substanțiale teze despre mai puțin cunoscuta carte populară a lui Bertoldo (*Das Volksbuch Bertoldo* 1981), Dieter Messner, urmașul profesorului la catedră și editor al unor *Studien zu Sadoveanu* (1980, împreună cu Irmgard Lackner), al *Scripta romanica natalicia* și al altor culegeri, Johann Pögl, a cărui activitate este legată de asemenea de studiul cărților populare (*Die Adaptierung rumänischer Volksbuch — texte durch M. Sadoveanu...*, 1981; *Die Geschichte von Syndipa dem Philosophen, Eine rumänische Volksbuchversion des Sinbad-Name*, 1986) și de latinitatea estică. Angela Birner, E. Zacherl și alții a căror prezență continuă în acest câmp dovedește conștientizarea tradiției pe care a instituit-o și consacrat-o profesorul Karlinger și valoarea școlii de romanistică din Salzburg în general.

Introdusă printr-o notiță omagială a celor doi editori ai seriei, D. Messner și J. Pögl, recenta carte a profesorului Karlinger propune cititorului de limbă germană o antologie esențială a unui sector determinat din spiritualitatea tradițională românească, așa cum se reflectă ea în legendele folclorice în proză: credințele despre divinitate și raporturile cu sacralul. O foarte cuprinzătoare cunoaștere a materialelor folclorice, mai vechi și mai noi (de la S. Fl. Marian, T. Pamfile și I. Pop-Reteganul la antologia lui Ov. Birlea) îi permite autorului să găsească și să includă în această selecție piese dintre cele mai reprezentative, acoperind toate marile regiuni ale spațiului etnic românesc, din Oltenia până în Moldova și Transilvania, inclusiv Basarabia sau cele din sudul Dunării de unde el însuși vine cu texte prețioase, culese și traduse fie în publicații mai vechi ale sale, fie acum pentru prima dată. După o scurtă introducere care trasează coordonatele generale ale cercetării și reperele bibliografice, urmează cinci mari capitole incluzând textul legendelor și comentariile respective după criteriile preponderent tematice: *Crearea lumii, Legende din Vechiul Testament, Legende din Nou Testament, Sfinți canonici și apocrifi și Basme legendare* (*Legendenmärchen*), capitol conținând texte de proveniență diversă — unul, de pildă, de la armenii din Transilvania — care privesc în special păcatul și ispășirea lui; ele sînt interesante între altele nu numai prin varietatea conceptului „păcatului”, ci și prin tendința spre materialitatea reprezentărilor figurate, cum este transformarea păcătosului într-o mină de tărîni în momentul iertării sale, semn al eliberării din condiția sa umană pe care-l întâlnim și în cunoscutul basm *Tinerețe fără bătrînețe* al lui Ispirescu.

Tema aleasă pentru această selecție nu este întâmplătoare și autorul demonstrează că, spre deosebire de Occident și de unele popoare învecinate, legendele religioase au jucat un rol mai important în configurarea folclorului nostru, constituind nu numai un rezorv de teme și procedee literare sau un

model de comportare și de judecată etică, ci și „un factor de consolare și speranță” în decursul unei lungi perioade de vitregie istorică. Așa se poate explica, desigur, nu numai notabila sa răspîndire și supraviețuirea în forme viguroase pînă în vremea noastră aproape, dar și umanizarea mai tuturor personajelor și temelor caracteristice, care sînt coborîte nu în trivial, ci în familiar, în cotidian, intrînd într-o conviețuire ambiguă cu elementul lumesc, pe care-l apropie de spațiul sacru pînă aproape de relativizarea distincției dintre ele; cartea reproduce de altfel o iconă populară în care sfințul Sisoie aplică o corecție paternă unui drăcușor de dimensiuni infantile, într-o viziune elocventă.

Dincolo de importanța cercetării în sine și de valorizarea unui concept, a unui întreg domeniu de fapt, pe care folcloristica noastră a fost constrînsă să-l neglijeze atîta vreme, cartea profesorului Karlinger reintroduce în circuitul european o serie de texte din care unele au apărut cu mult timp în urmă — cum sînt cele din culegerea Paulinei Schuller, a lui Martin Löpelmann sau chiar a fraților Schott — iar altele se datoresc unor traducători contemporani, E. Turczinsky și, bineînțeles, F. Karlinger. Am avut curiozitatea să fac câteva sondaje privind traducerile și rezultatul surprinzător a fost că nu în versiunile traducătorilor germani se pot găsi scăpări, ci în cele apărute la noi. *Povestea Cîm s-a făcut pămîntul* (din *Povești din popor* al lui I. Pop-Reteganul) în traducerea germană apărută în 1944 pierde pe drum multe din expresiile caracteristice: „iar în altă luntrită, cît pe colo, umbra Sătana, adică diavolul, fie-n stani și-n bolovani” devine „in einem andern Kahn aber fuhr der Satan, der Teufel, ganz übermüttig einher” (adică „umbra semet” ?). Poate că folcloriștii noștri vor trebui acorde atenție și publicării unui corpus al textelor reprezentative, mai ales de proză, pentru a introduce un material comparativ deosebit de bogat și de caracteristic în circuitul european și a facilita cercetătorului străin contactul cu o arie altfel practic inaccesibilă. Între folcloriștii străini de valoare, profesorul Karlinger — cu bogatele sale cunoștințe în domeniul românesc — este o excepție.

Mircea Anghelescu

* Felix Karlinger *Rumänische Legenden aus der Mündlichen Tradition*, Institut für Romanistik der Universität Salzburg, Salzburg, 1990, 160 p.

povestea vorbei

Limbaj și Biserică

În aleatoriul unui sistem aberant de cenzură, în care anumiți termeni erau urmăriți cu îndrăjire și suprimați imediat, înghițiți de cenzor, ironia sortii făcea ca alții, cu nimic mai nevinovați, să se repete în deplină libertate: poezia ocazională își însușise cuvinte cărora uzul prelungit pînă la satietate le anulasă sensurile și conotațiile religioase inițiale. Într-o astfel de poezie întâlneai, la tot pasul, cuvinte precum: *clitorie*, *clitorie*, (pămînt) *binecuvîntat*, *lumină sfîntă*, *nimb* (de glorie), *verb*, *iluminare*, *apoteoză*... Direcția acestei prelucrări și banalizării e continuată în unele dintre amalgamele stilistice ale presei contemporane. Mai interesantă decît difuzia limbajului religios în alte sfere ale comunicării e însă mișcarea inversă, de absorbție a elementelor exterioare în acest limbaj, căruia rămîne să i se definească structura și specificitatea în faza sa actuală. Pătrunderea largă în mass-media nu pare, cel puțin deocamdată, să-i fi schimbat în mod esențial trăsăturile dezvoltate prin folosirea sa permanentă în instituțiile bisericești. Importanța fixării registrului lingvistic și a construirii discursului creștin totuși în situația în care se urmărește comunicarea cu cit mai mulți cititori și ascultători, de nivele culturale foarte diferite; nu e ușor de găsit raportul ideal între conservatorism, deci arhaicitate, respectare a dogmei și a unei terminologii specifice, riguroase — și inovație, apropiere de stilurile moderne ale limbii, accesibilitate. Problema e complexă și nu poate fi nici măcar schițată în câteva fraze. În esență, nici nu e, desigur, specifică sistemului limbii române; doar că aici se cer luate în considerare condițiile istorice și sociale speciale. În ce

măsură discursul de tip religios rămîne, cel puțin în domeniul lexicului și al unor structuri sintactice, arhaic? Aspectul cel mai frapant al multor texte (variația stilistică fiind considerabilă în funcție de destinația lor și de la un vorbitor/autor la altul) e cel de stridentă, de amestec neomogen: neologisme și sintagme ale limbajului vieții sociale contrastează violent cu natura arhaică a fundalului pe care apar. Desigur că o serie de concepte și idei nu au cum să fie exprimate cu mijloacele tradiționale: abundența de perifraze ar fi artificială și ridicolă; de altfel, ca orice fenomen viu, și stilul religios al limbii a înglobat și asimilat, dintotdeauna, în dezvoltarea sa, numeroase elemente noi. Fondul problemei e altul: nu nouitatea în sine a unor fapte de limbă contează, ci domeniul lor de proveniență, sfera social-culturală pe care continuă să le evocă, chiar după includerea lor în textul de tip religios. Ca în atîtea alte cazuri, incompatibilitățile stilistice sînt marca unor opoziții de conținut.

E de făcut de la bun început o diferență esențială între diversele tipuri de texte: cele cu rol explicativ, didactic, sînt diferite de studiile teologice și, cu atît mai mult, de simplele dări de seamă asupra vieții comunităților și instituțiilor religioase; nu prin acestea din urmă se poate defini un stil. Totuși natura lor hibridă e semnificativă: ele prezintă „agenda de lucru a P. S. Episcop”, relatează o „vizită de lucru” în cadrul căreia „s-au luat în dezbateri unele cazuri de indisciplină” și s-a discutat despre „îmbunătățirea metodelor de lucru”; tocmai cuvintele specifice — *cler*, *arhiepiscop*, *parohie* — șochează aici, pentru că relația e inversată și ele apar pe fundalul compact al unui limbaj bine cunoscut. Nu cuvintele în sine sînt semnificative, ci structurile frazei și modelul textului (un model de gîndire, în fond): „În cadrul diversificatelor acțiuni puse în slujba promovării activității pastoral-misionare, la loc

de frunte se situează preocuparea pentru ridicarea nivelului de pregătire a clerului din eparhie”. „A fost abordată o bogată tematică misionară, ținîndu-se seama de specificul...” „S-a evidențiat, cu această ocazie interesul crescînd al clerului pentru cunoașterea aprofundată a subiectelor dezbătute ca și dorința de a deprinde cît mai multe și mai eficiente metode...” („Glasul Bisericii”. Revista oficială a Sf. Mitropolii a Ungrovlahiei, nr. 5, 198, p. 165) Pare astfel foarte normal ca și în textele de explicație și interpretare a doctrinei să se vorbească de „viața și activitatea Sfințului...”, de „activitatea pămîntească a Mintuitorului” etc. Discontinuitatea stilistică pune în pericol funcția persuasivă a predicii: cînd tonul e dat de cuvinte dintr-un singur registru lexical — *mintuire*, *osîndă*, *întrupare*, *zămislire*, *purtare de grijă*, *a adevări*, *a înveseli inimile* — celelalte pot distona, rupînd chiar coerența argumentelor: „zorii de înnoire spirituală care se vor realiza de cea de a doua persoană a Sf. Treimi” („Vestitorul ortodoxiei românești”, nr. 6, 1990, p. 2; s.n.). Discontinuitatea poate fi, uneori, marca unei transparente și partizane coborîri în contingent: „strămoșii... au trăit și muncit în ordine și disciplină”; „să urmăm strămoșii în unire și bună înțelegere între toți fiii neamului, indiferent de trecutul fiecăruia; în ordine și disciplina cerute de cîrmuitoarii noștri ce acum cred în Hristos”; „fiecare la locul de muncă ne străduim

după putere și îndeletnicirile ce ne revin”; „adică și pe cei care au fost în diferite posturi de conducere și prin lucrarea lor nu au robit neamul și pe cei care au fost siliți să ia drumul pribegiei (...), pe toți să-i iertăm”, („Cuvînt de învățătură pentru Sfințele Paști”, în „Gazeta de Est”, nr. 9, 1990, p. 2).

Pericolele care amenință forma (conținutul fiind subminat, cum se vede în exemplele de mai sus, de aplicarea unor mai vechi sau mai noi „teze”) vin din mai multe direcții: dinspre limbajul abstract, inevitabil la un anumit nivel al meditației, dinspre cel științific (se poate scrie, de pildă, despre „cantitatea de rugăciune” — în „Lumea creștină”, „România liberă”, 16.09.90) și dinspre cel al vieții cotidiene, al exemplului vulgarizator. Că nu e posibilă înghetarea în arhaicitate pură e evident; deocamdată, soluțiile oferite par să țină mai mult de talentul individual al constructorii unui limbaj omogen: în textele valoroase — deci și convingătoare — se observă recurgerea la cuvintele esențiale, nemarcate stilistic, fi, a însemna, semn, numele, binele, iubirea) și la lexicul filosofic. De fapt, diferența esențială dintre o categorie de texte și cealaltă pare să stea în formula combinării fie cu limbajul științelor, al sociologiei și al presei (chiar, cum am văzut, cu cel activistic) — fie cu acela al filosofiei și literaturii.

Rodica Zafiu

Între oglinzi

fără publicitate literară, dar într-un moment în care autorul a devenit o figură de prim-plan a vieții publice românești, a apărut la Editura Cartea Românească unul dintre cele mai frumoase și mai complexe romane care le-am citit în ultimii ani: **Corpuri de iluminat**, de Stelian Tănase. Scrisă în 1985—1987, cartea s-a infundat, împreună cu **Playback**, în labirintul fabricat de propriii literari ai fostului Consiliu al culturii și a rămas până astăzi în manuscris sau, cu o expresie pe care s-ar putea să o folosim din ce în ce mai des în perioada care urmează, în sertarele autorului. Se pare că pentru Stelian Tănase interdicția de a mai publica a funcționat încă din 1983 și așa cum rezultă din fragmentele de **Jurnal** apărute în revista **Contrapunct**, lucrul acesta s-a întâmplat „la cererea Secu.” În astfel de situații dincolo de „argumentele” cenzurii (absurde, contradictorii și funcționând „de la caz la caz”), motivul principal al interdicției a fost de fiecare dată același: întârzierea sau chiar blocarea carierelor literare, pentru a nu se mai putea ajunge, pe această cale, la impunerea unei autorități capabile să se opună puterii. Dacă toate cărțile sale ar fi fost publicate până în 1989, Stelian Tănase ar fi devenit de mult ceea ce este astăzi: nu mai un scriitor pe care să-l comenteze cu lux de amănunte toate revistele noastre literare, dar și o autoritate publică, de care orice putere trebuie să țină seama.

Ceea ce mă impresionează de la început în **Corpuri de iluminat** e combinația rară de forță narativă năucitoare, capabilă să recreze viața din cele mai neașteptate detalii, de ingeniozitate tehnică și de finețe sufletească, în care se scaldă întregul roman. Rezumată în câteva cuvinte, cartea se prezintă ca o poveste de dragoste cu mai multe sertare sau cutii. Mai întâi povestea de dragoste dintre pianistul Sandu și studenta Pia. Apoi povestea de dragoste a naratorului, romancierul Puiu, și a

sotiei sale Ninocika. În fine, „povestea de dragoste” a celor doi hamsteri, care locuiesc într-un acvariu, pe masa de scris a naratorului. Prima poveste, numită de mai multe ori **roman**, ocupă cea mai mare parte a cărții (șase din totalul celor nouă capitole). Relația dintre narator și soția sa e schițată în capitolele care se intitulează **Fragmente cu hamsteri** (1, 2, 3). Iar mica poveste a hamsterilor se consumă în casa romancierului Puiu. Prima poveste pare să fie naratiunea propriu-zisă, a doua, un **jurnal** în tradiția mai veche a **romanului unui roman**, iar dacă nu ești atent, istoria hamsterilor riscă să se piardă, ca un curios capriciu, printre detaliile fragmentelor de jurnal. De fapt, toată cartea, care este greu de spus unde începe (de la narator, de la Sandu, de la cei doi hamsteri?) trăiește din relația extrem de complexă a acestor trei povești. Înclin să cred că povestea hamsterilor reprezintă în **Corpuri de iluminat** ceea ce într-un experiment de laborator se înțelege printr-un **lot martor**. Și asta pentru că e vorba de un „cuplu” dacă nu ideal, în orice caz cu totul aparte, căci regula sa principală de existență e **fidelitatea**. Când hamsterul-bărbătuș dispăre pe neașteptate femela își pierde liniștea, refuză să se mai hrănească și răspunde cu cea mai mare agresivitate încercărilor naratorului de a-i plasa în acvariu un al doilea partener. Dimpotrivă, pentru celelalte două povești caracteristică rămâne regula infidelității, a adulterului, a schimbului de parteneri. În timp ce își scrie romanul (și își trăiește viața) romancierul Puiu are pe masa de lucru spectacolul vieții din acvariu, așa încât vecinătatea animalelor cu mașina de scris devine cel puțin ironică, dacă nu de-a dreptul pil-duitoare.

Și mai complicată este relația celor două cupluri care „se văd”, a celui imaginat de narator (Sandu-Pia) și a cuplului pe care însuși naratorul îl formează cu Ninocika. Pentru că Puiu nu se rezumă la a ține (în linii foarte mari) un jurnal al „romanului” pe care îl scrie. El constată, la un mo-

ment dat, că ceea ce i se întâmplă în viață în relația conjugală cu Ninocika, seamănă foarte mult cu ceea ce a povestit până atunci despre Sandu și soția lui. Și atunci, cine pe cine scrie în acest sistem de povești sau, pentru a relua întrebarea de la care am pornit, unde se plasează „adevărul” început al romanului? În felul acesta, spre suprafața cărții răzbate adevărata ei temă, tot atât de importantă ca și tema iubirii și mai complicată decât tema relației dintre ficțiune și realitate. E vorba de tema dificultății de a trăi, de a povesti și de a-ți asuma un eșec. Pentru a ajunge la această „ultimă” poveste (despre care **optzeciști** ar putea spune că e doar **textualistă**), Stelian Tănase imaginează un foarte rafinat sistem de răscoale, de deviații și de „deformări”, care transformă romanul într-un adevărat sistem de oglinzi. Sau poate (dacă acesta e sensul pe care îl are titlul), într-un sistem de corpuri de iluminat. E un fel de a spune că drumul care duce la asumarea unui eșec e cu atât mai complicat cu cât eșecul a fost mai mare. Și invers, pentru a putea fi povestită (adică suportată), povestea din **Corpuri de iluminat** (care pornește de fapt de la un mare eșec) a fost **ruptă** la toate nivelele ei, deformată, amestecată.

Vom înregistra mai întâi o ruptură sau o deformare pe care s-o numim gramaticală și care constă dintr-un amestec deliberat al timpurilor din poveste și al persoanelor care povestesc, așa încât trecerea de la eșecul din realitate la eșecul din ficțiune să fie ușurată, simplificată, făcută suportabilă. Primul travesti, primul schimb de măști la acest nivel se petrece. Avem apoi o deformare prin trimiterea spre mai multe modele, care sînt, la rîndul lor, cînd ale ficțiunii (doamna Bovary, Nora, Zița, Mița Baston), cînd reale (în primul rînd Marilyn Monroe, idolușorul Piei). S-ar mai putea vorbi de o distanțare prin **parodie**, față de povestea din realitate căci lucrul acesta se întâmplă în cazul cuplului Sandu-Pia, atunci cînd în „jurnalul” său naratorul îl mută în cea de-a doua jumătate a secolului XIX, sau în anii '50, pe vremea atotputernicului Iosif Visarionovici Stalin. În finalul romanului, atunci cînd începem să înțelegem modul în care naratorul s-a ascuns în povestea sa, Puiu încearcă să-și ia revanșa asupra personajelor inventate, descalficîndu-le, ponegrindu-le, dîndu-le notele cele mai mici. E ultima „deformare”, cea mai inocentă, a unei cărți seducă-

toare prin complexitatea și prin dramatismul ei. În fine, aș spune (și sper să nu complic lucrurile) că pină și hîrtia pe care a fost tipărit romanul sugerează amestecul și ruptura, pentru că este vorba de cinci-sase calități și culori, alternate pe fascicule, ceea ce echivalează cu valorificarea extrem de ingenioasă a unui defect tipic pentru multe din cărțile anilor '80.

Dacă acestea au fost, în câteva cuvinte liniile care leagă cele trei povești din **Corpuri de iluminat**, există, cu siguranță, numeroase alte elemente sau detalii care să le deosebească. Între ele, cea mai ingenioasă mi se pare a fi povestea cîinii de porțelan, pe care o relatează la un moment dat pitorescul (și în același timp complicatul) personaj Făinuș. Este povestea unei străni scene de vînătoare care, dacă va fi pusă în legătură directă cu Pia (sau cu Emma Bovary) așa cum ni se sugerează în ultimele pagini ale cărții, va arunca o cu totul altă lumină asupra sufletului întortocheat al femeii. Detalii care diferentiază poveștile sînt și acelea legate de mediile în care se mișcă cele două cupluri. Din acest punct de vedere, impresionantă e forța cu care Stelian Tănase reușește să reconstituie mai ales acele spații în care pitorescul își asociază o subtilă dimensiune socială: mediul muzicienilor și al orchestrelor de cele mai diferite calibre (clubul de jazz, din care nu putea lipsi Johny Răducanu, concertul rock, festivalul de la Sibiu, turneu în provincie, „sușa”) mediul studențimii, al amfiteatrelor și al conferențiarilor universitari, casa de cultură, chiar strada sau orașul, cu principalele lor momente de referință (vara cu plaja pe aco-perișe, iarna, Crăciunul, Pastele cu slujba de Înviere, cutremurul). Dar poate că „detaliul” cel mai important din **Corpuri de iluminat** e marele poem de dragoste pe care Stelian Tănase reușește să-l compună cu ajutorul unui cuplu de tineri retrași într-o casă de la marginea Bucureștilor și ziditi într-o fericire care rămîne, în fond, cea mai frumoasă poveste a acestei cărți. Nu știu dacă în literatura noastră există altceva care să fi reușit să imagineze o iubire mai intensă decât aceea a zăpăciturii pianist Sandu, pentru frumoasa, enigmatică și bovarica sa soție.

Prin **Corpuri de iluminat**, care impune dintr-o dată un prozator de prim-plan, Stelian Tănase anunță o carieră literară prodigioasă.

Florin Manolescu

stop-cadru

Schimbarea la față (II)

Iezum: în prima parte a articolului, consideram nietzschean și, totodată de tip **modern** proiectul lui Cioran din **Schimbarea la față a României** referitor la o Românie nouă, al cărei principal resort ar fi fost voința de putere. Îl mai socoteam nepotrivit cu datele noastre constitutive și devenit cu totul inactual astăzi, în **postmodernism**, adică într-o vreme cînd nu se mai mizează pe voința de putere. Adăugăm, însă, că dacă în planul soluțiilor cartea era din capul locului vulnerabilă, în acela al diagnosticului pus societății românești își păstrează tot interesul, chiar dacă și diagnosticul poate fi în parte combătut. Voi comenta în continuare câteva idei.

„Tot ce s'a realizat până acum, spune Cioran, se datorește unei impulsii dinamice, care din păcate, a fost aproape disparentă, față de negativitatea înscrisă în premisele noastre și care ne-a menținut în somnul istoric de o mie de ani” (72).

La prima vedere, s-ar părea că negativității i se refuză orice resurse creatoare și că prin înscrierea ei printre premisele noastre am fost condamnați la veșnică somnolență. Păreră n-ar fi de acceptat, într-o creație își extrage totdeauna resursele din negativitate, care — de altfel — nu trebuie redusă la indiferență („somn”), căci mai cuprinde și haosul și vidul. Dacă reasezăm fragmentul în context ne dăm seama că adjectivul **istoric** își are importanța lui și că ce acuză în realitate Cioran este prelungirea somnolenței dincolo de stadiul cînd ea a avut virtuți generative. Acea primă **impulsivitate dinamică** nu s-a stins fiindcă a învenit somnul, ci fiindcă somnul a durat prea mult. Începuturile culturii datează dintr-o vreme cînd spiritul era încă buimăcit, fără ca starea lui să determine creații de mică anvergură. Era ce-i drept, creația naivității, „acest dar incomparabil al tuturor autorilor de

cultură” (109), însă ea a putut atinge nivelul lui Homer, în a cărui epocă „spiritul elin este încă întunecat de somnul materiei, întrevăzînd puține adevăruri într-o trezire încă neconsumată” (Ib.). Mai mult: puterea creatoare a acelei epoci de început provenea mai puțin din trezirea parțială a conștiinței cît din somnolența — nediferențierea — însăși. Ea avea ca specific o mare aderență la concret: „Procesul «normal» al unei culturi o face să treacă în mod inevitabil prin perioada inițială a naivității. **Nediferențierea** (subl. mea, L.C.) și indeciziunea împrumută culturii într-o astfel de fază, un caracter de **tot concret**” (110).

Problema este ca, odată parcurs timpul naivității, luciditatea să nu alunece, cum s-a întâmplat la noi, în **oboseală contemplativă**. Soluția propusă de Cioran, în care percepem un ecou al fausticului spenglerian, este țîșnirea gotică de pe orizontala nediferențiată într-un sens ascendent. Or, noi, românii, n-am realizat acest salt. „N'are nimic gotic religiozitatea noastră” (94). „Lipsește devenirea României un sens ascendent. Schema formală a soartei noastre este orizontala. Ne-am târât în vreme” (75—76). Așadar, cine depășește faza aurorală intră în istorie. Dacă n-o face prin salt, **cade** în istorie, se târăște prin timp. Căci: „**goticul este verticala spiritului** (...). Absența lui te asimilează linistii și cădută devenirii, aruncîndu-te pradă timpului” (76). Din faptul că „Neamul românesc n'a trăit sub semnul spiritului gotic” (Ib.) i s-au tras neajunsuri, printre care **an-istoria**. Confruntîndu-ne cu o istorie prea aspră, trăind în primejdia de a ne pierde identitatea, noi am preferat, pentru a ne conserva etnicul, să nu ne angajăm în istorie, să existăm dedesubtul valorilor ei: „Munteni, moldoveni, ardeleni, au putut conserva o substanță etnică numai întrucât n'au participat direct la istorie. Este istoriul merit al pasivității, al sub-istoriei noastre” (115). Pentru ca să putem exista astfel,

a trebuit ca sufletul civilizației noastre să rămînă rural: „Satul este suspendare istorică; inactualitate substanțială” (132).

I se conde satului substanțialitate, ceea ce nu este lipsit de importanță dacă ne gîndim la riscul goticului de a se goli de substanță. Cioran nu pare să observe riscul, deși acesta decurge din următoarea idee a lui: „Cîtă natură este în cultură indică gradul ei de naivitate. Ritmul ascendent al unei culturi o ridică din pămînt, din piatră, din element. **Progresul în spiritualizare înseamnă o îndepărtare de originar**” (subl. mea, L.C.; 110). Cioran pare să uite și că, rămînînd multă vreme la sat, românii n-au zăcut în nediferențiere: ei au realizat acolo o cultură, o construcție spirituală bine articulată și alimentată de — dar nu redusă la — fondul originar. E adevărat, însă, că pe măsura dezvoltării civilizației orașenești, satul își pierde vocația constructivă. Oricît de trist ni s-ar părea — și avînd imaginea a ceea ce s-a întîmplat cu satul românesc în ultimele decenii — va trebui probabil să admitem că: „Tărînimea nu mai poate fi decît rezerva biologică a unei națiuni, o sîmplă sursă de alimentare” (138). Firește, putem încerca să reinviem satul și să dovedim că ideea lui Cioran reflectă condiția ruralității în apusul Europei, dar nu e deloc sigur că vom reuși. Și chiar dacă am reuși, problema creării unei civilizații orașenești care să nu se situeze numai la nivelul intelectualității, ci să străbată toate straturile societății, rămîne întreașă. Iar a nu recunoaște că tarele atribuite de Cioran colectivității românești sînt în mare măsură reale, n-ar servi la nimic, după cum la fel de păgubitor ar fi să dezarmăm, ignorînd — cum de fapt, a făcut Cioran — reversul, adică partea bună a fondului nostru originar.

Se desprind trei aspecte din analiza întreprinsă de Cioran: a. natura noastră, modul nostru de a fi; b. felul cum percepem această natură, cum reflectăm asupra ei; c. rezultanta relației dintre planul firii și planul reflecției.

Primul aspect cuprinde, de fapt, în-deosebi sînonimele aceleiași constatări. Sîntem, după părerea eseistului, gelatinosi (93), lincezi (251), inerti (57), pasivi (76), statici (94), gata în orice clipă să renunțăm (251). Adîncul nostru nu este destul de adînc: în loc să fie întunecate, subteranele noastre sînt cenușii (85, 94). Ne lipsește tensiunea (80),

nu atingem temperaturi înalte, sîntem abia călduți (73) și de aceea nu acționăm.

Nu acționăm și fiindcă modul nostru de a ne privi este paralizant. Sîntem lucizi dar, din păcate, chiar prea lucizi, de o luciditate bătrînească (115). Știm prea multe despre noi, ne cunoaștem prea bine ca să nu fim sceptici, ceea ce ne determină să devenim spectatori proprii noastre inerti (57). Prin urmare, sîntem inerti de două ori: prin natură și prin felul de a gîndi asupra ei. Ducem prea departe severitatea față de noi înșine; nu ne mulțumim să ne privim autocritic: ne disprețuim (83). Mai rău, o facem cu un soi de vulgaritate. Sîntem indiscreți (85), ne place să sporovăim și să mărturisim cu orice prilej răul pe care-l gîndim despre noi (83).

Rezultanta despre care vorbeam, a relației dintre natură și reflecție, e acum clară: o privire moartă oglindește un pustiu. În aceste condiții, singura vocație mai poate fi aceea a ratării. Și, spune Cioran, o avem din plin (170).

Acestea fiind concluziile, că ele sînt parțial justificate mi se pare evident. De altfel, au fost confirmate și de alți autori. E suficient să mă refer, de pildă, la **Marea trîncăneală**, eseul lui Mircea Iorgulescu despre viziunea caragaliană asupra societății românești.

Pe de altă parte, mi se pare la fel de adevărat că Cioran a privit lucrurile dintr-o singură latură și că nu le-a relevat reversul, adică n-a scos la iveală și resursele creatoare ale aceleiași lumi. Dacă n-a făcut-o, este pentru că după părerea lui aceste resurse sînt viciale fundamentale: „În potențialul psihic al popoului român trebuie să existe o inadecvare, o neconformitate în surse, care iau un contur de deficiență fundamentală” (71—72). Faptul s-ar explica prin aceea că, în chip ciudat, nouă ne-a lipsit pină și naivitatea fertilă a începutului („Românii n-au suferit niciodată de prea multă naivitate”. 112), cu toate că am fost dintotdeauna somnolenți, iar somnolența — potrivit propriei lui idei — ar fi trebuit să ne facă pentru o vreme naivi. Acesta e punctul de vedere pe care mi propun ca, într-o altă secvență a încercării de față, să-l discut.

Liviu Ciocărlie

traian furnea

Poeme vechi, impersonale, dragi

Dialog

Iese baba pe răzor
Și strigă

Mi-e foarte dor
De o floare alb-albastră
Precum și de dumneavoastră

Moșul
De pe alt răzor
Strigă

Și mie mi-e dor
De o floare liliachie
Și de tine goală-n vie

Dar nu-s flori
Și nu-i nici vie
Numa-n capul lor
Năting
Putreda copilărie
Și-a mișcat
Piciorul
Stîng

Scrisoare

Prea dulcea mea iubită, de-afita
primăvară
Ca un bețiv orașul stă rezemat de gară
Și mor de ris acarii că-n vreme ce
te-ăștept
Infipt pin' la prăsele port un cuțit in
piept

Prea dulcea mea iubită, de-afita lună
nouă

Eu sparg fereastra poștei e-un bulgăre
de rouă
Și mor de ris poștașii că-n timp
ce-ăștept scrișori
Din carnea mea-și iau zborul spre
nicăieri cocori

Prea dulcea mea iubită de-afita
iarbă verde
Pe sub pământuri grele, probabil,
mă vei pierde
Și mor de ris eu însumi că-n albă zi
de Paști
Călîndu-te cu alții, chiar tu o să mă
naști

Căminul de nefamiliști

Am iubit prin cămine de nefamiliști
Fete bizare cu țitele mari
Păi e atît de firese fiind tinăr să riști
Mai ales cînd ești trist și porți ochelari

Erau croitorese, erau strungărițe
Aveau unghiile mici și murdare
Cînd ne iubeam ne pindeau gărgărițe
Ascuse în vinerile din calendare

Am păscut cu limba sudoarea lor dulce
Ascunsă prin faldurile vîrstelor mici
Iar după ce ne iubeam intrucit să se
culce

Eu le spunam povești cu pitici

Or fi ajuns brigadiere sau șefe de lot
Or fi avînd spondiloză și probleme și
rate

Dar sînt sigur că n-au să mă uite de tot
Iar cînd și-or amînti au să cadă pe
spate

Așa, din senin, fără motiv aparent
Atingînd amîntirea ca pe-un fir de
curent

Scrisoare

Cînd adorm eu lingă sinul tău stîng
Ești atît de frumoasă că-mi vine să
pling.

O, de-ar veni primăvara să-ți aduc
brațe de maci
(Gunoierii orașului încarcă noaptea în
saci)

Te trezesc apoi să privim pe fereastră
Cum trece viața ca o boare albastră

Fabrica de conserve geme ca un om
injunghiat.
(Miine va trebui să mînînce ceva
neapărat)

Ne aprindem apoi țigări școlărești
Și te bucuri că sînt și mă bucur că ești

Și brusc între noi înflorește o groapă
adîncă.
(Acesta-i poemul de noapte. Nu plînge.
Mînîncă.)

Gînd cu tine

Spulberă vîntul ninsoarea
De pe cuvintele nespuse nicicînd
Regula naște-ntimplarea
Ce se va întoarce curînd

Nu mai pe tine te am și departe
În palmă numele țî-l rostesc și îl sorb
Viața e doar o copertă de carte
Țînută subsioara de-un orb.

Vor veni arșiți și ploaie răcoroasă
Anii se vor prăbuși unul într-altul
O, de pe acuma glezna-ți miroase
Ca țărîna și ca cerul, înaltul.

Ne vom căuta prin hățîșuri de muri
Cum copiii cînd dă verdele-n spic
Iar sub nourii ultiimi, leneși și suri
Nu ne vom mai gîndi la nimic, la
nimic.

Revelații

Nimic, mai curat decît numărul
Nimic mai murdar decît suma
Ne-mpinge trecutul cu umărul
Tristețea se-ntrece cu gluma

Deschizi umbrela și-ncepe ploaia
Cinți prin ierbi pe viitorul mormînt
Cașul îl fură nu hoții ci oia
Lumea începe într-un cuvînt

Nu mai săracii sînt egali între ei
Cite-un pic vîntul duce biserica-n cer
Cifra patru trece prin patul lui trei
Beau poezii pocale cu ger,

Așa consider și chiar așa scriu
(Doamne, un fluture alb pe-un sicriu)

CĂRȚILE SĂPTĂMÎNII

ADIO, CĂRȚI

de astă dată : gata ! Dar gata !
Sînt pe terminate cărțile... Nu mai am
despre ce serie în acest colț de pagină.
De vreo trei săptămîni tot întîrzii o
zi-două cu predarea celor trei file dar
acum, în sfîrșit, nu am despre ce să
mai scriu. A venit acea vreme cînd
criticii sînt mai mulți decît autorii
Două-trei zile de scotoceli și nimic.
La redacție, vid total. Nici măcar vo-
lumele pe care le evitam considerînd
că scriind, oricît de rău, despre ele în-
seamnă a le face o reclamă nemerita-
tă, nici măcar acelea nu mai există.
De cîteva ori am apelat la un proce-
deu „special” scriind despre broșurele
politisto-sentimentale vindute abuziv
prin librării.

Așadar, gentile cititoare și stimați
cititori, nici o noutate de semnalat !
Am citit într-un ziar numărul de titluri
apărute în acest an la diferite edituri.
Pe cuvînt că numărul prezentărilor din
această rubrică a fost mai mare. Cum
e posibil ? Habar n-am. Poate ies și
editii-pirat și noi nu știm nimic. Poate
există și edituri care nu există sau,
cine știe, am mușcat și din felia anu-
lui trecut destul de adînc.

Deci vă propun, în loc de cărți, o
discuție despre fotbal, politică sau fe-
mei deși nici aceste domenii, atît de
potrivite cu profilul revistei (care astfel
se va alinia în sfîrșit la cererea pie-
ței), n-ăr fi de spus mare lucru.

Eu rămîn în turnul meu părăgînit de
observație. Dacă apare ceva, vă rog,
spuneți-mi și mie sau, pentru a evita
simplele zvonuri, trimiteți-mi, pur și
simplu, volumul. Mij de mulțumiri.

Horia Gârbea

P.S. Aceste rînduri erau destinate
numărului trecut. Rămîn actuale și azi
deși, între timp, s-au ivit, iată, cîteva
cărți.

DINU REGMAN Stop cadru Editura Litera

Volumul îngrijit și prefatat de
Ion Bogdan Letter ne oferă o imagine
adevărată a regretatului poet Dinu Reg-
man, autor foarte respectat de colegii
săi de generație și foarte ascultat în in-
tervențiile sale critice de la Cenaclul
de Luni pe care și le întregesc uneori
cu improvizatii jazz-istice la pianul de-
zacordat al sălii.

Dinu Regman a fost unul dintre cei
mai gravi optzeciști și unul dintre cei
mai atășaji lirismului : „sunt atît de
mulți vulturi pe munte / și-i atîta tă-
cere // ci neîmpăcat sunt / și plin de
dorințe / și nevindecat îmi tremură în
barbă / un vînt dinspre sud. // dar to-
tuși mă-iei / în mîna ta îndrăgostită
/ părinte / și cu nespuse blîndețe /
mă îngropi în somnul de sine / pentru
a renaște”. (moartea lui moise). Mod-
ul acesta de a scrie, atît de puțin ca-
racteristic pentru poetica în spiritul
căreia s-a format, este reprezentativ
pentru personalitatea poetului. Chiar
și cînd se joacă, singura formă de ironie
pe care și-o permite este autoironia,
în scenarii diafane precum cel din
visul unei fete pe care o cunoaștem
cu toții : „vino cu mine îți zic hai /
și te voi duce în țara akai / și poate
că la noapte vei visa frumos / un vis
cu autostrăzi și orgi de lumini / o
frunte cu spini”.

Poeziile lui Dinu Regman sînt proba
unei maturități indiscutabile și-a unei
subtilități pe care o găsim combinată
cu o mare delicatețe precum în acest
hai ku : „Cîinele acesta întîns pe as-
falt / de n-ăr fi fratele meu / ar fi
doar un ciine / întîns pe asfalt”.

Păstrînd doar amintirea vagă a unor
lecturi de cenaclu, am avut surpriza
de a descoperi acum, în Stop cadru,
imaginea unui autor cu puternică ori-
ginalitate, impunînd cititorului prin
modul în care fantezia cu mare tumult
este înscrisă în conturul unei sobre
eleganțe.

ION BUDESCU
Cuțitele, forțele, măștile
Editura Eminescu

destinat, prin calitatea sa de
TVR-ist, antipatiei mele apriorice, Ion
Budescu se salvează cu grație prin ver-
surile lui aeriene, necorporale, inteli-

gente, animate de un fel de umor tra-
gic. Poetul este un obsedat de „combi-
nații”, se delectează cu alternări con-
trastante, iubește violența oximoroa-
nelor și șarjele care-amintesc de dis-
perarea unei cavalerii curajoase dar
fragile, Ion Budescu nu e un profund
dar, slavă domnului, e dat dracului.
Sper să-i placă și paradoxul meu cit în
plac ale dumisale.

Sigur că ceva din felul de-a fi pră-
păstios cu resemnare i se trage în chip
de boală profesională. Visînd „cuțite,
torte și măști” de pe la niște teroriști
neprînși, poetul își asumă și purtarea
unui stigmat de melancolie și scribă
care-l apasă : „Într-adevăr și durerea
cineva e dator s-o trăiască / Melanco-
lia și scriba în seama cui să le lași ?
/ Cineva poartă cuțit, cineva tortă, ci-
neva măscă- / Slobozește Poemul a-
cesta ! / Pe scări aud pași...”.

Ion Budescu mizează în primul rînd
pe imaginație și pe o permutare rap-
idă în cîmpul logicii a micilor vizi-
uni. Chiar dacă efectul este mai mereu
acela de strălucire, înfiorarea adevă-
rată nu se produce decît rar, precum
într-un mic coșmar plin de autentici-
tate, provocat de închipuirea monsturo-
oaselor desfășurări urbane de țevi
Trucul prezentării accelerate, dinamice
a peisajului static al conductelor poate
să dea cititorului vertijul scontat : „Au
luat-o țevile în sus — direct prin pe-
reți, perforînd planșeele de beton /
acolo la capăt înflorește un robinet, o
chiuvetă / licărește sălbatic un strop
de răcoare”. Poetul vede „sălbătică”

unei banale picături într-o banală chiu-
vetă, are vocația spectaculosului ca
orice intimist nedeclarat.

De la artificul grafic la telegenia
ideii, Ion Budescu se descurcă din ce
în ce mai bine.

POST SCRIPTUM DESPRE O CARTE APĂRUTĂ MAI DEMULT

In două articole din același
măr al revistei **Totuși iubirea**, dl. Adri-
an Păunescu deplînge soara lui Nicolae
Ceaușescu, considerînd că sub domnia
lui România a trăit singurii ani de
autentică libertate și că liderul în cauză
„s-a străluminat” de iubire de țară.
Este un drept indiscutabil al fiecăruia
să aprecieze activitatea unui om poli-
tic, chiar a unui executat pentru ge-
nocid de către conducerea actuală a
țării, căreia dl. Păunescu nu-i este nici
ei ostil. Totuși dl. Păunescu a publicat
un masiv volum de „poezii interzise”.
Interzise de cine ? Din ordinea cui
funcționa cenzura ? Ori **totuși iubirea**
ne poate face să ne iertăm cei mai
aprigi cenzori, ori ne găsim în fața
unei uimitoare contradicții. Oricum,
se naște precedentul periculos al dra-
gostei de cenzură și interdicție.

său prim editat în exil : **Insectele
tovarășului Hitler** (Ion Dumitru-
Verlag, München, 1982), plin de mărtu-
rii revelatoare și de sugestii am-
plificate în conjunctura actuală,
demne a forma obiectul altui popas
ar lăsa să se înțeleagă indicația stre-
curată de fantezia cuiva pe parcur-
sul tipăririi. Dacă tot s-a ivit oca-
zia, nu-i de prisos să adăugăm în-
săși mărturia autorului. Forțat ca
atîta alți confrăți să ia drumul exi-
lului, Ion Caraion a optat pentru
păstrarea limbii ce i-a adus consa-
crarea : „Voi continua firește să
scriu în limba română, fiindcă nu
mă pot despărți nici eu de ea nici
ea de mine...”, răspundea reporteru-
lui într-o convorbire înregistrată la
14 dec. 1981. Stabilit într-un mediu
francez, cu care comunica fără in-
termediar, s-ar fi putut, cu timpul,

Geo Șerban

Antim Ivireanul: Topoi

„A îndulci cu vorbe auzurile ascultătorilor, iaste dată ritorilor” — scria Antim Ivireanul într-una din didahiile sale, **Cuvint de învățătură la stretenia Domnului**. Remarcă așteptată la un autor care, în foarte scurtele ochiri cu tentă de teoretizare pe care le aruncă asupra propriilor texte, compară demersul oratoric cu un „ospăt spiritual” („masă duhovnicească” — zice el) sau evocă „mreața învățăturii” (transmisă prin predică) și „undita cuvintului” (Antim era, se știe, un metaforizant), dovedind că îi erau pe deplin familiare cele trei ținte ale întreprinderii retorice: **persuadere, docere, delectare**.

Vom înțelege, prin urmare, că, în cazul predicilor lui Antim (atestind toate un efort retoric materializat divers), o formulare precum „prin mijlocul vorbelor mele cele neritorice” aparține negreșit unui subsansamblu al construcției retorice și urmărește să comunice tocmai calitatea pe care aparent încearcă să o umbrească. Oricine a trecut cu privirea peste un tratat de retorică va identifica aici un **topos** la care au apelat oratorii tuturor timpurilor — oisnuitul „loc comun al modestiei”, secvență aparținând **exordiumului** ce dădea autorului ocazia să-și declare „neputința” ori „slabele mijloace” în raport cu obiectivele, de mare însemnatate, ale discursului la care se angaja. Este vorba, evident, de o „atitudine” retorică (parte a unui impresionant aparat de „figuri”) al cărei scop era captarea atenției receptorilor și inducerea lor într-un **spațiu** și în niște **circumstanțe** propice.

Antim, un cunoscător al retoricilor grecești (al tratatului lui Skufos, între altele), va exersa îndelung prescripțiile acestui **loc comun**. Își va arăta frecvent „neștiința” și „neputința”, cum ziceau cei vechi „excusatio propter infirmitatem”: „...ci pentru că fiind mintea mea turburată de norul neștiinței și mai virtos întunecată de socoteala dumnezeștilor și prea luminatelor ei daruri, îmi înfruntesc și-mi ticăloșesc nevrednicia și neștiința învățăturii mele...” (Ibidem, p. 34) ori „...să povestesc de-a pururea lucrurile Domnului, căruiă mă și rog, cu multă umilință, să-mi dezlege gîngăvia limbii și să-mi lumineze mintea...” (Ibidem, p. 29). O variantă a acestui **topos exordial**, agreată mai ales de elocința judiciară (precizează E.R. Curtius, **Literatură europeană și Evul Mediu latin**, trad. rom., București, Ed. Univers, 1970, p. 99 și urm.), cerea ca oratorul să-și recunoască pregătirea deficitară (al nostru zice undeva despre propriile cuvinte cum că ar fi „smerite” și „prostătece”), insuficientă pentru tratarea unei anumite teme. Antim știe această recomandare: „Și pentru aceasta, cunoscîndu-mă și eu nevrednic și departe de toată știința, nu îndrăznesc să intru într-o atîta adîncime și cîstind taina aceasta a dumnezeștilor înfrumusețări, cu cap plecat și cu cuciarnică tăcere trec cu cuvîntul spre puținică învățătură, carea socotesc să fie foarte folositoare...” (Opere, p. 150). În alte cazuri, oratorul reclama înălțimea copleșitoare a subiectului propus în raport cu capacitatea sa redusă de abordare. Scriitorii creștini vor argumenta forta toposului prin plusul de „smerenie” și „umilință” impus de elevația acceptată a temelor aduse în discuție. În retorică, **umilința** este un topos precreștin (E.R. Curtius, **op. cit.**, p. 105), dar autoritatea Sfintei Scripturi a impus foarte multe combinații noi în formulele ce exprimau „autoulmirea”. Lui Antim Ivireanul nici această schemă nu îi este străină: „Deci nu mă pricep ce voiu să fac astăzi, pentru că să împlinesc lauda prăznuirii lor. Să vorbesc? Dă ce cuvînt vrednic va putea să aducă mintea mea cea proastă și neștiința învățăturii mele, ca să poată mări după cum s'ă cade, vrednicile lor cele mari? Să tac iar? Mă tem că mă voiu osîndi, ca un hemulțemitor ca și acel ce ascunde fațerile cele mari de bine, carele ei au arătat...” (Opere, p. 57). Uneori mitropolitul compune forme extinse în jurul acestui topos, complicînd „afisarea modestiei” prin sentențe comparații, interogații și trimiteri savante: „Puțin aju-

toriu va putea lua un bogat — zice el la începutul **Cazaniei la Vovidenie Bogorodite, noemvrie 21** — de la un sărac și puțină laudă va auzi un cîstît de la un neînvățat. Drept aceea dară și eu, știindu-mi sărăciia bunătaților și slăbiciunea învățăturii, stau de mă mir ce voiu face. Că de o parte uitîndu-mă măririlor Preasfintei Fecioarei Mariei a căriia intrarea cea cu pohfală în beserică astăzi prăznuim: de altă parte, văzînd atîtea cîstite obaze, împodobite cu florile bunătaților și cu înțelepciune mă spăimîntez și nu cutesc a grăi. Că ce tîrie are ticăloasa mea limbă, a lăuda și a cînsti cu vrednicie pe una ca aceasta, carea iaste aleasă și într-o tot îmbunătățată mai înainte decît toată zidirea, după cum zice la **Cîntarea cîntărilor**? Sau ce putere are izvorul meu cel cu o picătură de apă, să adape o grădină sufletească ca aceasta...” (Ibidem, p. 41).

Deși finalurile didahiilor nu propun în spațiul **topicii**, lucruri relevante, literatura română a moștenit, totuși, de la Antim o scurtă creație, alcătuită potrivit sugestiei toposului final al „încheierii lucrului cărturăresc ca sfîrșit al unei călătorii”. Cele trei distihuri, publicate de Ivirean la sfîrșitul **Evangeliarului** său din 1697 (Snagov), vor face o oarecare carieră, trecînd — cu neînsemnate modificări — în alte tipăriți și manuscrise ale vremii. Mihail Ștefanovici, ucenic al mitropolitului într-ale tiparului, le va duce pînă în Gruzia, unde le va imprima cu caractere georgiene, lată versurile: „Pre-cum cei streini doresc moșia să-s vază, / Cînd sînt într-altă țară, de nu pot să șază / Și ca cei ce-s pre mare, bătuti de furtună / Și roagă pe Dumnezeu de liniște bună, / Așa și tipograful de-a cărții sfîrșire / Laudă neîncetată dă și mulțemire”.

Topica scrierilor antimiene — și nu doar a celor oratorice — abia urmează a fi cercetată. La finele unei astfel de investigații, destule dintre calitățile textelor, descrise deocamdată preponderent **stilistic**, își vor descoperi o sor-ginte precumpănitor **retorică**. Așa se va întimpla, de pildă, cu **Cîntarea rostită de Simeon** „la primirea pruncului Isus”, text în care stilisticienii au remarcat cu dreptate funcțiile atribuite construcțiilor sintactice mîzînd pe repezabilitate (pronumele personal tu) ori pe simetrie (vezi Eugen Negrici, **Figura spiritului creator**, București, 1978, p. 28). Descrisă sub unghi retoric (căci se

pretează și la o asemenea țilcuire), compunerea în chestiune adună prescripțiile a două **locuri comune**, care puneau în valoare cu precădere posibilitățile paradigmaticii: „creație nominală” și „notatio nominis”. Apartenența acestui pasaj la ceea ce retoricienii numesc **loci communes intrinseci** mi se pare greu de contestat: „Cu adevărat, tu ești stăpînul a toată făptura, tu ești mîntuitorul lumii, tu ești Dumnezeuul nostru, pre tine cu mare pohță te așteptăm, de tine doriām de tine însetoșam, pre tine adăst de atîta vreme. Tie mă închin, pre tine te rog ca celuia ce ești stăpînul vieții și al morții, tu mă slobozește, cu pace acum, din lumea aciasta și din trupul acest stricăcios, că te-am văzut cu ochii miei, mîntuitorul

mieu. Slobozește-mă dintru această viață, să merg în iad, să spui de venirea ta în lume, să-i mîngăiu pre acei ticăloși și dosădit ce sînt întru închisoare de atîtea ani. Să le spui bucurie amăritilor, să le spui cum te-am văzut cu ochii miei și cum te-am apipăit cu mîinile mele și cum te-am tinut în brate și cum că ai împlinit toate ale legii și vei să pătimesti, și vei să te omori pentru mîntuirea tuturor și vei să te pogori și în iad, ca să ne scot pre tot de la muncă și să ne sui, împreună cu tine, la ceriu...” (Opere, p. 101).

În alt loc, interpretînd numele **biblic Maria**, Antim urcă spre o hermeneutică de un foarte bun nivel. Apelează la forma ebraică **Mariam**, proprie textului scripturistic primitiv, mai generoasă fonetic și grafic, o descompune și o transformă în structuri cifrice: „trei silaves, adevă de trei înjugări”, „fieștecare înjugare cite doao slove”, „6 slove de toate într-acest nume”, iar **numerelor** astfel obținute le caută încărcături simbolice. Face „un joc de-a descifrarea” ce trădează o anume practică (nu era singurul, de altfel, în epoca aceea care se interesa de simbolismul numeric): „...întru care nume **Mariam**, după a mea proastă socoteală, înțelegem cum că cuprinde în sine trei lucruri: una pentru că fiind numele acesta de trei (silaves), adevă de trei înjugări, să înțelege cum că au născut o față a sfîntei trooite pre Fiul și cuvîntul lui Dumnezeu: a dooa că are fieștecare înjugare cite 2 slove și să înțelege cele doao firi ale lui Hristos, adevă cea dumnezeiască și cea omenească: a treia că sînt 6 slove de toate într-acest nume, cu carele înțelegem cele 6 taini mari și preste fire, adevă blagovestenia, nasterea, botezul, moartea pe cruce, învierea și înălțarea la ceriu” (Ibidem, p. 18).

Sigur că în aceste condiții cea teză a **accesibilității** oratoriei lui Antim Ivireanul (calificare ce a trecut netulburată dintr-o istorie a literaturii române în alta) trebuie reevaluată. Sau, cel mult rezervată doar învelisului lingvistic, care într-adevăr „impresionează prin claritate, prin expunere curgătoare și prin naturalitate” (Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, **Istoria limbii române literare**, ed. 2, vol. I, București, Ed. Minerva, 1971, p. 194). Fiindcă altfel predicile păstrate se prezintă ca niște compuneri complexe, adesea chiar complicate. Teologie ele sînt absolut stimabile, limba română probînd astfel puținta reprezentării de abstracțiuni filosofice. Stilistic, prin decorarea abundentă și prin surprinzătoarele rafinări ale imaginilor (Eugen Negrici, **Antim, logos și personalitate**, București, 1970, p. 101), didahiile fac o foarte onorabilă figură în literatura barocă. Retoric, cu structurile lor cuprinzînd serii lungi de „figurae verborum” și „figurae sententiarum”, ele se plasează indiscutabil în șirul celor mai elaborate predici ale oratoriei europene. Este bine ca acest lucru să fie spus!

Lecturile scriitorului cele laice firește (căci o discutie asupra celorlalte nu are rost), dovedesc sistemă, iar referirile la zicerile „istoricilor” sau ale „filosofilor” nu sînt doar „trimiteri” fără acoperire, emise de un veleitar oarecare. Chiar dacă grila prin care Antim filtrează informațiile laice și perspectiva din care le interpretează aparțin teologului, prezența acestor inserții de textelor „zvîcniri” ce zdruncină sistemul de referințe, altfel amenintat de o anume monotonie. Antim află în scrierile anticilor nu numai „pilde” pentru ilustrarea unor purtări de o moralitate precară („...că înțelegînd sfîntul cum că acel ticăloș de tată al fetelor, pentru că să gonească sărăciia din casa lui, au scotit să chiiame în casa lui, pe Afrodita, adevă curvia și pentru că să câștige puțin aur și argint...” — Opere, p. 51), ci și opinii „constructive” ale poetilor și filosofilor. „Înțeleptul Isiod” — citat înaintea „prorocului David” — zice „cum că împărății pentru doao lucruri s-au rînduit, de oameni, să fie: una, pentru ca să le facă dreptate și alta, ca să rădice stîmbătățile de la mijloc” (Ibidem, p. 86—87). Socrate este prezent spre a consolida un îndemn la autoscopie prin acele cuvinte pe care umaniștii Renașterii le făcuseră celebre: „Iar cînd vom sta cu mintea noastră la socoteala cea adevărată

după cum zice un filosof: să ne cunoaștem pre sine, adevă să ne luom seama să vedem din ceput ce-am fost și acuma ce sîntem și după moarte ce vom să ne facem?” (Ibidem, p. 104). Între opțiunea lui Antim, care reține această formulare și o utilizează, și ideile de temelie ale celor ce au compus programele de decorare de la Humor, Voroneț, Moldovița ori Sucevița — unde Socrate, Platon, Pitagora, Aristotel și Sofocle apar în vesminte somptuoase și purtînd „cununi ale virtuților” — se instalează o convergență semnificativă (ce poate fi numită și „continuitate”).

Alegîndu-și „materile predicabile”, Antim împrumută din vechile sisteme filosofice construcții întregi. Întrerupe, de pildă, la un moment dat, o dizertație asupra „botezului Domnului” spre a face loc teoriei ce privire la crearea universului și a omului prin combinațiile variate ale celor patru elemente primordiale. Simpla expunere a tezei — și ea un topos frecvent uzitat — („Zicem la aceasta cum că sînt 4 stihii, dintru carele s-au făcut omul și toată lumea...”; nu lipsește amendarea în duh creștin: „...și iar întru acele stihii va să se topească omul, pînă la a dooa venire a domnului Hristos, dintru carele iară va să se închiage”) nu-l satisfacă. Descinde, deci, către amănunte: „Deci stihia cea dintîi și mai de treabă iaste vîntul, că fără de răsuflare nu poate trăi omul nici un ceas. A dooa stihie și mai înaltă iaste focul, nu numai acest ce vedem cu ochii și ne slujim de dînsul, ce și focul cel din văzduh (idee ce ar merita o oprire specială. — D.H.M.). A treia stihie iaste apa și a patra stihie iaste pămîntul. Deci într-aceste 4 stihii iaste omul făcut...” (Ibidem, p. 68). Aici (este vorba de **Cuvînt de învățătură la Bogolavlenie**) autorul nu citează „sursele” întrebunțate. O va face însă în altă predică — **Cuvînt de învățătură în 26 a lunii lui octomvrie, asupra cutremurului și a marului mucenic Dimitrie** —, cînd va trece în revistă explicațiile date de cei vechi mișcărilor tectonice. Sigur că și în acest rînd îi „amendează” pe „filosofii ellinilor”, pentru că omiseseră — în teoriile lor — principiul divin și se declară solidar cu formulările aparținînd „dumnezeescului filosof”, dar esențială pentru țînuta textului mi se pare a fi tocmai evocarea celebrelor nume și a ideilor. Mai ales că Antim nu ignoră pluritudinea punctelor de vedere exprimate în legătură cu această chestiune și pare chiar a fi dispus să le dezbată, dar cu alt preț: „Pentru cutremur spun filosofii ellinilor cum să se fie făcut din amestecarea stihiiilor, zicînd unii într-un chip, alții într-alt chip, fiestecarele după puteria sa, scotînd însă de la mijloc pre Dumnezeu, carele iaste pricina cea dintîi. Ci noi, acum, de această dată, vom lăsa într-o parte cele ce au zis Anaxagora, Aristotel, Democrit și Anaxamene și vom crede mai virtos pre dumnezeescul filosof, pre David...” (Ibidem, p. 175).

„Cenzorul” în spirit teologal pare a fi fost dublat, în persoana mitropolitului lui Constantin Brâncoveanu, de un partizan al achizițiilor tradiționale, înclinat prin urmare să analizeze cu destulă mefiență noutățile științifice. Pe care, însă, nu le ignoră. Iată un exemplu: „S-au aflat înțînăciuni la soare și cel s'mțitor, prin mijlocul ochianurilor, de astronomii cesii de pe urmă, lucru necunoscut de cei vechi și cu totul neadevărat” (Ibidem p. 59). Cînd poate, însă, să evite intervenția corijtoare, cînd adică perspectiva pe care el o servea „ideologic” și „material” comentată nu intrau în opoziție, Antim se lasă „filosofii” să se pronunțe netulburat: „Multe feluri de vrednicie, slăbici și puteri dau filosofii să aibă lume. Și întii zic cum că luna iaste podoba nopții, acămănătoare soarelui și stăpînă mării...” (Ibidem, p. 59).

Încărcală de premoniții a fost această ultimă sintagmă.

Dan Horia Macilă

dialog cu Radu Tudoran

PE SCAUNUL DE FIER AL ROMANULUI

— S-a întâmplat pe malul mării într-un septembrie luminos. Cineva a rostit: RADU TUDORAN! și ca un cimp de floarea soarelui oamenii și-au întors capetele spre bărbatul înalt, elegant și cuceriitor, care pășea, îmbrăcat în veșminte albe, pe nisipul spălat de reflux. Sînt douăzeci și cinci de ani de atunci dar în minte: mondenitatea scriitorului m-a șocat. Semănai foarte bine cu un personaj de proză americană și foarte puțin cu un intelectual sechestrat de cărți. Și cu toate astea ești campionul absolut al romanului românesc de azi. Ai tipărit cincizeci de mii de pagini! Cea mai mare parte a existenței tale s-a transformat în scris. Ce sentiment trăiești privind drumul pe care l-ai străbătut?

— Sentimentul că puteam să fac mai mult — să nu fi fost piedici istorice. O bună parte din cărțile mele au rămas nescrise. Oricît m-aș strădui acum să acopăr pierderile, goluri tot or să rămînă. Cine se va uita pe bibliografia mea, va descoperi ani de tăcere la vîrste cînd nimic nu îndreptăța pe un inamic sau pe un prieten să mă socotească incapabil de lucru: 1947—1954 bunăoară.

— Ai optzeci de ani. E o vîrstă care seamănă cu malul înalt de la Vama Veche. Am trecut pe acolo împreună: toamna, priveliștea mării e nostalgică dar și clară. Îți amintești cum ai început să scrii?

— Eram copil, abia învățam să mi-nuiesc alfabetul cînd am simțit nevoia să pun pe hîrtie cu vorbele mele basmele care mi se povesteau. Curînd am descoperit că basmele erau gata scrise. Le-am citit cu pasiune, satisfăcut de existența lor și eliberat de grija pe care mi-o luasem să le scriu pentru alții. Procesul a fost mult mai complicat, nu-l timpul, și poate nu va fi niciodată să-l analizez pînă la capăt. dar cred că nu-i greu să se presupună: pe scurt, văzînd că basmele erau gata scrise, m-am hotărît să scriu basmele mele. Pregătirea a durat de la opt ani pînă la douăzeci și opt. Sentimentul meu pe acest parcurs și după aceea a fost că mă născusem cu o datorie.

— Te-ai zidit în cărți. Mi se pare formidabil ca cineva să te-ntrebe: „Ciți ani ai?” și tu să-i arăți biblioteca: „Atît!” Ce conținea prima ta pagină literară, dar cea pe care ai scris-o azi?

— Prima pagină scrisă de mine era începutul unui roman cu un ocaș evadat (aveam opt ani și încă nu auzisem de Jean Valjean) și n-a fost doar o pagină ci una și jumătate. Pagina scrisă astăzi, după 70 de ani de la prima, cuprinde reflexii despre primul meu roman, „Un port la răsărit”, apărut în 1941 și care se retipărește în curînd, după o întîrziere îndelungată. Între ele se întind cele aproximativ cinci zeci de mii de pagini tipărite, pagini scrise și abandonate, cel puțin dublu, poate triplu, nu spun mai mult, și așa cifra poate să apară incredibilă. Cui mă întrebă cum e posibil să scrii atît de mult, îi răspund că nu le-am scris într-o zi ci în douăzeci și cinci de mii de zile. E chiar puțin! În această lungă viață n-am urmărit să-mi număr paginile scrise ci să-mi trăiesc zilele!

— Dar conținutul vieții tale e integral ocupat de cărți! Cînd să mai și TRĂIEȘTI?

— Scriu numai dimineața, cînd am mintea limpede și în conștiința mea nu s-au infiltrat prea puternic faptele zilei; față de aceste intrusiuni am o bună capacitate de apărare; izbutesc să atribui paginilor scrise prima importanță față de tot ce se întîmplă în lume (chiar dacă le voi arunca seara). Scriu un număr de pagini zilnic, o „normă” prestabilită și respectată cu încăpăținare. Spun încă o dată: scriu chiar dacă nu știu ce va rămîne, important e să merg înainte. Norma a scăzut cu anii — de la treizeci de pagini de manuscris în tinerețe la zece azi, echivalentul a patru pagini dactilografiate, din care mai și arunc la urmă. Nu scriu mai greu decît înainte dar gîndesc mai mult și cu mai multă exigență. Restul timpului îl petrec omenește, fără ticuri, fără extravagante. De cîte ori rămîn singur, pe drum sau acasă, meditez la ce voi scrie în zilele următoare. Uneori mă opresc la amănunte, alteori ajung dintr-un salt pînă la sfîrșitul cărții.

— În tinerețe lucrai la fel? Nu existau pasiuni mai puternice decît scrisul, elanuri de primăvară, impulsuri care să infrunzească lemnul creionului?

— Cînd eram tînar mă feream de orice ar fi putut să mă abată de la lucru. Mi-era frică de influențe străine. Evitam mai ales lectura. Îmi drămuam distracțiile pînă la austeritate. Ar fi multe de spus în această privință; era o claustrare. Nu mă plingeam însă, aș fi sacrificat orice, aveam un contract riguros cu mine însumi. Pe parcurs am devenit mai puțin prevăzător, nu fiindcă ar fi scăzut tentațiile, ci fiindcă sînt mai sigur pe mine. Îmi cunosc bine și slăbiciunile și puterea de apărare.

— Scaunul romanului e de fier. Stai și scrii pînă și se sudează celulele, iar lumea trăiește de sar scinteii. Nu și-a venit niciodată să rupi lanțurile?

— Nu, decît poate în scurte momente de descurajare, de neluat în seamă. Viața și-a cerut drepturile, nu mi le-am refuzat. E timp pentru toate. Și e obligatoriu să trăiești din plin, să nu-ți falsifici existența, altfel scrisul devine o uscătură. Aș fi putut să fac multe meserii, chiar și pe aceea de șofer, dar pe transportoare internaționale. Regret că nu am trăit măcar un timp o asemenea viață. Sînt multe alte îndeletniciri pentru care aș fi avut pasiune. Ce nu mi-ar fi convenit deloc este funcția de contabil. Nu știu să minuiască banii. Norocul meu că nu sînt rău de pagubă. În paranteză, reproduc vorba unei cucoane născute în România, care a scris poezii la Paris și pe a cărei piatră de mormînd scrie: „Aici zace o poetă franceză deși a purtat un nume valah pînă la sfîrșitul vieții”. Ea spunea undeva (fapt la care subscriu cu regretul că nu pot să citez și altceva): „Cine are darul de a nu regreta bunurile pierdute, dovedește că merita să le aibă”.

— Ești ploieștean prin naștere, bucură-te prin buletin de identitate. dar de ani de zile trăiești și scrii aici, în casa construită de tine, pe malul lacului Snagov. Care din aceste dependențe la peisaj are prioritate? Pune mîna pe pecetea pe literatură?

— Sînt prahovean, nu ploieștean, nu mă lepăd de Ploiești unde am făcut clase primare și am început să cunosc viața, probabil mai bine și mai colorat decît aș fi cunoscut-o în altă parte, dar Prahova are o mai puternică rezonanță în sufletul meu, cu Teleajenul, cu se-

surile, cu dealurile, cu pădurile, cu sondele și rafinările de petrol, cu podgoriile și cu Vălenii de Munte. Fără să fie cu totul prioritară — Prahova și-a pus pecetea pe literatura mea. Aveam însă mai multă disponibilitate pentru spațiu, mai multă receptivitate pentru mediul uman, dovadă că în cărțile mele sînt vizibile și alte peceți — marea și văzduhul, de pildă. Snagovul nu l-am ales ci l-am găsit mai la îndemînă. Asupra acestui loc de refugiu de care sînt legați ultimii mei treizeci de ani de viață, apasă acum aripa morții. Se știe de sate distruse, bombardate, incendiate, trecute prin foc și sabie. Aici satele au fost îngropate de vii, s-au făcut excavatii imense, și tot ce oamenii n-au putut să ia cu ei la iușeală s-a împins cu buldozerul în aceste morminte necunoscute pînă acum în istorie. În zilele următoare am văzut oameni veniți pe furis să degroape cîte ceva care le era de trebuință. Proiectați pe cerul roșu al apusului ei erau imaginea disperării. S-au astupat și puturile, chiar cele de pe marginea drumului, care nu este teren agricol. A face un puț, e un act sînt în viața omului. Nu există blestem destul de teribil pentru cine-l astupă. Spun și eu ce pot cu vorbele mele: să aibă parte de setea veșnică!

Am rămas aproape în pustiu. Oamenii și-au dărîmat casele cu aceleași brațe care le construiseră. I-am văzut și mi s-a destrămat sufletul. Ani în șir văzduhul a fost plin de țipetele fierăstraielor circulare; oamenii își tăiau grinzile caselor și stîlpii gardurilor să aibă lemn de foc jarna, dar boxele de la subsoluri, în hidoasele cazărmi unde erau duși ca vitele la tăiere, s-au umplut cu apă la prima ploaie. Și nu cu mai puțină durere își tăiau pomii de lîngă casă, uneori cu fructele încă neculese. „Ce taie acolo?” m-a întrebât sora mea, chinută de țipătul neînterupt al fierăstraielor. Vecinii mei tăiau cireșii și prunii. Iar sora mea mi-a spus: „Mi se părea că taie oasele satului”. Chiar dacă vechile gospodării se vor reface vreodată, căzărmiile hidoase au să rămînă. Și spiritul satului nu va reinvia. Un sat are o singură viață; mortul de la groapă nu se mai întoarce. Snagovul este pentru mine o tristețe iremediabilă care din nefericire se abate și asupra trecutului, anulînd toate bucuriile cunoscute aici, frumoase aduceri aminte. Am o consolare: că îl voi părăsi fără să mă doară inima; m-a durut prea mult cînd am văzut lumea dărîmîndu-și casele.

● ȘURUBURILE ȘI ȘURUBĂRIILE PROZEI

— Îți voi pune acum cîteva întrebări de ceasornicar. Să desfacem capacul orologiului și să vedem cum funcționează roțile prinse în lagăre de rubin. După cincizeci de ani de literatură ești împărat peste șuruburile și șurubăriile prozei. Deci: cum scrii? Cît timp? Pe ce probleme? Ai — n-ai stil? Te consideri un clasic sau un modern?

— Scriu totdeauna pornind de la o idee care îmi propun să fie demonstrată. Apoi îmi aleg mediul unde se va desfășura acțiunea, un mediu bine cunoscut dinainte. Sînt adversarul ideii de documentare; documentarea se face trînd și nu transcriind din enciclopedie sau făcînd vizite la fața locului. Pe urmă schitez mental personajele principale prin care să-mi pot demonstra ideea. Portretul lor definitiv se întregește de la sine pe parcurs. De la sine

nu-i bine spus. Se întregește printr-un simț al scriitorului care nu se poate studia în nici o școală de literatură; nu mi-ar fi prea greu să sondez în adîncime și să-l descriu, dar n-ar folosi nimănui, cu atît mai puțin mie. Scrisul rămîne oricum o taină.

Scenarii nu-mi fac. Faptele se desfășoară după o logică a lor, neimpusă de mine, eu îmi impun. cum am spus, numai ideea care trebuie demonstrată. Adesea un personaj se susține înțelept și meșteșugit; îl urmez, fiindcă întotdeauna mă duce pe calea cea bună, știu asta dintr-o experiență îndelungată. Se înțelege însă că scriitorul trebuie să aibă în minte un depozit de personaje și de fapte trăite sau închipuite. La sfîrșit se confundă unele cu altele. Am convingerea că închipuirea este instrumentul cel mai potrivit pentru a demonstra realitatea. Capul nostru este un ordinator cu memorii infinite și nu cu mai puține modalități de a le combina între ele.

În perioadele de lucru scriu tot timpul, chiar și în momentele de odihnă aparentă, cînd de fapt ordinatorul meu continuă să lucreze, căutînd soluțiile logice pentru ceea ce urmează. Am spus: „perioade de lucru”. Într-adevăr, nu scriu fără întrerupere. După ce termin o carte îmi trebuie un timp să mă detașez de ea și alt timp ca să intru în atmosfera cărții următoare. Uneori aceste două intervale se suprapun, dar dacă ar fi să explic cum, împreună cu altele care rămîn neexplicate, n-aș mai termina niciodată.

— Un roman bun, înseamnă înainte de toate o povestire izbită?

— Da, socotesc că romanul este înainte de toate o povestire. Dacă pentru această afirmație mi se va retrage titlul de romancier și mi se va spune povestitor — nu mă apăr!

— Întîmplările inventate de scriitor sînt mai interesante decît întîmplările adevărate ale vieții?

— Mi s-a cerut uneori părerea asupra unor manuscrise și dacă am spus că faptele înfățișate acolo nu mi se par concludente, autorul — de obicei veletar — mi-a replicat nemulțumit că e vorba de o întîmplare adevărată. Se poate; dar nu este important că faptele s-au petrecut aievea; reale sau născocite, ele trebuie să fie convingătoare. În această privință născocirea poate să ducă mai departe decît realitatea cu îngădirile ei inerente.

— În ce măsură faptele biografice devin teme și personaje ale cărților tale? Au aceste personaje „chei”?

— Cîmpul imaginației mele e semănat cu fapte trăite de mine sau de alții. Niciodată însă nu le-am folosit în scris în forma lor directă, biografică; nici nu m-am străduit să fac o selecție; s-au selectat singure. Au ieșit la iveală tocmai cele de care aveam nevoie, combinîndu-se în fel și chip ca să-mi dea imaginea cea mai potrivită. Din zece oameni cunoscuți, uneori am făcut un personaj, alteori dintr-un singur om am făcut zece personaje. În aceste condiții e greu să găsești cheia unuia dintre ele. Am însă și cîteva personaje care s-au impus așa cum erau, nu au mai avut nevoie de adaosuri sau rețușuri. Dar lor nu mai era nevoie să le cauți cheia, aceasta fiind pusă la vedere... Îndeobște, nu-mi plac cărțile cu personaje care pot fi descifrate. Chiar dacă originea lor este evidentă, prefer s-o nor și să rămîn la literatură.

— Citești public ce scrii? Ai nevoie de confirmare? Te divulgi?

— În timpul cînd scriam fără să public, citeam cui voia să mă asculte. Mai tîrziu am renunțat de teamă că îmi

citesc numai mie. Astăzi am obiceiul să le încredințez manuscrisul terminat citorva prieteni. Dacă obiecțiile lor se întindesc cu îndoielile mele, mi le însușesc fără ezitare. Sunt receptiv la sugestii, nu socotesc că scrisul meu este literă de evanghelie. Însă resping tot ce m-ar îndepărta de mine însumi, pornind de la ideea că știu să mă judec fără crutare.

În ce privește stilul, dacă dăm același înțeles cuvintului — mă socotesc modern, chiar în cele mai vechi pagini scrise de mine. Ce înseamnă a fi modern? A aparține vremii tale și a avea capacitatea să o înțelegi fără eforturi, cum înțelegi apa și aerul.

— Una din temele predilecte ale ultimelor tale cărți au fost călătoriile. Unii le-au considerat reportaje. Mai călătorești?

— Cărțile mele de călătorii nu sînt, nu pot fi reportaje, ci trăire urmată de confesiune; iată altă definiție a romanului. Acum nu mai călătoresc, vezi bine. Dar scriu despre călătoria mea cea mare — trecerea prin viață.

● CEL MAI CITIT PROZATOR ROMÂN AL SFÎRSITULUI DE MILENIU

— Să ne întoarcem la malul mării, pe promontoriul înalt dinspre Vama Veche de unde orizontul se vede atât de clar. Ți-ai amintit cum ai scris prima pagină literară. Algele roșii și picajele pescărușilor te vor ajuta să-ți amintești și cum ai intrat în literatură. Te-ai născut în zodia peștilor și marea îți este prielnică.

— Când eram adolescent și visam să scriu, ba chiar încercam fără să-mi fac iluzia că odată am să public o carte, editorul pentru mine era ceea ce fusese cofetarul în copilărie, cînd prăjiturile reprezentau tentația principală, intangibilă la dimensiunile cofetăriei, care îmi dădeau amestecul. Mai tîrziu, pe la treizeci de ani, cînd aș fi putut să public o carte și n-ar fi fost cea mai proastă între atîtea apărute, apoi uitate, editorul devenise pentru mine o persoană atotputernică, inabordabilă și îmi făcea spaimă. Am umblat multă vreme cu o scrisoare a lui Felix Aderca în buzunar, o recomandatie călduroasă către domnul Iagnev, directorul editurii „Ciornei”, să-mi publice o carte, un roman al cărui manuscris îi plăcuse. (O parte din el îl mai am și astăzi. De acolo am extras mai tîrziu un fragment, l-am rotunjit și i-am dat autonomie ca să-l public în primul meu volum de nuvele „Orașul cu fete sărace”, care se va retipări în curînd, după toate probabilitățile, pare-se și în ceea ce privește hîrtia). Nuvela, numită așa impropriu, este „Întîmplare din alt sezon”, încadrată de alte scrieri din perioada încercărilor mele. O socotesc un reper. Mă reprezintă așa cum eram în prima tinerețe. Mie unul îmi place mai puțin decît toate; dar lui Al. Brătescu Voinești, care a dorit să mă cunoască, i-a plăcut cel mai mult, mi-a citat-o ca model pentru scrierile următoare. Am rămas uimit. Încă de atunci aveam alte modele, de care nu mă rușinez astăzi. Iar fiindcă s-a ivit ocazia am să-ți spun ceva despre Brătescu Voinești, după ale cărui cărți, între altele, am învățat să scriu românește. Mi-a trimis vorbă să vin la Clubul Tineretului unde se adunau oameni numai de la 60 de ani în sus. Eu aveam 30. Invitația m-a speriat. În volumul meu proaspăt apărut erau citeva scrieri care după o morală obtuză puteau fi socotite ca licențioase, și în acel timp academicianul Al. Brătescu Voinești se număra printre cei mai vajnici apărători ai moralei — un altul, dar nu al doilea, fiind Iorga. M-am dus la Clubul Tineretului cu inima cît un purice și am stat cu cine mă invitase pe o canapea năpîrlită (clădirea — pe Calea Victoriei, în fața Teatrului Majestic, nu mai există). Spre marea mea surpriză, Al. Brătescu Voinești nu avea să-mi reproșeze nimic. Îi rămăsese inima la povestea bufă a lui Patrocle, personajul nuvelei citate mai înainte și mi-a propus, nici mai mult nici mai puțin decît să scriem un roman împreună. Ce trambulină pentru un tinăr fără nume! Mi-a și povestit subiectul, o daraveală de tribunal (era fost magistrat la Tîrgoviște) ceva din lumea petrolului. Îl ascultam înlemnit. De mulți ani aveam în minte o epopoea a petrolului. Îmi trăisem adolescența între sondele de la Bustenari, cea mai veche șelă din țară, eram scufundat trup și suflet în atmosfera lumii aceleia, cu fundalul ei grandios, „negru de păcură, roșu de flăcără”. Cine a citit mai tîrziu romanul „Flăcări”, la care am meditat și am lucrat ani de zile, retrîind patetic întîmplările care mă zguduiseră, va înțelege că o colaborare la un asemenea subiect nu era posibilă oricît renume ar fi reușit să-mi aducă. Eu nu îmi făcusem experiența în tribunal, ci o trăisem între sonde incendiate, cu oameni arși, scoși cu cangea din flăcări, în nebulia îmbogățirilor spectaculoase și a prăbușirilor catastrofale, între aspirație și dezamăgire, cu mediocritate, ticăloșie și degradare. Dar să mă întorc la subiec-

tul nostru: mult timp am purtat în buzunar scrisoarea lui Felix Aderca și n-am îndrăznit să mă duc la editură. Chiar după ce publicasem prima carte, editorul îmi făcea frică. Pe cînd scriam „Un port la răsărit” mă tot întrebam: oare o s-o pot publica? Și mă gîndeam pe la ce edituri să-mi încerc norocul? Nu sînt un îndrăzneț, ideea viitoarelor demersuri îmi făcea viața amară. Dar scriam înainte.

Cartea a publicat-o tot primul editor, fără să ezite. Temerile mele fuseseră inutile. A fost un succes care și astăzi mă mai uimește. Editura se numea „Socec”, iar editorul era domnul Ocneanu. Am mai spus cite ceva despre el. Mai sînt de spus multe; din nefericire lipsește timpul. Mi-a rămas credincios și i-am rămas credincios. Colaborarea noastră a fost cordială, nici nu se putea altfel, nu era nevoie să aștept vinzarea cărților ca să primesc bani. Edițiile se epuizau una după alta. La el am publicat al doilea roman, „Anotimpuri”, apoi „Flăcări”, pe urmă a plecat din țară. Fiindcă a trecut atîta timp și e mort de mult, nu cred că săvîrșesc o impietate spunînd că n-a citit nici una din cărțile mele; primul cititor după dactilografă a fost linotipistul. Dar n-a dat greș cu nimic. În ceea ce mă privește, după război a urmat o perioadă de tăcere, șapte ani, cînd n-am putut să scriu nimic, deși eram îmboldit cînd cu binele cînd cu răul. Am trăit greu pînă cînd mi s-a îngăduit să stilizez cărți traduse din rusește; am avut și colaboratori onorabili, dar cei mai mulți nu știau bine nici rusește nici românește, trebuia să ghicesc intențiile autorului. Se pare că am reușit deși nu știam nici o boabă din limba tradusă. Mi-am însușit spiritul limbii, am găsit cel mai potrivit cuvînt în românește pentru un cuvînt care nu știam ci doar intuiam ce înseamnă. Oricum, am lucrat în aceste condiții aproape 20 de volume, ceea ce, înainte de toate, mi-a ajutat să-mi limpezesc stilul propriu. O dată cu „Toate pinzele sus”, prima carte după tăcerea îndelungată, am întîlnit un editor inimos, Maxim, la editura „Tineretului”, care deși nu avea pregătire, iubea literatura, îi iubea pe scriitori, pe mulți i-a scos din întunecare și a făcut treabă bună. A murit și el, visînd probabil să înființeze o editură și pe lumea cealaltă, căci ar fi avut cu cine. Nu spun în glumă, ci cu pietate. Pe urmă am publicat ici și colo. La ESPLA, Albatros, Ion Creangă, pînă ce am făcut o experiență tristă la „Cartea Românească”, editura scriitorilor, datoare în primul rînd să-și stimeze colaboratorii. De acolo m-am refugiat, acesta este cuvîntul, la editura „Eminescu”, de care am rămas legat statornic din 1979 pînă astăzi. Acolo am publicat ultimele șapte cărți plus o retipărire, „Flăcările”, fă-

cută omagial, fără să se spună. Nu voi ostensi să spun ce indemn a fost pentru mine domnul Răpeanu, directorul editurii, care avea, și el, cărțile sale, atît de utile și demne de o bibliotecă modernă. Nu ascund că volumele al doilea și pînă la al șaptelea din „Sfîrșit de mileniu” scrise într-un ritm energetic, la o vîrstă înaintată, cînd s-ar fi putut prea bine să pun condeiul deoparte, s-au bucurat de sprijinul d-lui Valeriu Răpeanu care s-a interesat de aproape de lucrul meu, ceea ce ar fi datorat oricărui editor cu dragoste pentru literatură. Și după ce au fost gata, pe rînd, le-a susținut în fața cenzurii, făcîndu-le să treacă nedegradate. La o viitoare retipărire, care a și început de altfel, cu primele două volume, nu voi avea de făcut nici o reparație.

— Trecutul tău literar seamănă cu un țărîm pustiu. Sînt foarte puține mișcări pe el. Aproape imperceptibile. Singura cămașă care flutură în amintire e a ta. Ai existat chiar atît de izolat în literatură, atît de singur printre scriitori?

— N-am făcut parte din nici un grup literar. Este oare nevoie? Am avut însă grupuri de prieteni. Unii nu m-au

dezamăgit. Cînd ai simțul eu-lui, o prietenie se leagă greu și se dezleagă repede. Nu am frecventat lumea scriitorilor. O singură dată am fost la cenaclul lui E. Lovinescu, unde nu m-am mai dus fiindcă nu mi-a plăcut atmosfera și, ca să spun drept, nu mi-a plăcut nici felul de literatură propovăduită acolo. Ceea ce nu înseamnă că n-a rămas nimic notabil. Dar mi se pare că scriitorii remarcabili trecuți pe la „Sburătorul”, s-au impus înafara cenaclului. Pe E. Lovinescu l-am stimat și îl stimez ca animator de literatură; în această privință rămîne demn de țînt minte. Deși nu mergeam la cenaclu, ne întîlneam des la librăria Alcalay, la o oră a noastră, cînd puteam sta de vorbă fără să ne inoportuneze nimeni. A primit cu multă căldură „Un port la răsărit” și l-a recomandat fără reținere, deși o nuvelă care îl prefigurase nu-i plăcuse. N-a apucat, după cite știu, să scrie nimic despre mine, dar de la Șerban Cioculescu rămîne mărturie că înainte de a muri, Lovinescu și-a exprimat speranța să mai trăiască pînă ce va apărea următoarea mea carte.

Cezar Petrescu mi-a arătat prietenie și a vorbit cu multă bunăvoință despre cărțile mele, într-o vreme cînd cărțile lui, pe care le admirasem, începeau să nu-mi mai placă. I-am fost oaspete în mai multe rînduri la Bușteni, unde m-a primit „moldoveneste”, adică oferindu-mi vinul cel mai bun și mîncarea cea mai aleasă; deși ne despărțea un număr de ani, care atunci mi se părea urias; deși eram un începător, iar el avea un nume cu răsunet, m-a privit ca pe un prieten; azi înțeleg că avea încredere în mine.

Ionel Teodoreanu, idol al adolescenței mele, mi-a făcut favoarea să mă primească în lumea lui ca pe un egal. La el în casă, în anii grei 1946 și după aceea, cînd adesea răbdam de foame, am fost primit aproape zilnic la masa familiei. Amfitrionul a găsit totdeauna un pahar de vin bun pentru mine, iar scumpa, venerata, feerica doamnă Lily, a găsit și ceva mîncare. În mod ciudat, cu Ionel Teodoreanu n-am discutat niciodată literatură. Nu știu dacă citise vreuna din cărțile mele. Odată însă, cînd m-a vizitat la Brăila, unde îmi construiau o corabie, (o aventură extraordinară), după ce a privit totul în tăcere, el, de obicei atît de volubil, n-a scos un cuvînt și a căzut pe gînduri. Iar pe o carte pe care mi-a dăruit-o și n-o mai am, mi-a scris una din metaforele lui, care mi s-a părut tristă: „Lui Radu Tudoran, argonaut temerar, salutul vislelor mele”. Era modestie? Sau oboseală și renunțare? A mai trăit zece ani neprielnici.

Pe Vasile Voiculescu îl întîlneam rar, dar l-am cunoscut pînă în adîncul sufletului. Despre el nu pot vorbi decît puțin, dar cu evlavie.

Camil Petrescu a făcut o propagandă înflăcărată primului meu roman. Era un om scund și trebuia să se uite în sus la mine; cred că nu-i convenea. Dar nu și-a preocupat laudele. El mi-a atras atenția că titlul „Un port la răsărit” cuprîndea o greșală. Corect ar fi fost „în” răsărit. Avea dreptate, însă l-am lăsat cum fusese, suna mai bine, pe „i” îl evit oricîteori pot, mai ales în titluri sau la începutul cuvîntului, mi se pare că îmi rămîne în gît. „N-are a face” mi-a spus pe urmă, „titlul e sugestiv, să vezi acum ce de lume o să-l imite”. Nu l-a imitat nimeni, dar Camil avea obsesia imitatului, mereu i se părea că i se fură ceva, o idee sau un cuvînt, deși cuvintele aparțin egal tuturor celor care au nevoie de ele. Cartea mea o analizase temeinic, era ușor să se vadă, descoperirea subtilității de care nu-mi dădeam seama, erau idei spontane, care reprezintă și astăzi felul meu de a mă exprima în scris sau într-o convorbire. Mă ignorasem și mă ignor încă. Pătesc și eu ca domnul acela care scria proză fără să știe.

— Te aud prima dată rostind numele unor scriitori. Și ne aflăm la cel de al patrulea interviu. Oare protocolul tău „triple-sec” nu i-a iritat pe contemporani? Mă gîndesc la critică mai ales...

— Prima carte mi-a fost primită elogiios. Perspectivă spunea: „Un port la răsărit” consacra un romancier de mare clasă. N-a fost singur. Dar în acea vreme, cînd tirajele erau mici, cînd apăreau în schimb multe reviste literare care întretineau un climat prielnic pentru literatură, apariția unei cărți era un prilej de sărbătoare. În schimb, ultima carte, „O mie una lovitură de tun” apărută în 1989 în 150.000 exemplare, fără să se vadă în librărie, a fost primită de critică în cea mai deplină tăcere. Restul întrebării nu mai are nevoie de răspuns. Pentru mine, critica fiind cu rare excepții inoperantă — este și inutilă. Dar nu înseamnă că trebuie să le iei oamenilor pînea de la gură.

— Într-o vară albastră m-ai dus cu 140 kilometri pe oră prin mijlocul unui cîmp de griu. Am crezut că ai beția vitezei, dar la capătul călătoriei ne aștepta un popor ingenuunchiat de admiratori. Ești fruntea tirajelor în literatura contemporană și cel mai citit prozator

român al sfîrșitului de mileniu. Publicul te devoră!

— Din păcate nu sînt capabil să întretin relații cu publicul, care este marele meu sprijin și datorită căruia am putut să-mi scriu cărțile cu sentimentul că am pentru cine le scrie și n-am venit degeaba pe lume. Primesc scrisori și alte dovezi de simpatie dar îmi este imposibil să le răspund, ceea ce am declarat și am explicat public în mai mult rînduri. Găsesc încă un prilej să le mulțumesc celor care se gîndesc la mine și să le cer iertare pentru o tăcere, ingrată la prima vedere. Nu am vocație pentru genul epistolar, cum nu am pentru literatura dramatică sau pentru poezie. O scrisoare înseamnă cel puțin o pagină de carte. Acele pagini adunate una cite una alcătuiesc însă un volum pe care îl dedic cu recunoștință corespondenților mei, drept răspuns la simpatia pe care mi-o arată fără să obosească. Da, scriitorul trebuie să țină seama de cititorii săi fiindcă prin ei există.

● ABAȚIA DE LA SNAGOV

— Din puținele case scăpate de execuție la Ghermănești — două vor intra în patrimoniul istoriei literare: într-una trăiește Geo Bogza, în cealaltă Radu Tudoran. V-am văzut adeseori coborînd pe iarba curților învecinate, dar nu v-am auzit niciodată vorbind. Ce-și spun peste gard doi frați scriitori?

— Acum nu-mi mai spune nimic; nu e aici; e la spital. Vara trecută citise, chinîndu-se, cu lupa, ultima mea carte, care nu era o lectură ușoară. M-a întrebat: „Cine, la noi, a mai scris o carte de 500 de pagini, la 80 de ani?” Așa e. Cartea avea 500 de pagini și eu împliniam 80 de ani. Și am speranța că n-a fost ultima carte.

— Casa de la Snagov seamănă cu o abație. Oricîtă lumină pătrunde în încăperile albe, în raza ei trăiește un singur om: Radu Tudoran. Porțile casei se deschid numai prin înștiințare, la masa cinei e un singur tacim. Oare evenimentele din decembrie s-au auzit în atîta singurătate? Clopotul de la poartă a sunat a speranță sau a pustiu?

— Decembrie! Nu-mi permit să repet cuvinte pe care le-am spus atunci, și cînd nu mă învrednicesc, să găsesc altele. Mai e îngăduit azi să spun că am plîns și m-a Istovit bucuria? Că m-am născut a doua oară, cu neamul nostru atît de îndelung călcat în picioare? Că marșul spre Moarte al tinerilor pe care i-am văzut cu pieptul dezvelit și cu brațele goale a fost un marș de glorie? Marea mea experiență de viață! Mi-e rușine cît știu de puțin. Nu mă întreba ce sper. Nu știu. Spune-mi, Sănziana, ce s-a ales din decembrie?

— Am afirmat că în urmă cu 25 de ani mondenitatea scriitorului m-a șocat. Acum debarcaderul casei tale e în paragină, lămpile care ne lumineau petrecerile pe iarba atît de verde sînt stîlșite, ieșirea spre lac e blocată de liuțiță. Cum poți îndura?

— Scriind! Scriind cu tenacitate, cu înverșunare, mai mult ca în tinerețe. Iată în ce constă izolarea mea: în stringerea legăturii cu publicul cititor. Pot spune cu poporul? Aproape de la începutul carierei mele am scris sub dictatură. Am învățat să strecor un adevăr printre doi stîlpi de minciună și am izbutit să-mi spun păsurile sau măcar o fărîmă din ele. În decembrie, 1989, — cea mai mare răscruce din viața mea, cînd am crezut că de aici înainte sîntem liberi în înțelesul nobil și demn al cuvîntului, deși nu aveam nici vocație, nici aspirație, am acceptat să girez pentru un timp un post de conducere în Asociația Scriitorilor din București. Cui m-a propus, i-am reproșat: de ce? „Ca să nu vină altul!” Am înțeles și m-am supus. Dar au venit dezamăgirile, culminînd cu Adunarea generală a scriitorilor din România. Nu spun mai mult pentru că nu am de gînd să subrezesc tocmai eu propria mea casă, dar nu ascund că mă simt străin în ea. Nu mai vreau nimic decît să scriu. Să mi se dea cartelă pentru hîrtie!

— Am spus că vîrsta ta seamănă cu un țărîm înalt. Ai tot atîta vechime ca pietrele lustruite de apă și tot atîta viață cită se aude zvonînd în cuiburile săpate de pescăruși în lut. Către ce privești de-acolo de sus în acest sfîrșit de septembrie?

— Către steaua mea, care trebuie să existe, de vreme ce, în ciuda adversităților, am făcut în viață aproape tot ce-am visat. Ce altceva ar fi putut să mă ajute? Privelităle, amîntririle, oamenii, îmi vin în minte nu în momente, de restrînsă ci în ore de bucurie.

Privesc către steaua mea.

Sănziana Pop

CĂLĂTORIA ÎNCEPE

DIN AMINTIRE

„Pe hartă nu mai sînt (înturi noi, Necunoscutul e în noi...”

Al. Philippide

de ce nu m-am născut și eu pe vremea navigației cu pinze ori a primelor descoperiri geografice? Atunci să fi călătorit alături de bărbaii vremurilor acelora, spre necunoscut și primejdii, potolindu-mi setea de aventură și nevoia de cunoaștere. Sau, măcar acum în urmă, să fi luat parte, printre primii cosmonauți, la fantasticele lor debarcări pe Lună. Din păcate, însă, pentru unele m-am născut prea târziu, iar pentru altele prea devreme. În privința asta, nu încap nici o îndoială că nu fac parte dintre cei ce și-au împlinit desti-

nitul. A trebuit, așadar, să mă mulțumesc, în anii vieții mele, cu vechi cărări bătorite și cu locuri comune. Căci, așa cum veți vedea, nu am călătorit nici cu galioanele și caravelele lui Cristofor Columb în căutarea tărurilor fabuloase ale Indiilor, n-am însoțit nici caravanele primilor europeni în pustiu-rile semănate cu ruine preistorice ale Persiei, Arabiei și Mesopotamiei urmînd, după hărți primitive, drumul glorios al Macedoneanului, n-am făcut parte nici din suita încărcată cu daruri a lui Marco Polo la curtea lui Kubilai și nici măcar n-am pătruns cu misterioasele expediții arheologice în tainicele labirinturi ale piramidei lui Tut-Ank-Amon. Le-am retrăit însă pe toate cu toată feroarea adolescenței, din cărți și din imaginație...

Astfel, m-am închipuit, nu o dată, omul de cart suit pe cel mai înalt cartarg, stînd de veghe zile și nopți în șir cu ochii sfredelind orizontul, gata să vestesc Omenirii descoperirea Lumii Noi. M-am văzut îmbrăcat în grelele și înzorzoatele costume ale veacului al XV-lea, călare pe cai arabi și cămile tibetane, călăuzind uriașe convoaie către mirodeniile, giuvaerurile și măturile Chinei, Indiei și Ceylonului; m-am închipuit apoi, în vremuri mai noi, cutremurat de friul Saharei, căutînd, alături de tovarăși de aventură, drumul părelnic către Țara Atlantidei și am luptat ca simplu spahiu în Legiunea Străină. Am fost novice într-o lamaserie budistă și am învățat acolo să descifrez drumul ascezei către miracole, am fost în Mancuria în timpul mării holere, în China războaielor dintre generali, în Japonia samurailor rățăcitori, am debarcat cu oamenii căpitanului Cook pe insulele fermecătoare ale Pacificului, am îngropat și am dezgropat comori tainute în lazi ferecate și am urcat pînă dincolo de Cercul Polar în expediții semănate cu zeci de morți. Am călărit cai sălbatici în pampas, m-am luptat cu cutitarii din bordelurile Paraguay-ului și Argentinei, am cîntat, acompaniat la gîtară, serenade pătimase frumoaselor din Andaluzia și Sevilla și am băut, în întreceri nebunesti, pînă la moarte, dincolo de Urali, votcă siberiană. În sfîrșit, mi-am încheiat peregrinările într-o tragică expediție a vikingilor. Am debarcat cu ei pe un tîrm sălbatic, necunoscut și vrăjmas, unde nu mă aștepta nimic altceva decît Moartea. Căci drumul nostru înapoi peste ape era șters și pierit fără urme.

Dar cite altele n-am trăit eu în vis și în imaginație...

Cînd omenirea a pornit în primele ei călătorii către Lună, eu fusesem de mult acolo și-mi luasem partea mea de mister și de farmec. Apoi, cînd s-a aflat cu certitudine că minunatul glob argintiu e arid, fără viață și nelocuit de oameni, am zîmbit cu aerul atotștiutor al celui ce stăpînește secretul cel mare. Căci eu îl cutreerasem în zeci și zeci de nopți înstelate și nimic nu se potrivea cu vestile aduse de acolo. Eu acolo întâlnisem oameni — e drept, un alt fel de oameni, nu ca cei de pe aici — păsări, gîze și flori, acolo adormisem adesea sub coroana înmiresmată a arborilor uriași acolo văzusem pesteri și grote scaldate într-o lumină sidemie, munți împoduriți și pîscuri semete cu sclipiri reci și palide de diamant oglindite în misterioase lacuri albastre și mă

scăldasem sub torentul mut al cascade-lor imateriale, transparente și luminoase ca niște raze de lună. Cutreerasem cîmpii inverzite și livezi în floare și tăifăsușeam la umbra pomilor cu oameni cu care mă înțelegeam doar prin gînduri. Și tot în gînd rostisem poeme de mult uitate...

Cînd am pornit, așadar, în călătoriile pe care încerc să vi le istorisesc acum, eram de mult un călător consumat și blazat. Căci tot ce visasem să descopăr și să cercetez eu însumi fusese descoperit și cercetat cu mult înaintea mea. Și goliți astfel de orice urmă de mister și de farmec. Așa încît nimic nu mă mai putea atrage înspre necunoscutul ce prezeidază orice călătorie. Și totuși...

Așteptam în fața agenției să-mi sosească ajutorul de care aveam atîta nevoie înainte de a porni în lungă mea călătorie spre Ocean. După săptămînile de încordare ce precedaseră elipa cînd primisem, în sfîrșit, pașaportul, urmasse o scurtă perioadă de relaxare în care mă cufundasem ca într-o mare de visări și amintiri. Nu știu nici azi de ce, în loc să-mi închipui clipele viitoare mele călătorii pe care o așteptasem și o visasem ani neînchipuit de lungi, memoria mea luase locul imaginației și încă într-o febrilitate pe care n-o mai cunoscusem de mult.

Așa se face că, într-o dimineață, cu puține zile înaintea călătoriei celei mari, pornisem, atunci cînd gara este încă un amestec de noapte și zi către locul spre care o amintire tulbură mă atrăgea de multă vreme cu o insistență obsesivă de ac magnetic. Nu mai revăzusem locurile acelea de pe vremea cînd, copil fiind, îmi petreceam verile, pînă toamna tîrziu, în cîmpiile uscate și pustii din preajma unei balastiere de pe malul Teleajenului, acolo de unde dealurile albastre-vinetei dinspre Valea Călugărească mărgineau neclintit orizontul gigantic al sufletului meu de copil. Gara mea de destinație, de dincolo de Ploiești, era, pe vremuri, mică și romantică ca un decor de teatru în care trenul oprea doar arareori. Peste drum de stație, un șir lung de magazii de lemn, un fel de hambare cu ușile larg deschise și sărite din balamale, mirosind aromitor în arșița de vară a boabe încinse de secară, de orz și de grîu, cutreerat seara, în răcoarea și liniștea deplină a împrejurimilor, tulburată de alergarea guzganilor de cîmp și de zborul orb al lilieciilor, era pe vremea aceea lumea mirifică a castelelor părăsite, tainice și înfricoșătoare în care se înfruntau, atunci cînd lumina zilei scădea, toate povestirile din cărțile mele de aventuri și călătorii.

Și erau niște amurguri așa de triste și lungi pe cîmpiile acelea nesfîrșite și inserarea cobora așa lin peste islazurile pustii ce se întindeau printre satele și cătunele mici ca niște jucării risipite pe pe pămîntul aspru și bolovănos al locurilor, încît noaptea cădea deodată punînd stăpînire peste întreaga natură. Și atunci aveai senzația precisă că toate lucrurile din jur și-au pierdut contururile reale și cunoscute din timpul zilei, că lampa ar fi trebuit aprinsă de mult și că lumina ei gălbuie, filtrată prin abajurul verde cu transparențe de ape adînci, lipsește de cine știe cită vreme. Dar o lenă duioasă și o teamă de mișcare și de zgomot te oprea și rămîneau așa, neclintit, să ascuți tăcerea nopții și să tremuri înfiorat de foșnetul înfiorat al naturii. Și clipele se strecurau, blinde și adormitoare și treptat începeai să pricepi glasul tainic al nopții. Auzai întii țîriitul greierilor, cosasilor și cîrsteilor prin ierburi, apoi desprindeai, din ce mai clar, venind din întreaga cîmpie, zgomote confuze ca niște troznituri ale pămîntului ce plezneau strîns în răcoarea nopții. Și, treptat, distingeai limpede, tot mai limpede, susurul apelor mîinînd neîncetat, ca prin somn și rostogolind la vale, pietricelele alb-lăptoase și rotunde ca niște ouă minuscule din prundișul rîului. Și tot apa, frecîndu-se foșnitor de picioarele podului de cale ferată. Și peste toate se adăugau, în răstimpuri, șoptele neliniștite ale copacilor înfiorați în vîrfuri de pale de vînt. Apoi, de departe, de foarte departe, venea un zvon ireal de turme și de oameni în mers și parcă auzai voci cunoscute rostind vorbe ce ajungeau pînă la tine ca purtate și ele de o boare misterioasă, așa de limpezi și de neîn-

țelese erau. Și cite un hămăit de ciine și un clopot de turmă și sforăituri de cai tulburați de tăcerea necuprinsă și deplină... Și deodată, venind din depărtări, auzai bocăniturile, ca salturile unor vietăți monstruoase și stingace, ale cailor împiedicați pe islazuri, ce porneau să cutreere, așa prin beznă și nemărginirea cîmpiei. Și te înfiora la gîndul nopților petrecute în asemenea singurătate și-ți amintea drumul, o biată potecă străbătînd islazul prin marginea unui cimitir vechi și părăsit, de țară, și te zgribuleai de tăcerea nopții și a tainei necuprinsă ce te impresura de pretutindeni... Așa așteptai să se aprindă lampa, să înceapă o mișcare care să risipească această clipă tainică și înfricoșătoare, dar pe care știai dinainte că o vei regreta. Și de-abia mai strecurai o privire spre luminile pierdute, pîlpiind departe, departe tocmai pe costișa ce urca dincolo de rîu și-ți încordai auzul să prinzi zvonul satului adormind în pacea serii. Și parcă din curtile de pe marginea dinspre rîu a satului veneau vași pale de focuri și ecouri stinse de voci omenesti și ti se părea, mai mult ca ori-cînd, că numai tu singur ai rămas treaz în întreaga natură ce creștea în jurul tău tutelar și gravă... Așa începeau seriile nesfîrșite și neuite de pe cerdacul casei aceleia de demult.

Casa era o casă mare, întinsă pe două părți, dar joasă și așezată direct pe cîmpie și în mijlocul unei singurătăți depline. Kilometri în jur, nici o așezare omenească, nici o urmă de viață. Rîul curgea clipocind prin prundișul bogat la o distanță greu de măsurat cu ochiul în imensitatea fără reper a cîmpiei. Numai în zare dealurile lungi, unduite și albastre, mereu albastre, din

ce în ce mai albastre și mai fumurii pe măsură ce toamna venea. Dădeau singure un contur oarecare întinderilor fără hotar. Un drum lung și prăfos, alb în întinericul nopților chiar fără lună, trecea printr-o latură a casei aceleia, pustiind-o parcă și mai mult de lume. Venea de departe, auzisem cîndva, de la deal și de la munte și trecînd rîul printr-un vad jos și presărat vara cu mici insule și ridicături de prundiș năpădite de ierburi, șerpuia pe marginea islazului pierzîndu-se undeva într-o altă zare îndepărtată. Venea aducînd căruțe încărcate cu butii de vin și de tuică, mi se spunea, și trecerea lor se făcea ca o tainică caravană, numai la ceasurile tîrzii ale nopții. Atunci scriștiiu rotilor apăsate greu în prăfăria drumului mă trezea, și mișcarea oamenilor, vitelor și lucrurilor acelora călătorind în noapte pătrundeau în camera mea dinspre drum, o cameră albă, văruită, cu icoană și candelă arzînd deasupra capului și cu ferestrele zăbreleite ca la mănăstiri sau la anuri, tainică și fermecătoare, ca amintirea unui vis. Și pe pereții camerei aceleia începeau atunci marile rostogoliri de umbre desenînd gigantice roți cu spițele trecînd una după alta și acoperind tot tavanul, așa cum porneau razele galbene-aurii ale felinarului agățat și legănîndu-se sub loitre. Și așa așteptam încordat această defilare, să străbată tot drumul prin fața casei și să-și trimită din adîncul nopții fantomaticele ei semne... Așa am auzit și am văzut eu trecînd în nopțile aceleia de atunci căruțele butarilor de la deal și de la munte, în jos către cîmpie.

Tîrziu, apoi, mult după miezul nopții mă trezeam din nou, răscolit de țipătul disperat al trenului străbătînd cîmpia. Și îndată, întreaga zare, venind dinspre zăvoi, se umplea de vuietul asurzitor al fierării podului de cale ferată peste care locomotiva se repezea cu un urlat de fiară apocaliptică și cu trîmbe de foc înroșind cerul. Atunci era ceasul mare și înfricoșat al nopții, cînd întreaga suflare se chircea la pămînt nemișcată, ascultînd cum se pierde în depărtări vijelia de oțel și de foc. Apoi, treptat, noaptea punea iarăși stăpînire peste cîmpie și parcă stelele sclipeau mai puternic și mai viu, atît de viu încît le auzai aievea clinchetul cioburilor de cristal rostogolindu-se în caleidoscopul cerului de vară. De-abia atunci pacea cobora încet peste întreaga făptură și peste somnul zbuciumat al copilului culcat sub sclipirea candelii de pe peretele alb ca luna, visînd la lumea mirifică a călătoriilor...

Așa gîndesc și la asta visez în timp ce pe trotuarul aglomerat din fața agenției oamenii trec sporovăind aferati și neștiutori. Jar eu aștept ajutorul de care am atîta nevoie înainte de a porni în lungă și mult visata mea călătorie spre Ocean, de-a lungul căreia voi purta neclintite imaginile acestei copilării apuse.

Domnule Adrian Păunescu,

Mărturisesc, dintru început, că n-am nici o bucurie pentru această scrisoare deschisă. Dimpotrivă, o scriu cu tristețe. Dar, mai ales, dintr-o obligație morală — de scriitor, de cetățean, de român și de om liber. Vreau, mai întâi să te asigur că nu fac parte din categoria celor care nu pot sau nu vor nici să ierte, și nici să uite pe semenii lor profund vinovați moral, și nu doar moral, de dezastrul consecutiv deșănțatului cult al persoanei dictatorului paranoic și sprijinirii politicii sale anti-culturale. În ce mă privește nu pot și nici nu vreau să uit dar pot și vreau să iert pe cel care, fie și post-festum, fie și în ceasul al treisprezecelea își înțelege și își dezavuează eroarea. Iar singura probă doveditoare a acestei înțelegeri și a acestei dezavuări este tăcerea. Cel puțin pentru o vreme. Iar în cazul unora — printre care te numeri și dumneata — pentru o vreme mai îndelungată, să zicem de treizeci de ani, vremea unei generații. De ce te numeri printre cei foarte vinovați? De ce, personal, te consider mai vinovat decât politicianii din camarila ceaușistă sau decât scribii profesioniști ai linguşelii? Pentru simplul motiv că, spre deosebire de cei dinții sau de un C. V. Tudor care nu-i decât caricatura dumitale, dumneata Adrian Păunescu te-ai compromis iremediabil cu talent. După atâtea și atâtea ode și imnuri întru slava „voievodului de la Scornicești” mă așteptam să ai inteligența sau doar prudența de a te retrage într-un prelung solilocviu dacă nu din instinct moral — știam că ai un fel cu totul personal de a pricepe legea morală — măcar din instinct de conservare a ceea ce e realmente bun în poezia dumitale, ca să nu risți o marginalizare durabilă. Că așteptarea mea era a unui naiv, aveam să mă conving foarte repede, nu mi-ai lăsat prea multe clipe de iluzie și ai revenit cu aplombu-ți caracteristic ca și cum între noiembrie 1989 și martie 1990 nu s-ar fi întâmplat în România absolut nimic, ca și cum acel „simitir al eroilor”, ivit peste noapte în inima Bucureștilor ar fi doar o iluzie optică iar plînsul sfîșietor al părinților și fratilor celor de desubt o simplă iluzie auditivă. Și n-ar fi fost nimic dacă ai fi revenit cu poezie sau cu texte jurnalistice scrise, pentru o dată, în numele a-

devărului. Nu, dumneata ai revenit — cel puțin pe mine stupefiindu-mă — ca un avocat al diavolului, încercînd să reabilitezi în paginile unor reviste iresponsabile, unele editate chiar de dumneata, persoana și faptele unor vehemenți ziditori ai dictaturii, culminînd, mai de curînd, cu persoana și faptele dictatorului însuși. Dincolo de nerușinarea fără de margini cuprinsă în paginile dumitale publicistice, ceea ce m-a frapat cu adevărat în ele este lipsa de inteligență cu care au fost scrise și pe care, recunosc, nu ți-o bănuiam. Să nu-ți dai seama că o dictatură nu poate exista fără zidari, să nu înțelegi că nomenclatura e sursa totalitarismului nu doar efectul ei, să nu observi că regimul ceaușist nu numai că ne-a ținut în foame și în frig dar lucrul cel mai grav, a urmărit distrugerea forței morale a neamului nostru, aneantizarea noastră, să încerci să găsești justificări și circumstanțe atenuante unui astfel de regim, toate acestea înseamnă nu numai să fii culturalmente vorbind un desăvîrșit ignorant, înseamnă să fii prost de-a binelea. Știam, domnule Adrian Păunescu, că temperamentul dumitale e mult mai tare decât bunul simț din dumneata, că legea morală e ceva care te preocupă numai în legătură cu alții, că lăcomia îți întrece toate virtuțile, că, în fine, dorința maladivă de autoritate îți pune în umbră talentul, dar nu știam — iartă-mi vorba rea — că ești pur și simplu prost. Însă unul bolnav de chiar boala celui și celor pe care astăzi îi reabilitezi: puterea. Și, cum se întîmplă de obicei în astfel de cazuri, și dumneata cauți puterea exact acolo unde n-o vei găsi nicicînd. Și cînd mă gîndesc că aveai acces, ca puțini alții din literatura română de azi, la o cu totul altă putere, aceea pe care doar talentul și legea morală o dau... Oricum, spre a fi drept cu gîndurile mele pînă la capăt, închei prin a-ți spune ceva care, într-un fel, nu te mai privește: mă tem că, din păcate pentru noi, sîntem blestemați ca dumneata, Adrian Păunescu, să nu mori niciodată. Nimic mai înfrîntător decât această fatalitate a sortii. Sper, totuși, să mă înșel. Și sper pentru că altfel n-ar mai avea sens nici neuitarea și nici iertarea.

Laurențiu Ulici

De mulți ani, la început din amuzament, mai apoi din dorința oarecum perversă de a nu uita, tocmai pentru că s-a întîmplat să am o memorie bună, am purces la întocmirea unei antologii de texte rușinoase, în versuri sau proză, luate din cărți și, mai ales din ziare și reviste, texte care proslăveau persoana dictatorului și a cuplului dictatorial. Am cules tot ce am găsit, fără să fac nici o discriminare între autorii lor. Peste trei mii de pagini pentru douăzecișidoi de ani (1968—1990). Înainte de decembrie 1989 n-aveam nici un gînd în legătură cu ele, deși un prieten care le văzuse mi-a dat o idee: să fac un volum masiv și complet de „Omagii” și să-l public la editura Eminescu la vreo aniversare, a lui sau a ei. Mi s-a părut c-ar fi nedrept pentru unii autori care s-au „afirmat” accidental în domeniul și am renunțat. După Revoluție, câteva publicații mi-au solicitat texte din această antologie a rușinii, mai corect spus a nerușinării. Am refuzat spunînd că atîta vreme cît cei prezenți în ea nu dau semne de regăsire a aplombului de odinioară nu are rost să le conturb cu aduceri amîine tăcerea. Poate n-ar fi fost nici moral. Iată însă că mulți dintre zidarii dictaturii, și chiar cei mai zeloși, au reapărut, fie altfel coafați (precum, de pildă, E. Florescu) fie cu aceeași cofatură, încă mai aranjată (precum C. V. Tudor). Nu pentru ei, ci pentru cei care sînt dispuși să uite cred că ar fi bine să fac acum ceea ce n-am vrut să fac mai devreme. În respectiva antologie, Adrian Păunescu era prezent cu cele mai multe texte. Între ele și ace-asta de mai jos, cules nu dintr-o carte a poetului (a evitat să și le publice pe toate în cărți) ci dintr-un Almanah.

(L. U.)

adrian păunescu

Scrisoare de inimă și credință

Cinstit Cîrmaci al țării înțelepte,
Noi, fiii tăi, ne îndreptăm spre tine,
Cu inimile într-un turn de trepte
Și viața o rugăm — să-ți fie bine.

Să-ți duci destinul întru sănătate,
Erou, mereu cu țara împreună,
Și să-ți rotești — egală peste toate —
Sfredelitoarea ta privire bună.

Tu ai urcat încetul cu încetul,
Bărbat al muncii și-al eliberării,
Și-acum îți au, sub căpătîi portretul
Femeile bătrîne ale țării.

Trudești și lupți și încărcat de glorie,
La cîrmă stai, lumină, zi și noapte,
Te cred și te urmează muncitorii,
Ei, autorii uriașei fapte.

Ostașii, cînd credință sfîntă jură,
La tine se gîndesc, Cîrmaci al nostru
Că le ești steag și conștiință pură,
Că-n rostul țării ți se află rostul.

La tine cugetă adînc țărani
În toată truda lor de peste vară,
Prin tine speră să le-aducă anii
Pîine mai bună, viață mai ușoară.

Nu vorbărești și lași ca papagalii
Cu vorbe ce fac inima să doarmă,
Ci demni oșteni ți-s intelectualii
Oșteni — ideii, sub a minții armă.

Că sîntem un popor și o gîndire,
O inimă și-un braț, că sîntem Țară.
Că drept avem și noi la nemurire,
După atîtea cite ne-ncercară.

Destin curat, istorică voință!
Da, țara te-a suit pe al ei munte,
Dar n-ai uitat de traiu-n chibzuință,
Și ai rămas atent la amănunte.

Cînd mari mulțimi te ovaționează
Și ai putea pluti în prea-mărire,
Tu ți-ai păstrat privirea bună, trează
Și vezi și omul în nenorocire.

Și vezi că mai există nedreptate,
Și vezi că fericirea-i imperfectă,
Și vezi că nu-s corect transmise toate,
Și vezi că omu-i om și nu insectă.

Și vezi pe cei care se-mburgheziră,
În numele ideii proletare,
Și biciul egoismul ce inspiră
Minciună, clevetire și trădare.

Noi te iubim de tot ce faci, părinte,
Chiar dacă uneori ni-i greu și nouă,
Noi te urmărim și te iubim fierbinte,
Că nu ne-ai dat durata pe din două.

Că ne-ai reinvățat ce este dorul,
Și prețul trudei și răsplata pîinii,
Că ai fixat pe țară tricolorul
Ce-l sărutau neînfricat bătrîinii.

C-ai readus în țară vitejia
Trecut și viitor, unite toate,
Că noi putem rosti în România
Acum: Lumină! Luptă! Libertate!

Nu tot ce este e perfecțiune
Și uneori ideea ta-i strîmbată,
Iar în pădurea lucrurilor bune
E-un vreasc care ne doare cîteodată.

Cu umilință și cu dor ți-am spus,
Grijă să ai de libertatea noastră,
Să fie toate lucrurile bune
Sub mina ta, în Patria această.

Și nu-i ierta pe cei ce-n linguşire
Și în delațiune se răsfață,
Înconjurat de Țara ce-n iubire,
Prin muncă îți dorește: „Lungă viață!”

Ne place lupta, calea ei directă,
Cîmar dacă sînt conștiințe mai închise
Ce libertatea o găsesc suspensă
Și cheamă revoluția la vize.

Tu, Omule de inimă și lege,
Om de Unire și de dreapta mire,
Să știi că-n veci nu te vor înșelare
Cei ce-au uzat de-a noastră auzire.

Bărbat al țării, înflorira toate,
Din cirna care nu cunoaște tremur,
Tu țării să-i dai muncă și dreptate,
Și birui-vom orice fel de vremuri.

Noi nu-ți aducem linguşiri, nu-i cazul,
Știm că-ți dispiac, ți se zburnește parul,
Dar dacă-ți spunem că ne ești vinezul
Și Omul Bun, îți spunem adevărul.

Ci cheamă-ne mereu la bătălie,
Dă-ne să facem zarea să-nflorească,
În spiritul de aspră vitejie,
Ce-i azi stăpin în Țara Românească.

Tu, care-ai deșteptat c-un dulce tunet,
Istoria cinstitei noastre nații,
Fă să vibreze cu-ndelung răsunet
Și sufletele noii generații.

Nu creadă demagogii că-s în floare
Sperînd că lor mereu le va fi bine;
Că nu încap țara în dosare,
Nici în delațiuni fără rușine.

Ne-ai învățat că „omul este munca”,
Aceasta vrem să fie legea sfîntă,
Vrem să-ți urmărim neabătut prunca,
Noi, țara ce muncește și ce cîntă.

Noi te cinstim, lumină îndrăzneată,
Și îți urăm mulți ani și sănătate,
Iar blînda ta tovarășă de viață
Să-ți fie bună cumpănă la toate.

Mereu, între cinstiții tăi tovarăși,
Partidul să-l conduci, cu dirză mină,
Cu-o energie re-ntregită iarăși
De tot ce este patria română.

Trăiască buna inimă ce bate
Într-un același ritm cu datoria,
Trăiască-n glorie și sănătate
Acel ce pentru viitor se zbate...

Trăiască maica noastră, România.

De ce nu vreau să mor poet

Pentru că — ah, de atîta timp! — visez la liniștea din capul statuilor și din cel al manechinelor de lemn din vitrine. Pentru că le-am spus de prea multe ori prietenilor că-mi umblă gîndurile în jurul capului ca și gizele în jurul felinarelor aprinse în nopțile de vară pe străzi. Și se ard gîndurile, se pîrlesc rău cînd mi se ating de frunte. Și m-am săturat. De asta nu vreau să mă prindă moartea poet.

Pentru că am găsit și într-o notă a unei cărți ceea ce știam de mult. Această știință neajutîndu-mă decît d-un pamplezir, d-un nimic, acolo... Citatul sună cam așa: „În cazul CREAȚIEI ESTETICE uităm că sintem creați și ne punem în situația Creatorului Absolut (cel puțin cînd creăm o operă de artă sau ne identificăm cu ea), în cazul CREAȚIEI ETICE, deși ne construim pe noi înșine, nu uităm niciodată că sintem creați, păstrînd umilînța și dragostea față de Supremul Creator ale cărui indicații le urmăm, ale cărui semnificații le realizăm, realizîndu-ne“ (Petru Comarnescu, *Kalokagathon*). Bineînțeles că acest citat poate suna doct, cuminte și prea „înțeleghător“, dar el ascunde oricum, sub cuvinte blinde, semnul bolii puturoase a orgoliului care ne macină pe noi: toți „creatorii“ de literatură. Și bineînțeles că acest citat trebuia să stea la subsolul unei cărți, în subterana ei, acolo unde mișună și colcăie gîndacii, sobolanii și viermii gîndului și-ai inimii, acolo unde nu prea duci pe nimeni pentru că ar putea să-ți contemple aceste fericit-indoliate excrescențe ale minții. Și din cauza acestui citat nu vreau să mor poet.

Pentru că taică-miu, care era ofițer, cînd a aflat că m-am apucat de scris, chiar m-a băgat în seamă, chiar m-a luat în serios și a țipat: „Ce, mă, ești nebun? Vrei să n-ai ce mîncă? Tu nu știi că Eminescu a murit de sifilis?!“ Cînd am auzit aceste vorbe am rîs, superior, în mine. N-am știut atunci să răspund, dar acum știu că ar fi trebuit să-i spun cam așa: „Ah, tată, ce bine ar fi fost să fii tu Eminescu!“ Și asta nu pentru că aș fi vrut eu să fiu fiul poetului, ci pentru că, taică-miu, în pielea lui Eminescu, l-ar mai fi ajutat cît de cît pe acesta. Vorba aceea: „poetul ca și soldatul...“ Numai că taică-miu ținea la viața lui personală! De-asta nu vreau să mor scriitor: din cauza lui tata...

Pentru că de mai mult timp cred că scrișul e un mijloc și nu un scop. O modalitate a spovedaniei. Nu trăiești ca să scrii, ci scrii ca să trăiești (pînă la urmă, cît de cît) mai bine. Dacă asta ți s-a dat — n-ai ce să faci: scrii. Dar producerea de artisticități verbale este doar o modalitate, un stadiu în economia propriei mîntuirii. De asta nu vreau să mor poet, pentru că am (încă) puterea de a crede că „auto“-spovedanie după „auto“-spovedanie, încet-încet, pînă la urmă tot te cureți de gîndurile rele (cele de stînga) și începi să întrevezi, undeva, departe: RAIUL curățitor al TĂCERII.

Nu vreau să mor poet, nu vreau să mor nici **vatman** sau **profesor**, nu vreau să mor cu nici un complement care să mă reprezinte mai mult decît propria mea moarte. Viața-de-aici nu-i decît omorîre-de-aici: încetul cu încetul. Bucurie cu bucurie. Dacă dă Dumnezeu: înălțare cu înălțare. Nu vreau să mor nici Popescu, nici Cristian. Măcar de-aș muri, așa, simplu, ca la catalog: Popescu Cristian! („Prezent!“). Chiar întrevăd uneori în mințile și timpurile, în genunchii, în oasele și palmele astea ale mele, pe cel cu trup nou pe eu-cel-adevărat, **de dincolo**.

Nu vreau să mor poet, pentru că să scap de **senzația** infinitului, de palpabilitatea lui. Vreau să savurez SFÎRȘITUL cu liniștea sa întreagă. M-am săturat să mă-nvîrt în călușei lui DA și ai lui NU. M-am săturat să mă dau în călușei soșoi ai **liberului meu arbitru**. Nu mai vreau să am de ales la nesfîrșit între mine și „mine“. De asta nu vreau să mor poet: ca să pot bea din inimă (ca din căușul palmelor), pînă la ultimul strop, RUGĂCIUNEA. Sfîrșitul de sentimente, sfîrșitul de gînduri, sfîrșitul de întrebări.

Mi-am mai spus-o dar mi-o spun iar și iar, ca s-o înțeleg cît mai bine: nu vreau (stînd acolo, întins, sub capac) să mă scol nițel ca să scrijelesc cu unghia versuri pe lemnul de dinăuntru al sicriului. Nu vreau să mi se găsească pe creier, la sfîrșit, circumpoluțiuni numai și numai în frumoase motive populare. Simetrice. Artistice. Sper din tot sufletul că moartea exclude poezia. Sper că moartea e cel mai bun mod de a-ți curăța creierii de toate poemele pe care le-ai scris vreodată.

Cristian Popescu

haiku

O pată pe ușa
o floare în colțul odăii —
timpul...

GLOSSĂ

Primul soare reflectat în placa de marmoră a mesei rotunde de pe terasă. Reflectat — e un fel de-a spune. De fapt doar o ciudată lumină ros-cată sterge cînd și cînd (soarele e bruia de conturul capricios al copacilor păduricii) venele marmorii, de parcă un singe diluat ar țîșni dintr-o crimă invizibilă.

O dungă de riu scîlbind printre copacii păduricii. O văd prima oară. Datorită luminii zorilor. Și datorită privirii mele încă neblazate. Și sticlele și gunoaiile de pe malul ripii scilpesc. Tot pentru prima oară. Toate ar putea căpăta o aură oarecare. Doar de-am fi mai puțin blazați.

Anul acesta la festivalul teatral de la Avignon a fost prezentată o operă jwaneză de curte: toți dansatorii dansează în genunchi. Corpul uman devine un apendice decorativ. Ce imagine mai plastică pentru totalitarismul modern, pentru pretensiile estropiante ale cenzurii.

Lumina prea puternică a soarelui, ochii nu pot s-o suporte. Ne facem luzia că spiritul poate. În asta stă toată drama umană.

Articulațiile degetelor de la picioare — miracol ce permite dansul. Articulațiile degetelor mîinii — minune ce a premers invenția pianului. Fantasticul,

incredibilul gîndirii umane: a creat catedrale, războaie sîngeroase, dictaturi și utopii nesfîrșite.

Sînt chemat la micul dejun, să-mi beau ceaiul. Infinită melancolie a vieții. Masa de pe terasă, pădurea, porumbul copt aseară în curte pe grătar... Mă dizolv în natură, mă depersonalizez. Devin un ochi plutind peste toate.

A vedea ce e și ce nu e. Ritm auster dar fals. Natura nu operează cu anti-nomii, ci cu nepăsare totală. Gîndul nostru îl imprimă cutare sau cutare categorie. Neantul e modelul naturii — sau un creier care n-ar gîndi.

Mai stau o clipă. O să mă strige separați. Se răcește ceaiul. Dar viața mea, unde e? Toți mă strigă, unde să mă duc mai întii? Cine sînt și ce voi face ca să pot pretinde o umbră de la soare, o siluetă de la ploaie, un loc de la pămînt?

Graba. Pleonasmul lui a fi.

Dioptriile ochelarilor se hotărăsc să se separe de mine. Unde radiofonice încetează să se mai adreseze urechilor mele. Dar apa riului îmi va scîlda mai departe, inconștientă, trupul. Soarele va sîfîșii pupilele cu reflexe neștiute de nimeni niciodată. O pace absolută îmi va salva viața. Mă sau ferigilor?

Constantin Abăluță

aurel dumitrașcu

La 35 de ani neîmpliniți (n. 21 noiembrie 1955 în Piatra Neamț), Aurel Dumitrașcu, una din cele mai originale voci lirice ale „optzeciștilor“ a intrat sub orizont, lăsîndu-ne drept moștenire de preț cristalele din două volume de poezii: *Furtunile memoriei* (1984) și *Biblioteca din Nord* (1986)

precum, probabil, și altele rămase în manuscris și pe care un editor inspirat sau congenerii săi le vor strînge cît de curînd într-o carte. În semn de omagiu cernit la plecarea poetului reproducem aici o seamă de texte din volumul apărut în 1986.

Laurențiu Ulici

În bibliotecă

Destule hirtii veninoase așteaptă să
muste din mine.
Un pepene roșu se cunună cu un
pepene negru
Vor locui în cer și vor face avere.
Mie îmi stă în gît un dragon (mi-e
bine aproape
nu mai vorbesc). Minună și furgoane.
Și nu mai
întreb cînd vine ziua de marți.
Seara înainte de a uda florile îți voi
spune
cum moare metafora în spitale.

Toamna în arhive

Nesățioasă viață cum treci boșorodind
și nu ești trecută în dicționare și nu
strigi la mine
liniște să se facă
tu treci asta faci treci și te dăruiești
orșicui.
Îmi vine să dau alt nume zizaniei
în fond ataraxia nu este o boală a
bărbaților blonzi
și marie paradis numai o singură
femeie s-a numit
urcînd tăcută mont-blanc-ul
zgîrîndu-și sinii de vulturi
visîndu-se vie. Ce-ți povestesc?
În locul unde bruma se numește
înțelepciune
carnea mea este un verb.

Numai cuvîntul nu putrezește

Să mă fi pierdut și eu într-o dragoste
ne bună
sub cireșii cei negri cu cireșe albastre
să fi ascuns
paginile creierului într-un submarin
galben
să fi plîns. Am vorbit sau am tăcut
noapte de noapte.
Secătuită de zodii venea sudalma la
micul dejun: cretinele și
marchizii spun din cînd în cînd și
lucruri frumoase!
Numai provocat am trăit în fața
poemului. Cînd mă
orbea. Să-i fi spus femeii aceste lucruri
savante
ca și cum m-aș opri pe străzile romei
să-i arăt

o pată de sînge pe cer undeva: „Vezi,
steaua noastră“.
Ziua-n amiaza mare. Între noi bunele
maniere
pierdute-s de rost. Între noi faruri
stînsse.

Orestia

— Am o pisică verde cu mustați roșii
și țîțe negre. — Vai, ce bestii poți să
ții în livadă!
îmi spui tu femeie cînd intri la mine
zgîrîată furioasă hotărîtă să mă lasi
pentru totdeauna singur și singur.
Încep să-ți citesc Orestia pe-ndelete
cum taci
are și moartea parfum o adulmecl.
Ești pioasă ca o fereastră din
literatura franceză.
Toamna acum cînd pisica verde cu
țîțele negre
intră pe ușa cu harta europel în gură.

Rapsodie în lemn

Vida Geza este, probabil, primul sculptor român pentru care lemnul a fost materia esențială și exclusivă a plămădei sale artistice. Puțini au fost cei ce nu și-au trădat, de-a lungul unei vieți, dragostea dinții și o asemenea consecvență, dublată de limpezimea crezului estetic ce l-a ghidat dintr-un început cariera artistică, pledează pentru consacrarea acestui artist, răsărit dintre majestuoasele obține împădurite ale Maramureșului, în galeria marilor personalități ale culturii naționale.

Cioplitor în lemn prin vocație, pătruns de ecourile ancestralității sale dăinuitoare într-un areal, în care mirosul cetinei și al copacilor decojiți a ținut loc de candelă la ceasuri de bine și de rău, Vida Geza se confundă cu o întreagă epocă în sculptura română. Nu a făcut concesii nimănui, generozitatea ființei lui, împătimit de muncă și splendoare din frământarea minții și a brațelor izvodită, își trăda nu o dată asprimile în contact cu fulgerarea alunecoasă ori imperativă a ignoranței poruncitoare. A creat cum a trăit și a trăit cum s-a spovedit zeităților pădurii, urmind codul moral al unei lumi, în care simbolurile capitale se plămădeau din ea însăși, acestea fiindu-i de-ajuns. Multi au văzut în gestul său radical și exclusivist o tendință de excesivă autohtonizare, un instinct puternic al provinciei suficient siesi, fără nici o șansă de a parveni dincolo de hotarele propriei idolatrii. Artistul a sfidat cu cerbicie asemenea provocări ale nechemării și aprimației exegetice, urmindu-și drumul în chilia sihăstriei lui creatoare.

A practicat dura înțeleștare cu lemnul, slujind arta, ca pe o terapie împotriva morții și a desertului interior — poate

cea mai gravă amenințare la adresa umanității. Poate de aceea, cele mai multe dintre lucrările lui exhibă vitalitatea omului, capacitatea lui de a da-ului oricărui încercări. Până și în compozițiile dominate de figuri extatice se simte potențialul energiilor interioare concentrate în aspra tăietură a unor detalii fizionomice, ori în tensionata încreșurare a brațelor pe un piept de bărbat...

A trăit în lumea celor antrenati în munci dure, unde gestul trebuie să fie precis și hotărât, unde încorporarea omului în natură se produce în ritualul confruntării zilnice și bărbătești cu ea. Orizontul cercetării sale artistice a fost invariabil același — muntele și oamenii lui, cu toate muncile, deprinderile și obiceiurile lor. Personajele sale

au întipărită pe figură masca rudimentarismului existențial aparență pe care sculptorul o amendează, însă, cu încălcătura spirituală ce o lasă să răzbată din câteva notații expresive ce le animă, rupind impresia stenicității idolizante. Chiar și în celebrul altar al eroilor de la Moisei, sculptorul a compus un ansamblu de simboluri humaniforme ce amintesc cumva de megalitii din Insula Pastelui, dar care sublimează în imaginea aceluia cuplu conceput în maniera monumentelor votive bizantine, inspirând căldura domestică a existenței pasnice, ocrotită de cercul martirilor ca de o pavază împotriva amenințării și a morții absurde. Acel dublu reper, anti-tetic conceput într-un ansamblu convențional de figuri umane, conferă monumentului lizibilitatea necesară în planul deslușirii moralei ce o conține. Am luat în discuție, după cum se observă, un caz particular, deși foarte cunoscut datorită ambianței geografice istorice și politice în care este situat. Dar Vida Geza a lucrat, cel puțin în ultimii

ani ai vieții, în cadrele unei sinteze plastice limpede concepută, ceea ce a creat impresia stereotipizării expresiei, a autotopastei, deși realizarea operei sale indica fără nici un echivoc o rezoluție stilistică deplină conturată, materializată într-un arhetip uman inconfundabil. Este drumul pe care artistul și l-a impus și l-a urmat până la capăt, portretistica sa, atât de meticolos amolinită în primele stadii ale carierei sculptorului, evoluind firesc, spre o matură esențializare a formelor și expresiei. Au căstăgat, astfel, în amploare și profunzime atribuitele alegoriei sculpturale. Artistul își arhitectura, din toate aceste crâmpie de efort creativ, monumentul visat. El trebuia să răsune în acest colt de lume ca o sublimă, în asprimea și în involburata ei vitalitate, rapsodie în lemn închinată omului. A celui care, în viziunea sculptorului, înseamnă totul între cele pămîntene, măsura și valoarea supremă a lumii ce sintem.

Corneliu Antim

muzică

(Diz)armonii de toamnă

O tăcută, nedeclarată grevă a scrisului.

Se scrie, oricum, mult și se ascultă/citește prea puțin. Sau poate că parcursul obișnuit a paginii — mă surprind uneori făcând asta — e același semn al grabei, al nerăbdării de-a ajunge să înțelegem mai repede despre ce e vorba. Ce se întâmplă cu noi. Refuzul „temporizării“ ce ne guvernează. Al ipocritei sintagme „Și totuși, iubirea“... O șansă a „consensului“ interior de care avem nevoie ar putea fi, cu siguranță sala de concert.

Tonalitatea incertă a toamnei. Singe-riu obsedant. (Nu-i bine să omori de tot banalitatea.) Refluxul temelor aproape beethoveniene din decembrie și oboseala. Troiță.

Dacă ar fi să-mi încordez bine memoria tulburând țihna acordului acesta minor, aș reuși să simt, nu să aud, Madrigalul Crăciunului trecut. Promisiunea simplității. Doar filament. Doar alb imaginat. Doar modularea limpede a Sunetului fundamental. Dar nu e să fie... Puțin mărunțis prin buzunare, un cont permanent la Banca de Iluzii, și eu în mijlocul unui maldăr de ziare, cu o scrumieră plină, căutind fără rost la Mica publicitate anuntul: vind gramofon și discuri cu colinde.

Parcurs niște manuale de muzică pentru clase mici. Cărți noi, „nouăze-ciste“, fără fotografia „tătuului“ pe prima filă, dar avind mai la vale (de-ar fi, totuși, vale) câteva semnături ale „scutierilor“ săi, fără marșuri, dar cu nelipsita obsesie (a copilăriei, nu?) — lupta pentru pace și așchii ce nu sar departe de trunchiul limbii de lemn, prea apăsatele lecții de patriotizm... Marfă cam veche, nevandabilă (nu ne vindem copilăria!) în ambalaj nou. Dialecticism, lipsă de imaginație și trei autori, prea mulți pentru atât de puțin. Căci unde e șotronul și unde, colindele?... La iarnă ne vom „delecta“ din

nou cu producțiile Harlemlui autohton: „La un colț de cotitură“...

Dar de ce-am fi tri-ti?... Să fim realiști. Uite, s-a reînființat al doilea Liceu de Muzică, s-a adus salam la Hala băditei Traian, se găsesc verdețuri (spanac! o să ziceți!), nu se poate spune că n-am ieșit (bine) la pepeni, îl avem din nou în mijlocul nostru (chiar într-o coastă) pe bardul de la Scornicești, Comunitatea Europeană ne dă în sfârșit mâna, lui I. Cristoiu i se dă, pentru început un picior, generația '80 (de scriitori) dă interviuri, generația '70 autografe, s-a înființat emisiunea Studiuul muzicii contemporane și s-a desființat cenzura — Vezi România Mare and Co (rneliu) —, Teatrul Mic a devenit neîncăpător (pentru actori) după venirea la conducere a reputatului R. Vulpescu... Să fim realiști. Sintem pe drumul cel bun. Rămîne doar să ne luăm/procurăm încălțări rezistente...

Valentin Petculescu

Pentru prea multele „inexactități“ apărute în articolele mele aș putea da vina pe antedeluviuana mea mașină de scris. Ar fi adevărat și nici n-aș risca din partea ei vreun răspuns impertinent. Aș putea da vina, uneori, pe graba mea. Ar fi la fel de adevărat. Și totuși corecturii, muncă de profesionist pentru care am toată stîmă (nu ștîmă!) îi revine partea aș zice, decisivă. Dacă greșesc, vă rog, corecțati-mă! Mulțumesc.

t.v.

Un om care s-a înrăit. Și nu avea motive ?

Despre Gene Hackman e vorba. Despre personajul — nu chiar același, dar asemănător — pe care-l interpretează și-l înființează (și dă ființă) cu un talent fără egal în filmele sale. L-am revăzut marti, 18 septembrie, în Filiera franceză (Telecinematecă). Cine e Gene Hackman? Eu sint Gene Hackman. Am descoperit această identitate atunci cînd l-am văzut, cu ani în urmă, în alt film, obsedat de microfoanele poliției secrete ascunse peste tot (pînă și în arborii parcului), cînd l-am descoperit, în finalul aceluia film demolindu-și — la propriu, nu la figurat — propria locuință, în căutarea microfoanelor ascunse. Iar el, ca și mine, nu avea și nu are nici un secret. Microfoanele sint — și erau — perfect inutile. Da, el, ca și mine, e un om care ar vrea să trăiască liniștit și să nu lupte împotriva nimănui. Un om morocănos și singuratic, dar în fond cit se poate de pașnic. De cuminte — tare se mai aprecia acest cuvînt la noi pînă nu de mult; trebuia să fii cuminte și să faci ce ți se spune, atît! Nu ți se cerea mai mult. Ți se cerea atîta mai mult? Da' de unde! Trebuie să asculti de ordinea șefului direct și de indicațiile prețioase ale conducerii partidului din care faci parte (dacă faci parte din vreunul) — atît! Dacă nu — vezi tu!

El, uritul de Gene Hackman, păcătosul, exasperatul, nu respectă liche-lismul și ticăloșia (cum să nu le respecti, atunci cînd ele își aleg chipuri atît de rotunde și de agreabile, de oameni bine hrăniți și cu dolărei puși de-o parte), el, pasionatul, jucătorul de-a baba oarba cu criminalii, el observă că toți foștii și viitorii deținuți de drept comun „sint veri între ei“ și

se îmbrățișează pătîmas la despărțire. Gene a luat-o de mult pe drumul suspiciunii. Nu mai crede în oameni (cu unele, puține, excepții). Crede numai în adevăr, în cinste și în instinctul lui. Vorba cuiva, dintre sefi: „E un bun polițist. Uneori are presimțiri juste“. Da, el pîndeste în frig mestecînd un sendvici, în timp ce înăuntru în restaurantul hotelului, criminalii beau sampanie. Nu-i place pâlăvrăgeala. „Dacă nu taci, te pocnesc!“ Se îmbracă neglijent. E sărac. Are gura aspră, asezată strîmb pe fata lui asimetrică. Pălăria lui nu miroasă a eau de Cologne, ci a năduseală. Nu folosește deodorante. Se uită la o mașină oarecare, un automobil între altele, și spune „Mașina asta e suspectă“. Seffii se priveșc mirati și nu întrebă de ce. Pun mașina sub supraveghere. Iar Gene are totdeauna dreptate. Așa e el: are dreptatea de partea lui. Iar asasinii sint prinși (cei pe care nu l-a ucis el — nu e chiar un mielucel din bineînțeleles, justiția îi achită în lipsă de probe. Iar el va fi la rîndul său achitat“ de șeful bandei cu pistolul (finalul filmului e neclar) sau dacă va scăpa cu viață, va fi aspru pedepsit ca a provocat atîta dezordine. Cum? Dezordine? O lume în care lichelele asasinii și traficanții de droguri să nu fie lăsați să-și soarbă liniștii cupele de sampanie? Doamne fereste! De ce nu ești cuminte, Gene? Doar se știe că n-ai fost toată viața decît un biet salariat care n-a avut sub conducerea lui nici măcar un țîntar! Acum ești șef și oricînd, cei ce trebuie să vorbească sint seffii. Chiar dacă unii dintre ei sint idioti și necinstiți! N-or fi tot așa sint printre ei și oameni de ispravă. Dar și ei îți strigă, mai blînd, fără ură: „Taci, te rog, haimana!“ Ce contează că nu ești haimana? Nu contează! Rick dan-sează!

Mda. Cam asta ar fi. Să mai sem-nalez, în cadrul Seratei muzicale TV din 9 septembrie prezenta de o impresionantă autoritate morală a unui cunoscut critic literar mare admirator de jocuri ale inteligenței și — sint sigur — al lui Gene Hackman...

Florin Muger

DANUTA BIENKOWSKA

Salt în infinit

Activitatea de ferventă traducătoare a literaturii românești clasice și contemporane, de excelentă cunoscutoare a culturii noastre, a scriitoarei poloneze Danuta Bienkowska, a fost în repetate rânduri semnalată cu bine-meritate elogi. Activitate îndelungată — punctată adesea, printre traduceri, de lucrări originale ideate pe teme de istorie românească pe colorate evocări ale trecutului nostru: o monografie despre Mihai Viteazul, pagini pitorești dedicate doamnelor și domnițelor moldovence căsătorite în Polonia și Lituania. Acum vrem să semnalăm un recent roman „Salt în infinit” (= „Skok w nieskonczoność”). Saltul care figurează în titlu poate fi considerat și ca un salt în necunoscut deoarece transplantul de inimă ce condensează problematica narațiunii, constituie pentru protagonistă, făptură lucidă, veșnic promptă întru examenul introspectiv al propriilor trăiri, o cauză majoră, determinându-i abordarea vieții după alte criterii și transformându-i cumva și personalitatea. O privire succintă asupra romanului — succint și el, tratat cu o mare economie de mijloace — va lămurii oarecum sensurile adinci ale acțiunii: spunem „oarecum”, întrucât însăși această acțiune, dezvoltarea conflictului, evoluarea personajelor într-un cadru pre delimitat în spațiu și epocă păstrează o notă de ambiguitate, firească de altfel, dată fiind tema centrală a romanului.

Protagonista, Diana, o adolescentă de cincisprezece ani, fiică a unui defunct aviator englez și-a unei violoniste fran-

ceze, care circulă pe tot globul dînd concerte „suferă de-o afecțiune cardiacă congenitală și se află sub îngrijirea unei mătuși, model de discreție, devotament și spirit practic. Creionarea reședinței din Wimbledon Hill, opulente în ciuda unor necazuri bănești, convietuirea cu mătușa, menajera, grădinarul, ciinele grădinarului, prilejuiește autoarei un tablou viu, fin, pregnant, amintind paginile reușite ale romanelor englezești de atmosferă dintre cele două războaie. Subliniem epitetul „reșite”, fiindcă multe alte pagini cuprind o sumă de pasaje infestate de-un lînced lirism (avem în vedere pe-acele datorate unei Rosamund Lehman, unei Margaret Kennedy sau cele din interminabilul, siroposul „Leagăn al pisicii” al lui Maurice Barin), neajuns care nu împovărează tablourile „de gen”, nici scenele familiare din romanul Danutei Bienkowska.

Revenind la subiectul în sine, observăm că el e deopotrivă simplu și tragic: tinerei fete trebuie să i se efectueze un transplant de inimă; e așteptat zadarnic un organ corespunzător, în timp ce bolnavei i se nrăutătește starea din zi în zi. Băiatul care ținea la ea din copilărie, își face prealabile examene de tensiune, grupă sangvină și altele sub un pretext oarecare, simulează un accident perfect verosimil, în urma căruia transplantul e operat și bolnava salvată. Sacrificiul se ndeplinește simplu, fără preliminarilor și fără fraze, ca rezultat al accidentului perfect regizat. Originală ni se pare — fără paradox — tocmai banalitatea lui

Toni, băiat obișnuit, nu prea instruit, fără elanuri grandioase, îndeajuns de snob (pe mama fetei o „adoră” nu numai pentru talent, dar și pentru talentele mirifice). Sentimentul său pentru Diana se manifestă (nu prin efuziuni transcendente, ci în chip foarte pedestru, însă e dovedit printr-un act eroic. Natura lui Toni, deopotrivă simplă și profundă, se cere ghicită, decriptată prin filigranul subtil grație căruia romanciera face să transpară o fizionomie morală de certă autenticitate și de farmec uman. Moartea lui Toni sugerează o depășire a tragismului situației, o concluzie în fond optimistă: el pare-a fi intuit superioritatea fetei iubite, mai capabilă de realizare decît el prin educație, prin experiența și viața interioară mai bogată, rod al suferinței, al meditației, al lecturilor intense. Oricare va fi fost motivația, actul își păstrează valoarea, iar dacă tinăra salvată rămîne în final nedumerită, descumpănită, cerind medicului care operase transplantul un sfat imposibil de formulat, e ceea ce constituie încă un merit al romanului:

Diana, înainte de operație, avusese vagi bănuieli asupra intențiilor lui Toni; în ce fel va putea trăi ea de-acum înainte, odată ajunsă la o certitudine a sacrificiului? Într-un roman bun, personajele cu-adevărat realizate nu-și încheie existența atunci cînd se sfîrșește cartea, ci trăiesc dincolo de paginile ei. Le putem continua traiul în imaginația noastră, ele rămîn vii și nu rareori le-nțilim printr-un nou; e cazul Dianei din „Saltul în infinit”.

Am vrea să subliniem încă o temă, aceasta tratată pe plan secund, însă nu lipsită de interes, deoarece autoarea a mai abordat-o în alte romane: „Viața apropielui tău”, „De m-ai iubi”, „Clipă, rămii!”: raporturile dintre mamă și fiică — o mamă preocupată de propria-i carieră, convinsă că-si face datoria, în realitate fiind extenuată de rolul pe care-l crede inerent atribuțiilor materne; o fiică lucidă, îndrăgind-o sincer pe mamă pentru talentul și superioritatea intelectuală, însă respirînd mai slobod cînd artista își reia turneele. Nota e relevantă cu o finețe nu lipsită de causticitate, implicînd de asemenea coeficientul inevitabil al conflictului între generații.

Alte personaje, ca mătușa Julia, intruchipare a principialității, a mentalității engleze și anglicane, inenarabilul domn Cavallier, fac-totum în cariera violonistei cei doi profesori, scriitori la modul hilar, colonelul care trăiește — și moare — în nostalgia depărtatei Polesii cu vînatul și cu pădurile ei nelocuibile, întregesc substanța romanului, îi conferă substratul de trăire autentică. Dramatismul dialogurilor nu e cea din urmă trăsătură meritorie, îndrumîndu-ne gîndul către o dramaturgie pentru scenă sau un scenariu de film. Iată tot atîtea însușiri ale romanului Danutei Bienkowska, iată cîteva reflecții după o lectură pasionantă și impresii ce pot fi împărtășite unui mai larg public de cititori.

R. Ciocan-Ivănescu

*) Tradus în românește (Ed. Albatros, 1973).

RYSZARD KAPUSCINSKI

ÎMPĂRĂTUL

TRONUL (16)

d într-o dată am fi auzit întreba-rea — dar de ce, fiule te explici cu atîta ardoare? Inseamnă că ai ceva pe conștiință ce ai avut de ascuns, de ce te justifici atît. Sau, ne hotărăm să dăm dovadă de o rîtitudine activă și de bunăvoință, că imediat auzim observația — de ce se străduiește atîta să se remarce? Inseamnă că vrea să-si ascundă lașitatea, nimicnicia, și nu stie cum să mai scape. Și mai rău — ba chiar — tot mai rău. Ba — după cum spun — toți au fost judecați, suspectați, cu toate că mult preamiloștivul stăpin n-a spus direct, deschis, nici un cuvînt, dar suspiciunea se simțea în ochii săi și arunca o asemenea privire asupra subalternilor că fiecare se chireca, se prăbusea la pămînt și se gîndea cu frică — sînt suspectat. Aerul se făcea greu, dens, tensiunea joasă, plină de apatie, epuizantă, niste aripi s-au prăbușit, ceva a crăpat, a pleznit în interior. Stăpinul nostru atot-cunoscător a știut că după un asemenea cutremur o parte din oameni va începe să se dea la o parte, va deveni tot mai acră, va murmura și va tăcea, își va pierde orice zel, că va fi cuprinsă de dubii și întrebări, incertitudini și lene, slăbire și dezmembrare și de aceea a început în palat epurările. Nu era o curățenie momentană și absolută, căci distinsul stăpin era adversarul oricărei violențe gălăgioase și fără nici un dumnezeu, ci mai degrabă erau schimbări măsurate, gîndite care îi țineau pe curtenii bosorogi în saș și într-o frică continuă, deschizînd, totodată, palatul pentru oameni noi. Erau oameni care doreau să trăiască bine și să facă carieră. Veneau din toată tara, aduși la palat de subalternii de încredere ai împăratului, fără să fie cunoscuți mai îndeaproape de aristocrația capitalei și detestate de aceasta. Datorită condiției joase, necizelării și gîndirii necorolite, aceștia simțeau la rîndul lor frică și silă față de saloanele de aici. Rapid și-au creat însă propria coterie care se menține alături de persoana preaslabului stăpin. Favoarea binevoitoare a

milostivului monarh le-a dat simțămîntul atotputerniciei, imbietor dar, totodată, riscant pentru oricine ar fi dorit să deregleze atmosfera aristocratică de seară a salonului sau să ațîțe prea mult, ori prea insolent societatea care se aduna acolo. O, ce mare înțelepciune și tact trebuia să aibă pentru a subjuuga salonul. Înțelepciune sau mitraliere despre care, dragă prietene, te poți convinge azi uitîndu-te la orașul nostru torturat. Cu timpul, oamenii aceștia apropiati, aleșii stăpinului nostru, au început să umple oficiile palatului și aceasta împotriva murmurului membrilor consiliului de coroană, care considerau pe noii favoriți drept oameni de talia a treia, ce nu corespundeau nivelului și canoanelor pe care ar fi trebuit să le îndeplinească un fericit, chemat să slujească în apropierea împăratului împărăților. Orice murmur era în sine mărțurie indecentei naivității a membrilor consiliului amintit, care vedeau slăbiciune tocmai în ceea ce stăpinul nostru vedea putere și nu puteau înțelege principiile întăririi prin umilire, uitînd focul și fumul pe care nu mai de mult decît ieri îl ațitaseră cei care se aflaseră mult timp pe treptele de sus, dovedindu-se însă slabi. O caracteristică importantă și utilă a oamenilor noi a fost și aceea că nu purtau nici un balast, nu participaseră niciodată la atentate, nu aduceau cu ei focuri mocnite, n-aveau nimic de ascuns cu rușine pe sub căptuseală și nici nu stiau măcar de atentate, căci n-aveau de unde, dacă distinsul stăpin interzisese să fie scrisă Istoria Etiopiei? Prea tineri, educați fiind în îndepărtată provincie, nu puteau ști că însuși stăpinul nostru ajunsese la putere datorită atentatului, cînd în anul 1916, cu ajutorul ambasadelor occidentale, a efectuat o lovitură de stat și l-a înlăturat pe urmasul legal al tronului Lydju Ijasu. N-aveau să stie că în fața invaziei italiene a jurat în mod public că își va vîrșa singele pentru Etiopia, după care a plecat cu un vapor în Anglia, cînd italienii au pătruns în țară, petrecînd anii de război în liniștitul orașel Bath. Așa s-a născut mai tîrziu în el un complex față de comandantii partizanilor care, rămasi în țară, au luptat cu italienii, incît întors pe tron l-a lichidat sau l-a înlăturat cu timpul, favorizîndu-i în același timp pe colaboraționiștii. În acest fel l-a lichidat printre alții pe marele comandant Betwoded Negas, care în anii cincizeci s-a pronunțat împotriva împăratului, dorind să proclame republica. Multe evenimente imi

vin în minte, dar în palat nu se putea vorbi de ele, iar după cum am spus, oamenii nici nu le puteau cunoaște. Și pentru că n-au avut nici o legătură, singura lor șansă de a exista era contactul cu tronul. Singurul lor sprijin — împăratul însuși. În acest mod, distinsul stăpin a înfiintat forța care în ultimii săi ani de viață a sprijinit tronul împărătesc, rețezat de Germame.

Z.S.-K. :

...și pentru că epurările aveau loc în fiecare zi, cînd se apropia ora numirilor — deci și a degradărilor — pe noi, vechii funcționari de la palat, ne apuca tremurătorul să nu ne pierdem scaunele. Fiecare stătea dîrdîind la biroul său, de teamă că i s-ar putea întimpla ceva, gata să facă totul numai să nu-i ia această mobilă de sub fund. În timpul cit a avut loc procesul lui Mengistu, la birouri stăpînea frica că generalul va încerca să dovedească că toți au participat la atentat, iar partici-parea, fie ea și îndepărtată, chiar ascunsă sau aplaudată pe de curi, s-ar fi soldat cu ștreangul de gît. Deci cînd Mengistu, care nu s-a agățat de nimeni, a tăcut pînă în ziua judecării de Apoi, din spatele birourilor s-a înălțat un suspin înaripat de ușurare. Iar în locul fricii de ștreang a apărut o altă frică — în fața decimării personale, cea a epurării. Acum milostivul stăpin nu te mai arunca la piraie, ci te trimitea pur și simplu de la palat acasă, iar o asemenea expediție însemna o condamnare la nimicnicie. Pînă atunci erai un om al palatului, deci cineva important, expus, amintit, de luat în seamă, influent, respectat și ascultat, iar toate acestea dădeau un simțămînt al existenței, al prezenței tale în lume, al vieții depline, al importanței și utilității tale. Și iată că stăpinul nostru te cheamă la ora de numire și te trimite pentru totdeauna acasă. Într-o secundă dispăre totul, încetează de a mai exista. Nimeni nu-și mai aminteste de tine, nimeni nu te mai prezintă și nu te mai respectă. Repeti aceleași cuvinte pe care le-ai spus ieri — dar ieri erau ascultate cu pioșenie, iar azi nu li se mai dă nici o atenție. Oamenii trec pe stradă indiferenți și stii deja că și cel mai mic funcționar de provincie își poate face scandal. Stăpinul nostru te-a transformat într-un copil slab, lipsit de apărare și ti-a dat drumul într-o haită de sacali. Arată ce ești în stare! Și să te ferească Dumnezeu să înceapă unele cercetări, să te miroasă, să te răscolească. Uneori chiar mă gîndesc că poate ar fi mai bine să te cerceteze. Căci, dacă încep să răscolească poți din nou exista, fie chiar negativ și condamnat, dar să existe, să încetezi de a te scufunda, să scoti capul la suprafață, să se spună — uitai-vă, ăsta încă există! În caz contrar, ce rămîne? Zădărnice, nimicnicie, îndoiala că ai trăit. Din cauza, această exista în palat o asemenea frică în fața prăpastiei, incît fiecare se străduia

să se mențină pe lingă stăpinul nostru — neștiind însă că toată curtea — e drept, încet și cu demnitate — se deplasează spre marginea prăpastiei.

P.-M. :

...și în realitate, prietene, din clipa în care fumul a ieșit din palat, am început să fim cuprinși de sentimentul inutilității. Greu să-ți spun în ce consta, dar pretutindeni se simțea inutilitatea, pretutindeni se remarca, pe chipurile oamenilor, chipuri parcă micșorate și neîngrijite fără lumină și energie. În ceea ce făceau și cum făceau, era inutilitate, în ceea ce spuneau fără să spună, în existența lor în-existentă, chirchită, exclusă, în traiul lor stins, în gîndirea lor îngustă, meschină, în scormonitul lor în parcelele de pe lingă case, în părăgînirea și înapoierea lor, în tot aerul care îi înconjură, în toată inerția — în ciuda mișcării, în atmosfera și agitația lor, în toate se făcea simțită inutilitatea care punea stăpinire pe noi. Cu toate că împăratul decretă și se zbătea în continuare, se scula mai devreme și nu se odihnea, totul părea inutil, tot mai mult inutil, căci din ziua în care Germame s-a omorît, iar pe fratele lui l-au spînzurat în piața principală a orașului, între oameni și între lucruri a început să apară un raport de inutilitate. De parcă oamenii n-ar fi putut domina asupra lucrurilor, care existau — neexistînd cu propria lor existență malignă, scăpînd din minile oamenilor. Forța magică a acestor lucruri era de așa manieră că toți se simțeau incapabili în fața legii autonome de apariție și dispariție a lor și nu știau să pună capăt acestei independente a lor, și nici cum să o subjuge. Acest sentiment al incapacității, această înfringere perpetuă, această cădere în fața celor mai buni, îi marginalizau și mai mult, îi aruncau într-o ornitologie închistată, în apatie, în prostrație, în impasibilitate.

Chiar și discuțiile au scăpătat, și-au pierdut din vigoare și respirație. Conversațiile începeau oarecum, dar nu se mai isprăveau. Întotdeauna se ajungea la punctul invizibil, dar sensibil, după care se lăsa tăcerea, iar în această tăcere exista afirmatia că totul este cunoscut și clar, dar clar la modul întunecat, cunoscut la modul imposibil de a cunoaște, guvernabil în incapacitatea sa, și, confirmînd aceste adevăruri într-o clipă de tăcere, convorbirea lua altă direcție și intra pe alt făgaș, într-un subiect respingător, banal, secundar. Palatul se scufunda, simteam aceasta cu toții, veterani ai venerabilului stăpin, a căror soartă ne-a fost salvată în fața epurărilor; se simțea scăderea temperaturii, viața se desfășura după un ritual tot mai rigid, dar din ce în ce mai mult doar pe hirtie, de ochii lumii, inutil.

Versiune românească de Nicolae Mares

Poeți italieni

franco falasca

*
* *

în formularea cuvintului
sensul nu se localizează
armonia îi dă scriitorului
coerență
o nemiloasă concurență
slăbește convenția
întărește ritmurile
fiecine lipsită de violență
scriitorul-libelulă
contra scriitorului-sifonier
pagina aia a ta nu stărneste emoții
pulverizarea ori poate siguranța
istoria anunță că
războiul mondial
a izbucnit
un z lung și sonor
cum poate să imite limba
ceea ce se-nțimplă
când ceea ce se-nțimplă
e ste deja limbaj (?)
iață de zi cu zi depersonalizată
ciresce în celofan
ispita mărunț
extrema vigilență pricină a
maximei dezordine
ne-rostitul
obisnuită desacralizare
dă-mi o portocală
dar n-o descoji
rogu-te
(1981)

Semioticianului

Dacă limba arde
intrigă
amuză
conspiră
dacă limba vatămă
eu cu mintea mea
— raportându-te la alții pieri evlavie —
în continuă așteptare

(verde-trestii,
roșu-semafor)
nu mai am ce s-adaug.
(1981)

* *

E o tendință nouă
acest simț al păcatului
care-adincește teama
de a-ți vorbi
anonimule
ori necunoscutule cititor
beneficiind de înfrigurări
căutate.
La ce bun să ascuți norii
când linia păstrează un mers capricios :
această poziție echilibristică pururi
predominantă.
(1982)

* *

printre filtrele căștilor de audiere
în acel murmur noapte

fenomenologie a dorinței mele
tenace
luncind în nostalgile artificiale
ale celui alt-tărîm politic
casa mea
serile mele în viersul greierilor
și-al viețâților vespérale
neîntrerupt și cu aroganță
plăsmuind zeitatea-numen
mit al suveranității imperiale
întru teama de ea
și întru fenomenologia pasiunii
pe bulevardele hopuroase printre lumini
fixe
muzici armonioase
și preocupări inconstante
inspirindu-se din figuri colțuroase
și din incinte-circ
tipsii, izvoare, copaci și vulpi
meteori într-un tunel
cu zvonuri răzlețite etc.
(1982)

mario lunetta

Hipercalorică

— : dar cascada aceea formidabilă de
pop-corn¹⁾
din zgirie-norii de catifea bej
prăvălitor
eveniment reflectat slab de
geamurile
ferestrelor,
șiroitoare și opace ?
dar mânușile Gildel în amintirea ta
pătimașă ?
dar cataracta aceea de pastile de mentă
și golie ?²⁾ dar partea
stingă a lumii, olecută turtită ca și
spinarea ta luminoasă, de sticlă souffle ?
și acea
manfrină³⁾ de biscuiți cu pinoli⁴⁾ umezită
de-o dușcă
de bere, printre bale de spumă, sub
șfichiul
crivățului ?
— : (dar restul ?) — busuolocul cu usturoi
de un verde bilios,
de ex., la mayonnaise Calvé, și croccantini
algida,⁵⁾ „trufele”, inghețatele năstrușnice,
și
păcătoasele „paradise”, „cuccioloni”,
și-acele
„lemonissimo” acrișoare, strepezitele
„Zeus”
— : un întreg panteon imens hiperdulceit,
hipercaloric,
concentrat într-o privire care mă
pironește, mă-nehide
în cutie (— suliță de glucoză și fiere, în
edenul
acesta macabru pentru mîncă de duzină).
Nici urmă
de porți cu celule fotoelectrice, totuși.
Numai și numai
uși grele și obtuze de mahon, cu risipă
desfrînată de alămuri, pafiale, ivăre,
ornamente
sacre și profane ; și divane, și rafturi
jumătate golite : într-un delir ventriloc
de aripi
de veselă sub șuvoiul apei, care mimează
(vanitos, infantil) (ce mai întrecere nobilă)
tunctul ucigaș al pragurilor Niagarei :
fotogramă
care trebuie ștersă din arhiva acestei
memorii-n debandadă, odată și-odată.

1) Floricele de porumb (în limba en-
gleză în original). (N.t.)
2) Bomboane cu lemn-dulce. (N.t.)
3) Dans popular calabrez. (N.t.)
4) Seminte de pin. (N.t.)
5) Denumirea comercială a mai multor
produse de cofetărie la gheață. (N.t.)

În românește de
Anca-Domnica Ilea

hyde-park

Atenție la Coreea!

Coreenii sînt un fel de tătari
japonezi originari din China. Bine-
înțeles, cei din Coreea de Sud. Cei
din Coreea de Nord sînt deocamda-
tă o rasă exotică, ei nu persistă de-
cît pentru că americanii au o slăbi-
ciune pentru nordiști.

Unor astfel de năvălitori, care-și
frăgezesc șezutul în șaua Boeing-
urilor pur singe, umbra Dinescu să
închirieze Casa Scriitorilor, y com-
pris — trădare ! — și strămoșeasca
noastră Cîrciumă.

Nu scrisul ne-ar fi fost afectat, se
poate scrie și cu picioarele, ba chiar
mai bine, ci obiceiul de a duce pa-
harul la gură : cu ce mînă, dacă
stînga și dreapta ar fi servit la
mijitul ochilor spre a fi pe placul
acelor asiatici ?

Clădirea i-a interesat pe investi-
torii coreeni, dar arhitectura numi-
tă Dinescu, tencuită cu mistrii oculte,
nu le-a inspirat încredere. Așa se
face că sîntem încă toleranți în stand,
gata să nimerim fripturile aruncate
din șantul lui Marciuc de către
Miți.

Dar, atenție la Coreea ! Această
țară vicelană, care așteaptă să ne
conteste înțietatea pe plaiurile stră-
bune — o să vedeți, se vor lega de
faptul că nu exista un consul ro-
mân la București pe vremea cînd
unul coreean funcționa deja ! — s-a
pus în fruntea noilor migrații că-
tre Europa. Va trebui să stăm iar
de strajă civilizației europene cu
piepturile noastre goale și păroase,
în loc să ne bucurăm de bineface-
rile ei. Armata, călită și decălită în
focul atîtor bătălii contradictorii, va
trebui ranforsată cu structurile pa-
ramilitare ale exterminierilor. Doar
n-o să-i lăsăm pe coreeni să șfirsece
cu zgirie-norii lor trufași norii noș-
tri neprihăniți !

Vreau să se știe că am tras la
timp semnalul de alarmă, relevînd
opinie publică băștinașe evidența
că Găgăuzia moldavă e de fapt un
cap de pod coreean.

Minoritatea românească de la Seul
nu se bucură de nici un drept, șco-
lile în limba română sînt ca și
inexistente, emigrația coreeană s-a
unît într-o conspirație a tăcerii în
jurul numelui României. Noi nu
amenințăm pe nimeni, așa cum s-ar
cuveni, cu un război pentru reîn-
tregirea neamului, dar nici nu vrem
să fim luați de fraieri. Altminteri,
cîntecul „Treceți, batalioane româ-
ne, Sanmaekul !” va urca la cer.

Pentru ca atrocitățile de la Olim-
piada de la Seul — vă amintiți că
sportivii români nu au obținut toa-
te medaliile scontate — să nu se mai
repete, propun să păstrăm vie în
sufletul tineretului nostru o vigen-
tă suspicioasă vizavi de Coreea.
Preventiv.

Iar noi, scriitorii, atunci cînd ac-
tualul Mircea Dinescu va încerca din
nou să ne scoată proprietățile la
mezat, să facem zid în jurul viitoru-
lui președinte al Uniunii — numele
lui e pe toate buzele, n-are sens să-l
mai pomenesc — scandînd sloganul
la modă : „Pe aici nu se trece decît
pe valută !”

Tudor Vasiliu

moda, altfel

În orice grădină, poate crește o floare ca o lumină

„The reign of Elizabeth was a
golden era in English history” (Mrs.
Evelyn Cecil, 1910). Oh ! Cită spaimă
trezește această propoziție dezvoltată,
în sufletele noastre, proaspăt scăpate
de o epocă de aur.

Era de aur a Elisabetei a abundat în
oameni de geniu. Unii dintre aceștia
s-au dovedit geniali în arta grădină-
ritului. E cunoscută lucrarea lui Bacon
„Essay on Gardens”. Lui Sir Walter

Raleigh i se datorează introducerea în
grădini a uneia dintre cele mai profita-
bile vegetale — cartoful.

În timp ce persecuția protestanților
era în „floare”, în plină desfășurare,
controlată pedant de regină, grădinile
elisabetane, ce continuau moda veche,
se umpleau cu mode grădinărești noi,
importate din Franța, Italia și Olanda.
Rezultatul a fost un stil național pur,
„a purely national style”, căci nu s-au
imitat stilurile importate, nepotrivite
Angliei, nu s-au distrus, cu bruschete
și scinteie vandalice, obiceiuri și forme
vechi, ci s-au găsit soluții combinato-
rii, expresii rafinate, seducătoare.

De obicei, în fața caselor era o ter-
rasă din care se putea privi, suprave-
ghea grădina. Cîteva trepte, cîteva po-
teci drepte, directe, uneau casa cu gră-
dina. Poteci directe, drepte, „forth-
rights”, („...Here's a maze trod indeed,
/ Through forthrights and meanders...”,
Furtuna, Act III, Scena 8).

Grădinile, de obicei, erau patrate. În
1618, în cartea sa „New Orchard”,
Lawson afirma : „The form that men
like in general is square”. Această gră-
dină patrată era, de obicei, înconjurată

de un zid de cărămidă sau piatră, care
să ascundă intimitatea pe care o su-
gera grădina. A avea „a garden circum-
mured with brick” era o modă obis-
nuită pe vremea lui Shakespeare. Ea
apare și în „Labirintul grădinăritului”,
de Thomas Hill, în 1608. Dar și Bacon,
și Hill vorbesc de diferite moduri de
a mărgini grădina. O grădină poate fi
rotundă !

De multe ori, în grădină se intra prin
intermediul unei terase. La Kirby, în
Northamptonshire, o impunătoare casă
elisabetană era renumită pentru o ast-
fel de grădină dar nu s-a păstrat din
ea decît terasa. Despre ea scrie ver-
suri în „Ruins of Time, Spencer” : „Then
did I see a pleasant paradise / Full of
sweete flowers and daintiest delight,
/ Such as on earth man could not more
devize :”

Există moda aleilor umbroase, „shade
alleys”, în care pomii își întîlneau co-
roanele în arc, deasupra potecilor, pe
marginile cărora se plantau ierburi
mirositoare : cimbru, mentă, mușetel.
În „Henric al IV-lea” Falstaff zice :
„For though camomile, the more it is

trodden on the faster it grows, / yet
youth, the more it is wasted the soon-
er it wears”. (Cu toate că mușetelul,
cu cît îl calci în picioare crește mai
repede, / tot așa tinerețea, cu cît este
mai risipită, trece mai repede”).

Neînduplecată în problemele politice
și mai ales religioase, Elisabeta a fa-
vorizat arta înfrumusețării grădinilor,
„Topiary Work”. Grădinile elisabetane,
închinat plantelor, florilor, naturii ve-
getale și încîntării ochiului omeneș,
sufletului omeneș, sînt un omagiu in-
conștient adus grădinilor shakespeare-
ne, închinat iubirii și urii, elevației
și jocosității umane. Elisabeta a încu-
rajat Theatrum Botanicum (autor : Par-
kinson), Shakespeare a creat unul
uman. Dar cum plantele sînt sensibile
ca și oamenii, cum oamenii pot fi gin-
gași sau otrăvitori ca plantele, tot e
bine !

Corina Cristea

tchicaya u tam'si LAZĂR

● TCHICAYA U TAM'SI s-a născut la Mpili (Congo) în 1931.

În poemele, romanele și piesele sale de teatru a apărut constant un sens al geniului african precum și o anumită concepție despre Africa: cea a toleranței, a dialogului și a progresului. A biciuit feroce — în particular în piesa „Destinul glorios al mareșalului Nikkon Nikku” și în cel din urmă roman al său, „Aceste fructe atât de dulci ale arborelui de piine” — prostia politică, singerosul carnaval al dictaturilor și delirul absurd al unor tirani.

A murit la Paris în 21 aprilie 1988.

Printre alte opere ale sale: culegeri de nuvele („Mina uscată”, 1980), romane („Gîndacii de noapte”, 1980; „Meduzele”, 1983; „Fluturii de noapte”, 1985), piese de teatru („Zulu”, creat în 1976 la festivalul de la Avignon) și antologii de poeme („Singe rău”, 1955; „Foc în bruscă”, 1957).

(după „Le monde diplomatique”, decembrie 1989)

inmormintarea tatălui său, mamele sale (trei mame), frații săi și surorile sale (nenumărate) părăsira acel sat de cimpie cu mănunchiul său de palmieri (pe care nu se cățărăse niciodată), de cocotieri, de avocateri, de arbori de piine, de papieri, pentru a se stabili într-alt sat, la marginea mării. Toți unchiul său cu progeniturile lor, părăsira, de asemenea, acel sat, numit împrejmuirea Mpanzu!

În momentul părăsirii împrejmuirii strămoșești îl căutară, îl așteptară. Trebuia să plece înainte ca soarele să se ridice. Fu văzut revenind de nu se știe unde, fu văzut venind urmat de un virtej imperceptibil de fire de iarbă de praf și de încă altceva. Nu se făcu nici o observație. Iși luă locul stabilit în transhumanță.

Între mare și sat există o graniță de nisip fin și aurii. Marea este o savană de apă, tot atât de agitată ca aceea de iarbă din jurul împrejmuirii Mpanzu. Aici, satul nu miroase a îngrășăminte și humus rinceat, ci a sardele uscându-se pe acoperis.

Privește marea. Marea îl privește. Aici, nici unul, nici celălalt nu trădează secretul cuvintelor mute. La început, apropierea e mai reținută. Unul va fi al celuilalt, nu se va putea vorbi de înșelăciune. Avantajul mării: are deja buzele sarate. O simte cu virful limbii, nu fără teamă, dar se stăpânește.

Se așază pe nisip, disprețuie temeritatea fraților săi și a surorilor sale ce se aruncară în apă. Fu și mai disprețuitor față de curajul celui care pe care l-a văzut cînd a fost conceput și născut. Se așază pe nisip privind-i bălăcîndu-se în spuma acestor ape verzi, primind cu spaimă stropi de apă în plină față, liniștindu-se la evocarea secretelor sale, aruncîndu-le o privire surizătoare ce vroia să spună: „Jucați-vă voi de-a curajoșii, că tot nu știți nimic!” El, știa!

Se ridică, se duse în spatele golfului nisipos, unde albia unui pîrîu secat fusese invadată de nisip. Se așază, somnolă și adormi frecîndu-și burta cu mina dreaptă, ca acolo, demult. Acum era pe un nor de un alb strălucitor Mergea, unul dintre picioarele sale intra în apă pînă la gambă. Făcu un salt de ied, care-i răcori un pic fata. Se simțea bine, dar transpira. O stranie prezență, picături de sudoare pe membrele sale îi provocă o sufocare. Se trezi. Era o insulă și pămîntul i se părea departe. Cunosc spaima. Apa agitată din jurul său îl duse cu gîndul la rîste mațe, la intestine dintr-o burtă deschisă din care curgea un singe înșumat. Cuvîntul său va fi mai tare decît marea? De cealaltă parte a golfului marea era mai nervoasă și mai zgomotoasă, triumfătoare. Murise. Iși întări această certitudine evocîndu-și secretele. Privi atunci cu mai multă atenție ana din jurul lui, de la picioarele lui. Nisipul vălătuțit de valuri îi aduse aminte de plantele de manioc, de patatele dulci. Atunci fugi, imboldindu-și picioarele în apă, căzu, se ridică,

fugi și se salvă, dar cunosc spaima.

Nu-și spuse: „Oh, trădătoarea!” Su-rise, digerînd toate subînțeleșurile care întăresc o nouă prietenie.

Era cel mai mare dintre frații și surorile născuți din tatăl și mamele sale. Nu cunosc numărul fraților săi decît mai tîrziu, cînd știu să numere peste cinci. Era zece în vîrstă, cincisprezece cu cei care muriseră. Frații și surorile care se născuseră după ce l-a văzut pe tatăl său fecundînd-o pe una din mamele sale, pe a sa, aducînd pe lume pe cel mai mic dintre frații săi, toți muriseră la vîrste fragede, oricum nu ajunseseră pînă la vîrsta la care lumea îi apăruse, lui, stranie, insolită.

Această apreciere îl îngrijoră, îi însemnă conștiința de pericolul de a vedea. În acea zi, într-o zi, tatăl lui pescui o mulțime de pești cu spatele verde și burta albă. În aceeași zi își jupui pielea de pe palme trîgînd cu prea mare putere de năvodul îngreunat de ceea ce prinsese dintr-un banc de pești. Mîinile i se infectară încetul cu încetul. Unguentele preparate de mamele sale nu îl vindecară. O rană din palma stîngă mirosea urit, se inverzi pe sub placa de cupru care o proteja de muște și care ar fi trebuit să grăbească cicatrizarea. Era amenințat de cangrenă. Simțea moartea. Moartea, știa ce înseamnă asta: un corp sfîșiat, dislocat și trîntit la pămînt de coarnele unui animal sălbatic. Și mai știa și altceva, care însă nu se spunea. Gura lui, înclăștată cu încăpăținare, n-o va spune. Se întinse pe nisip fără să facă nici un gest spre mare. Se lăsă copleșit de mirosul ierbii arse. Tulburat, privi marea. Văzu soarele apunînd liniștit, dar singerînd din rînilor unei lungi zile de muncă aprigă. Amintirea zeului păgîn ce fusese îl ispiti, însă reacționă încordîndu-și corpul. Toate încheieturile sale trosniră un Tz Deum.

Catihetul de curînd seos în acel sat de la marginea mării îl duse la o consultație medicală. Întorcîndu-se de-acolo, întîlni un preot. Atribul însănătoșirea sa unui miracol. Preotul îi spusese, repetînd ceea ce și catihetul îi spusese mai-nainte: „Te voi face bine”. Se făcu bine. Se duse la catechism, hotărî că se va lăsa botezat, primînd numele de Lazăr. Știa de ce. La început își spuse această dorință numai inimii, pentru ca, mai apoi, după ce înnotase pînă departe de mal, să lăsa din apă, să-și steargă cu palmele picăturile de apă de pe față, corp și membre și să o spună cu voce tare: „Sînt Lazăr”. Apoi îi spuse catihetului: „Voi lua numele de Lazăr”. Pe certificatul său de botez, preotul îi scrisese numele pe care-l și-l alesese.

Crescuse prea mult pentru a mai fugi printre plantele de manioc, patatele dulci și a se retrage în ierburile înalte. Puse astfel capăt copilăriei sale, se exilă, își pierdu puterea celor dintii secrete. Începu să moară.

Traducere de Al.-R. Săvulescu

joaca, devenea absent, iritîndu-i pe celălalt, pe care-l priva de participarea sa inventivă la zbunguieii. „E ciudat”, mai zicea cite unul, îngrijorat. Această îngrijorare îl avantaja. Avantajul de a fi păgîn. Și zeul burtos, cu picioare fi-rave, cu creștetul atât de lucios că reținea lumina pînă în ochiul rotund, care îndepărta soarta rea.

Ce vîrstă să fi avut cînd îl îndepăr-tară ca să nu vadă asta? Trebuie să se fi uitat dintr-o dată ce era el! Bobul, cel mai bob din spic. Mătușile, mamele sale se agitau, urlau, se tăvăleau în țărînă. Unchiul, tatăl său se loveau cu pumnii în piept, își izbeau capetele între ei, sau de orice le apărea în cale. Vecinii veneau în fugă, urlînd oribil, îngrozindu-te. Frații, surorile, verișoarele, verișorii săi se întreceau lăbărîndu-și cit mai mult gura plîngînd. În curte, pămîntul era nisipos, așa încît praful a-jungea la toată lumea. Și, în timp ce toți păreau că vor să-și spară pieptu-rile astfel, el avu conștiința că este diferit. Iși încreți fruntea pentru a ghici cauza unei atât de mari nedrep-tăți, dar vederea unei femei în vîrstă, căreia îi tot aluncea pinza care-i acoprea pieptul, îl distrase atenția. Un curcan e mai puțin spectaculos. Ace-leași gesturi. Și culeg un pic de țărînă pe care o aruncă în aer și își ridică capul și cotodăcesc și o iau de la capăt. Și lată că gardul viu din jurul lui „asta” se deschide, ca și cum ar ceda unei presiuni, și lată reînceput, lugubru, tî-pător, desăntat, corul plîngerilor, al la-mentărilor. Cum el e minuscul și nu atrage atenția nimănui, se strecoară, își face loc și vede „asta”. De la piept la pubis, corpul ce zace întins pe o rogo-șină pe pămînt este sferic. Și el, oare e adevărat că nu trebuie să vadă „asta”? Încă o dată, fugi printre plan-tele de manioc, patatele dulci, se rătăci printre ierburile înalte și începu să cot-dăcescă și apoi să verse.

Trombele unul uragan turbat se nă-pustiră asupra celor două palme deschi-se ale mîinilor întinse și ridicate pînă la-nălțimea umerilor. Se strădui să bea, nebăgînd în seamă dezlănțuirea dimore-jur. Plouă asupra primului său doliu, curățîndu-l de orice suspiciune. Compli-citatea sa era de un fel aparte. În templul său de iarbă, ofice întotdeauna cultul propriei sale mijlociri, astfel ca soarta să-i permită să fie iarbă, apă, pămînt, lumină — contra-lumină precum și toate cele de nenumit profanului.

Cel ce copula în acea zi era tatăl său, cu mama sa. Cel ce se născu în acea zi fu fratele său. Cel ce fu plîns în acea zi era unchiul său, cel sfîșiat de coarnele unui bivol. O știu și și-o re-aminti.

Iși reaminti, de asemenea, că, după

avea patru ani cînd lumea i se înfățișă sub un aspect ciudat: o brutală împreunare a două corpuri cu cărnuri tari, de culoare ruginie, scaldate în sudoare. Cum nu știa unde se află, nu știu nici dacă dacă cel care duceau această luptă stranie erau tatăl și mama sa, sau unul dintre unchi și una din mătușile sale. Cunosc pentru prima dată senzația pericolului, fugi printre plantele de manioc și patate dulci pînă la pierderea răsufării și se refugie printre ierburile înalte pentru a-și mîngia burta, scoțînd strigăte de femele maimuță și miorlăituri frenetice.

Soarele măneca totul, de jur împrejur, cu o lumină zgribulită, ce năclăi în sudoare prefăcută-i agonie. Înălță domol o privire lăptoasă asupra straniului moment, rugîndu-se ca atîtea strigăte să nu-l copleșească, să nu-l biruie, depo-sedîndu-l de dreptul la eterna inocență. Crescuse în mirosul rinceat al surorilor sale, verișoarelor și femeilor din clan.

Fumurile uleioase, șoptele suspecte ce iritau derma. Creștetul ras o dată și încă o dată, profilactic, împotriva riei. Singurul copil al clanului scutit de acest tribut, are de asemenea și dantura perfectă: o rușine datorită că-reia este înconjurat de suspiciune „acest copil!”. Liber să se îndeletni-cească cu orice, scăpînd interdicțiilor, corpul pedagogic, așa de coercitiv pentru restul celor din colivie, „acest copil!”.

Era firesc să nu-i fi plăcut cătăratul în palmieri. Mai degrabă să te fi cătărat într-un cactus sau un sisal. Dar cocotierii, avocaterii, arborii de piine nu-i inspirau aceeași neîncredere.

Liană Șopirlă, atât de zburdalnic. Fu-goa, se cățara într-un fel cu totul a-partea.

La patru ani, sau către patru ani, a văzut, printre picioarele femeilor ce o înconjurau pe o gravidă, ceva ce de atunci încolo va refuza întotdeauna să mai vadă: două coapse întredeschise, lichide lipicioase, sînge bolborosînd scîrbos și ceva care leși, o caricatură grosolană, moale, mototolită, năclăită, o aparență de corp. Tropăiturile și tî-petele celor ce reluau ca pe o fugă, în cor, strigătele celor ce năstău, îl izgo-niră. Bis — fugi nebunește printre plan-tele de manioc, patatele dulci, se refugie în ierburile înalte, unde alternă risetele și plînsurile prefăcute.

Umbra nopții se tîri asupra-i, tot atât de himerică precum o comoară dintr-un excrement. O lumină ncagră, a cărei căldură mirosea a subsoară, îi încon-jură sălasul de zeu păgîn. „Ce-a mai pățit, iarăși, acest copil?”.

Acestea fură primele lui secrete. Și le rînduia în minte. Iși intrerupea brusc

bridge

Corectarea prin tăcere

În cursul licitației pot fi iden-tificate — ca în orice schimb de infor-mații între doi parteneri — două cate-gorii de posibile erori: la nivelul enun-țului (erori de informație) și la nivelul receptării enunțului (erori de interpre-tare). Teoretic vorbind, ambele sînt rec-tificabile, cu atât mai ușor cu cît se produc mai devreme, adică la primele tururi de licitație. Practic însă, posibi-litățile de a corecta o eroare sînt mai mari în cazul enunțurilor și mai mici în cazul interpretării acestora. Astfel, jucătorul care licitează greșit la primul

palier — spunînd, bunăoară, 1 S.A. cînd are în mînă o culoare în cinci și un doubleton sau un singleton — se co-rectează la palierul următor prin lici-tarea culorii respective, relicitînd ace-eași culoare și la al treilea palier pen-tru ca partenerul să realizeze natura eronată a informației inițiale. Erorile de informație accidentale (le spun așa pentru a le deosebi de cele strategice, asupra cărora am insistat altădată), nu au, în genere, consecințe grave dacă sînt rectificate imediat dar pot schim-ba în rău cursul întregii licitații dacă rectificarea e amînată fie numai și cu un singur tur. Dacă, reluînd exemplul de mai sus, după 1 S.A. greșit, jucăt-orul licitează altceva decît culoarea în cinci sau sprijină o eventuală culoare a partenerului și abia la turul următor (al treilea) își declară propria culoare, partenerul va fi tentat să acorde cre-dit informației de la început (1 S.A.), ceea ce va conduce la angajarea unui

contract improbabil. E drept însă că asemenea amînări ale rectificării unei erori de informație se întîmplă rar, cel puțin la jucătorii cu oarecare experi-ență. Cu mult mai primejdioase sînt erorile de interpretare, tocmai pentru că rectificarea lor este extrem de difi-cilă. Dacă un jucător licitează să zicem două cupe iar partenerul său înțelege că asta înseamnă forță în puncte și lungime în culoarea licitată, și se în-tîmplă să aibă în propria-i mînă un onor în trei la această culoare, cu gră-bire va ridica licitația la patru cupe (manșă), care pot să nu se facă intru-cît declarantul are, într-adevăr, forță în puncte dar numai patru cărți în cu-loarea licitată, riscul fiind de a găsi la unul dintre adversari cel puțin tot atî-tea, de nu mai multe atuari. E curios că nici preluarea prudentă a unei atari licitații nu lămurește lucrurile cîtă vreme interpretarea declarației inițiale nu se schimbă. Iar pentru a o schimba e absolută nevoie de un supliment de

informații care are toate șansele să vină prea tîrziu, adică la un palier al licitației prea ridicat pentru forța axei, ajungîndu-se deci la un contract irea-lizabil. Într-un singur fel se pot rec-tifica erorile de interpretare: prin tă-cere (dacă forța mîinii celui ce primește informația declarantului este mini-mală) sau prin păstrarea licitației la același palier, care e tot un fel de tă-cere (după două cupe, 2 pici sau 2 S.A., dacă forța e mai mare). Numai că a spune pas nu-i ușor lucru, mai ales pentru jucătorii temperamentalii. Cei care izbutesc totuși să tacă după o in-terpretare greșită a enunțului partene-rului dovedesc prin chiar tăcerea lor că stau bine cu... caracterul, chiar dacă temperamentul le este, ca să zic așa, năvalnic. Sînt cu atât mai stimabili, cu cît știm bine că temperamentul nu e corigibil și că doar tăria de caracter îl poate pune între paranteze.

Laurențiu Ulici